

Att nå ut och nå ända fram

*Hur tillgången till policyinriktad utvärdering
och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses*

*Slutbetänkande av Utredningen om utvärdering
av utbildning*

Stockholm 2009

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2009:94

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2009

ISBN 978-91-38-23320-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet Jan Björklund

Regeringen beslutade den 30 oktober 2008 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över nuvarande resurser för utvärdering inom utbildningsområdet (dir. 2008:132).

Den 1 november 2008 förordnades filosofie doktor Rolf Sandahl att vara särskild utredare. Som experter i utredningen förordnades den 9 december 2008 kanslirådet Karin Edholm, departementssekreteraren Per Magnusson, departementssekreteraren Kristian Persson, departementssekreteraren Ulrika Johansson-Jordan. Kristian Persson entledigades från uppdraget den 24 februari 2009 och samma dag förordnades departementssekreteraren Philip Fridborn att vara expert i utredningen. Ulrika Johansson-Jordan entledigades från uppdraget den 18 augusti 2009 och samma dag förordnades departementssekreteraren Marine Persson som expert i utredningen.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om utvärdering av utbildning.

Som huvudsekreterare förordnades den 15 december 2008 utredaren Ulla Duell. Som sekreterare förordnades den 1 december 2008 ekonomie doktor Ulrika Wallén. Den 1 april 2009 förordnades hovrättsassessorn Fredrik Forssman som sekreterare under april månad.

Utredningen överlämnar härmed sitt slutbetänkande *Att nå ut och nå ända fram – Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses* (SOU 2009:94). I och med detta betänkande är uppdraget avslutat.

Stockholm den 9 december 2009

Rolf Sandahl

/Ulla Duell
Ulrika Wallén

Innehåll

Sammanfattning	9
1 Bakgrund	19
1.1 Uppdrag	20
1.2 Utredningens arbete	21
1.2.1 Del I – Policyinriktad utvärdering.....	21
1.2.2 Del II – Spridning av forskningsresultat	22
1.3 Fortsatt disposition.....	23
1.3.1 Policyinriktad utvärdering	23
1.3.2 Spridning av forskningsresultat	23
1.3.3 Bilagor	24
2 Utgångspunkter för policyinriktade utvärderingar	25
2.1 Territoriet	26
2.1.1 Policy.....	26
2.1.2 Utvärdering	28
2.1.3 Effekter.....	31
2.1.4 Evidens	34
2.2 Vilka behov ska tillgodoses?.....	39
3 Befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet	41
3.1 Kartläggning av befintliga utvärderingsresurser.....	41
3.1.1 Skolverket.....	43
3.1.2 Höskoleverket	44
3.1.3 Myndigheten för yrkeshögskolan.....	45

3.1.4	Skolinspektionen.....	46
3.1.5	Statskontoret.....	47
3.1.6	Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.....	48
3.1.7	Riksrevisionen.....	49
3.1.8	Utvärdering vid universitet, högskolor, forskningsråd och övriga.....	50
3.1.9	Kommittéväsendet.....	50
3.2	En sammanfattande bild.....	52
4	Utredningens överväganden och förslag avseende policyinriktad utvärdering.....	53
4.1	Utgångspunkter.....	53
4.2	Olika alternativ för en framtida utvärderingsfunktion.....	54
4.2.1	Inom en befintlig myndighet.....	54
4.2.2	En kommitté i Regeringskansliet.....	58
4.2.3	En utvärderingsmyndighet.....	62
4.3	Överväganden mellan de tre alternativen.....	64
4.4	Utgångspunkter för Rådet för utbildningsutvärdering och analys.....	66
4.4.1	Organisation och uppgift.....	67
4.4.2	Styrning och ledning.....	69
4.4.3	Bemanning och kompetens.....	69
4.4.4	Avgränsning till befintlig utvärderingsverksamhet.....	70
5	Utgångspunkter för spridning av forskningsresultat.....	73
5.1	Uppdraget.....	73
5.2	Disposition.....	75
6	Översiktlig beskrivning av forskning med relevans för skolans måluppfyllelse.....	77
6.1	Systematiska kunskapsöversikter inom utbildningsområdet.....	89

7	Spridning och användning av forskningsresultat	95
7.1	Tillgänglig information om forskningsresultat	96
7.1.1	Skolverket.....	96
7.1.2	Vetenskapsrådet.....	98
7.1.3	Forskning.se.....	99
7.1.4	Skolporten.....	99
7.1.5	Vetenskap & Allmänhet.....	101
7.1.6	Tidskrifter	101
7.2	Att använda forskningsresultat	102
7.2.1	Regionala utvecklingscentrum.....	102
7.2.2	Nationella resurscentrum.....	104
7.2.3	Forskningscirklar.....	106
7.2.4	Forskarskolor.....	107
7.3	Sammanfattning	108
8	Enkäter	109
8.1	Resultat från enkäter.....	109
8.1.1	Behovet av forskningsresultat.....	110
8.1.2	Spridning av forskningsresultat	111
8.1.3	Användning av forskningsresultat	112
8.2	Sammanfattning	114
9	Utredningens överväganden och förslag avseende spridning av forskningsresultat	117
9.1	Utgångspunkter	117
9.2	Mäklarorganisation inom utbildningsområdet.....	119
9.2.1	Verksamhetens inriktning.....	121
9.2.2	Bemanning och kompetens	122
9.2.3	Den svenska organisationens fysiska placering	122
9.3	Tillgänglig information om forskningsresultat.....	124
9.3.1	Aktiviteter	126
9.3.2	Bemanning och kompetens	126

9.4	Användning av forskningsresultat via regionala utvecklingscentrum	126
9.4.1	Ett utökat uppdrag.....	128
9.4.2	Organisation.....	129
9.4.3	Bemanning och kompetens	129
9.4.4	Aktiviteter	130
9.4.5	Gemensam benämning	130
9.4.6	Nätverk.....	130
9.4.7	Utvärdering	131

10 Ekonomiska konsekvenser och finansiering av utredningens förslag 133

10.1	Kostnader.....	133
10.2	Finansiering	133
10.3	Fyra förslagsområden.....	134
10.3.1	Rådet för utbildningsutvärdering och analys	134
10.3.2	Mäklarorganisation inom utbildningsområdet.....	135
10.3.3	Skolverket.....	136
10.3.4	Regionala utvecklingscentrum	136

Referenser 139

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv	145
Bilaga 2	Tilläggsdirektiv	157
Bilaga 3	Utvärderingsorgan inom andra samhällssektorer.....	159
Bilaga 4	Utvärderingsverksamhet ur ett nordiskt perspektiv	167
Bilaga 5	Internationell utblick och jämförelse	177

Sammanfattning

1 Uppdrag

Utbildningssystemet omfattar en stor del av Sveriges befolkning och är viktigt ur flera perspektiv. Förutom att ge en grundläggande bildning syftar också utbildningen till att bidra till den ekonomiska utvecklingen i samhället. Betoningen på att anpassa utbildningen till arbetsmarknadens efterfrågan och behov har ökat intresset för både utbildningsinsatsernas kostnader och dess innehåll.

Större ekonomiska satsningar inom utbildningsområdet behöver bedömas ur såväl ett effektivitetsperspektiv som ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv. De politiska besluten behöver följas upp och utvärderas. Som en konsekvens av detta har regeringen uttryckt en önskan om att få ökad tillgång till beslutsunderlag av hög vetenskaplig kvalitet. Enligt regeringen behöver antalet studier med sikte på effekter av utbildningspolitiska beslut öka.

Utredningens uppdrag består enligt direktiven av två delar: policyinriktad utvärdering och spridning av forskning med relevans för skolans måluppfyllelse. Den första delen består i att bedöma vilka resurser som behövs för att genomföra policyinriktade utvärderingar och hur en funktion för detta ska organiseras. Den andra delen av uppdraget handlar om att pedagogiskt verksamma inom skolan har ett behov av att få tillgång till forskningsresultat. För att uppfylla behovet behöver former utvecklas för att kartlägga och sammanställa forskningsresultat och en funktion skapas som har till uppgift att på ett mer samlat sätt sprida utbudet av forskningsresultat inom skolans område.

2 Policyinriktade utvärderingar

I nuläget finns en rad myndigheter som antingen på eget initiativ eller via regeringsuppdrag genomför policyinriktade utvärderingar inom utbildningsområdet. När det gäller att bedöma vilka resurser som behövs för att genomföra policyinriktade utvärderingar har utredningen funnit att det är betydligt enklare att ange hur mycket resurser som avsätts till policyinriktade utvärderingar i form av regeringsuppdrag än att fastställa den totala omfattningen av resurser som avsätts för ändamålet. Beräkningen av resurser har gjorts med utgångspunkt ifrån utredningens definition av utvärdering som återfinns i kapitel 2.

I förslaget till hur en funktion för policyinriktade utvärderingar ska organiseras framöver, utgår utredningen från direktiven som säger att policyinriktade utvärderingar ska utföras *oberoende* av de verksamheter som ska utvärderas. Utvärderingarna ska vidare kunna spänna över *hela utbildningsområdet* och gälla såväl kortsiktiga som långsiktiga insatser. De ska slutligen vara av *hög vetenskaplig kvalitet*. Nationella utvärderingsuppdrag som befintliga myndigheter har i dag ska däremot inte omprövas.

Utredningen diskuterar i betänkandet tre organisatoriska alternativ för en framtida utvärderingsfunktion: en funktion inom någon av de befintliga myndigheterna, en kommitté i Regeringskansliet respektive en ny utvärderingsmyndighet.

Att inrätta en utvärderingsfunktion inom befintlig myndighetsstruktur har den fördelen att den redan i dag genomför utvärderingar och att det finns en myndighetsstruktur med personal och administrativa resurser. Organisatoriskt skulle det inte behöva göras särskilt stora förändringar. Trots detta ser utredningen inrättandet av en utvärderingsfunktion inom befintlig myndighetsstruktur som ett mindre bra alternativ. Av de myndigheter som särskilt pekas ut i direktiven bedömer utredningen att sektorsövergripande studier inte så lätt skulle komma till stånd om en utvärderingsfunktion placeras antingen på Skolverket eller på Högskoleverket. Det faktum att dessa myndigheter är att betrakta som sektorsföreträdare och i vissa fall genomför reformer, påverkar oberoendet och talar emot förslaget. Andra nackdelar med en utvärderingsfunktion inom en befintlig myndighet är att det ökar risken för att få andra uppgifter eller för att prioriteringsproblem uppstår. IFAU är en tänkbar utförare som uppfyller viktiga krav som ställs och som redan i dag genomför en hel del utvärderingar

av effekter på arbetsmarknaden av åtgärder inom utbildningsväsendet. IFAU:s starka profil mot mikrodata och kvantitativa metoder innebär dock en risk för att studierna inte får den bredd som eftersträvas. Utbildningsfrågor är multidisciplinära och utredningen bedömer det som centralt att den tänkta utvärderingsfunktionen blir tvärdisciplinär. Statskontoret slutligen uppfyller en del av de uppställda kriterierna men saknar den djupa sakkunskapen inom utbildningsområdet. Statskontoret har ett brett uppdrag, vilket är dess styrka. Att bygga en särskild utvärderingsfunktion för just utbildningsfrågor inom myndigheten är en icke naturlig lösning sett till verksamheten i stort.

Utredningen menar att en helt ny myndighet säkert skulle kunna uppfylla alla nämnda kriterier eftersom den saknar historia. Nya myndigheter har dock, av erfarenhet, ofta en lång startsträcka innan de fungerar optimalt. Att skapa en ny myndighet får inte vara en standardlösning när ett problem ska lösas, anser utredningen. Alternativet med en ny myndighet utesluts inte av principiella skäl utan utredningen menar att det finns anledning att först pröva om behovet är tillräckligt stort för att inrätta en myndighet.

Utredningen föreslår i stället att ett Råd för utbildningsutvärdering och analys inrättas. Förslaget bygger dels på inspiration från ett liknande råd i Finland, dels på erfarenheter av organisationsformen för Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi (ESO) inom Finansdepartementet. Utredningen föreslår att rådet ska vara organiserat som en kommitté inom Regeringskansliet. Flera av de expertmyndigheter som finns i dag började som kommittéer innan de omvandlades till myndigheter. Utredningen anser därför att det kan vara lämpligt att starta med en kommitté som sedermera bör utvärderas. Ett sådant förslag ger regeringen en naturlig tidpunkt att utvärdera rådets resultat och noggrant fundera igenom behovet av verksamheten i framtiden. Om rådet är framgångsrikt kan det liksom i ovan nämnda fall övergå till myndighetsform.

En kommitté är lätt att skapa och lätt att avveckla. Den ligger också närmare uppdragsgivaren, dvs. Utbildningsdepartementet, som ska vara representerat i rådet vilket förväntas gynna användningen av utvärderingarna. Rådet bör bestå av representanter för olika vetenskapliga discipliner och beroende på sammansättningen kommer det att finnas stora möjligheter till utbyte mellan profession och beslutsfattare. Att formulera intressanta frågor är ofta en

svårighet men utredningen bedömer att det finns goda förutsättningar för det i ett råd med mångdisciplinär sammansättning.

Rådet ska inte självt utföra utvärderingsuppdragen utan anlitar i stället de för ändamålet mest kompetenta utvärderarna/forskarna. Till sitt förfogande kommer rådet att ha ett mindre sekretariat som verkställer rådets beslut och som har en aktiv roll i att planera, bereda och organisera samt ingå som projektledare i de olika utvärderingarna. Syftet med denna arbetsprocess är att åstadkomma en expertsynergi som garanterar bästa möjliga kvalitet på utvärderingarna och som också ökar möjligheterna både till ett mångdisciplinärt perspektiv och till tvärvetenskapliga studier. Det innebär att de myndigheter som i dag genomför utvärderingar inom utbildningsområdet kan komma att anlitas av rådet. En annan fördel är att en kommitté kan dra nytta av Regeringskansliets ekonomiska administrativa system.

3 Spridning av forskningsresultat

Uppdragets andra del behandlar den övergripande frågan hur forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma ska organiseras och spridas. Utifrån direktiven och de behov som identifierats ska det finnas ett *utbud av forskningsresultat* inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse. *Spridningen av forskningsresultat* ska fylla behovet av en mer samlad tillgång till forskningsresultat inom förskole- och skolområdet och på sikt komma till *användning*.

Utredningen anser att en förutsättning för att spridningen av forskningsresultat ska fungera är att det finns ett samspel mellan utbud och efterfrågan. Lika viktigt som att forskningsresultat sprids är att det finns en kvalificerad efterfrågan. Erfarenhetsmässigt skapas efterfrågan först när mottagaren har mer vana av att ta del av resultat från forskning. Risker är annars att mottagaren uttrycker att forskning är viktig trots att den praktiska erfarenheten saknas. En schablonbild som reflexmässigt uttrycker att det saknas relevant forskning eller att den inte är tillräckligt konkret växer lätt fram. En förutsättning för att insatserna ska få effekt är att alla inblandade parter, stat, kommun, rektorer, lärare m.fl. tar sitt ansvar för att utbud, spridning och användning av forskningsresultat fungerar på ett sätt som gynnar skolutveckling.

Utredningens förslag i detta betänkande utgör därför bara en del av det behov som måste fyllas. De tre områden som identifierats ovan, utbud, spridning och användning utgör utgångspunkterna i förslaget när det gäller uppdragets andra del.

3.1 Utbud av forskning

Den bild som utredningen ger av forskning inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse är både omfattande och komplex. Den visar att mycket forskning av olika karaktär pågår inom många olika discipliner.

En sätt att öka tillgängligheten och därmed få en bättre överblick av forskningsresultaten är att göra översikter. Utredningen anser att utbildningsområdet behöver översikter av olika slag för att såväl forskare, politiker som verksamma inom skolan ska ha möjlighet att överblicka den forskning som produceras. Detta är också ett behov, som uttrycks i de enkäter som utredningen låtit genomföra bland lärare, skolchefer m.fl. Trots att finns en hel del översikter inom skolområdet finns det en typ översikter som inte genomförs, nämligen systematiska översikter. Systematiska översikter är en typ av översikter som följer vissa standardiserade steg där metoderna är explicita och transparenta och förutsätter en användardialog för att säkerställa relevans och användbarhet etc. Dessa typer av översikter genomförs vanligen av så kallade mäklarorganisationer.

Utredningen förordar helst ett skandinaviskt samarbete men eftersom förutsättningarna för detta ännu inte finns skulle ett samarbete med Danmark ses som ett första steg i den riktningen. Danmark har redan en mäklarorganisation inom utbildningsområdet – the Danish Clearinghouse – och ställer sig positivt till ett samarbete. Ett samarbete med Danmark skulle innebära fördelar för svenskt vidkommande såväl strategiska, ekonomiska som kompetensmässiga. Sverige skulle kunna utnyttja DCU:s redan uppbyggda verksamhet, vilket i sin tur medför ett bättre resursutnyttjande dels i form av fler kunskapssammanställningar, dels genom att flera funktioner inom organisationen kan samordnas (bland annat teknisk och administrativ funktion). Bland strategiska synergier kan nämnas att verksamheten kommer att ha tillräcklig volym för att vara en internationell spelare både med hänsyn till produkt- och metodutveckling. Ett skandinaviskt samarbete

öppnar också upp för icke-engelskspråkiga produkter. Andra fördelar med ett samarbete är att risken för överlappning av projekt minimeras liksom att nationella experter t.ex. teknisk expertis används skandinaviskt. Redan i dag deltar skandinaviska forskare i förarbetena till samtliga projektgrupper inom DCU. Den forskning som utgör underlaget i översikterna ska inte, som sker på vissa håll, begränsas till studier med en viss metodansats, utan bygga på en bredd.

För Sveriges del behövs en organisation som ansvarar för samarbetet, att antingen tillsammans med DCU genomföra skandinaviska översikter eller enbart svenska översikter. Initialt, dvs. under första verksamhetsåret, bör den svenska organisationen fokusera på etablering samt på formerna för hur ett skandinaviskt samarbete ska komma till stånd. Att sammanställa systematiska översikter är en forskningsuppgift eftersom forskning måste bearbetas, sammanställas och bedömas vilket kräver forskar-kompetens. När det gäller fysisk planering har två alternativ övervägts – antingen att en organisation knyts till en utbildningsvetenskaplig institution vid ett universitet eller till Vetenskapsrådet. Båda alternativen är tänkbara.

3.2 Spridning av forskningsresultat

För att komma till användning måste forskningsresultat oavsett typ spridas. Information om resultat av forskning inom det utbildningsvetenskapliga området görs i dag tillgänglig på en rad olika sätt och möjligheterna att skaffa sig kunskap inom området är mycket stora.

Skolverket har sedan den 1 oktober år 2008 regeringens uppdrag att bevaka, sammanställa och sprida adekvat forskning för skolan. Sedan Skolverket tog över ansvaret för att sprida forskningsresultat inom skolområdet har en särskild webbplats för forskning skapats på verkets hemsida. Många tankar och förslag finns om hur funktionen ska kunna utvecklas i framtiden och avsikten är att ta ett helhetsgrepp kring spridning av forskningsresultat.

Utredningen bedömer att det är betydelsefullt att det finns en statlig aktör som har ett samlat ansvar för att resultat om forskning sprids inom skolans område. Denna aktör bör vara känd bland skolans verksamma och ha ett stort förtroende. Utredningen anser att Skolverket är den statliga myndighet som även fortsättningsvis

bör inneha ansvaret för spridningen av forskningsresultat inom området. Skolverket sprider dessutom annan relevant information till skolområdet. Ansvaret för spridningen innebär naturligtvis inte att en aktör ska ansvara för att all forskning sprids. Andra myndigheter som i dag sprider forskningsresultat bör även fortsättningsvis göra detta och utredningen ser heller inget hinder mot att privata aktörer deltar. Däremot måste det ingå i ansvaret för funktionen att säkerställa att det finns en samlad tillgång till de olika delarna, där aktören via den egna portalen ska vägleda intresserade besökare vidare till andra aktörers hemsidor eller portaler. Samverkan blir därmed en huvuduppgift. En förutsättning för att en funktion av detta slag ska fungera tillfredsställande är en långsiktig satsning som tar till vara och bygger vidare på goda erfarenheter samt att verksamheten får en mycket hög prioritet inom organisationen.

Utredningen bedömer att de aktiviteter som Skolverket gör i dag och planerar att genomföra i framtiden väl motsvarar de krav som kan ställas på en funktion som har till uppgift att sprida forskningsresultat.

3.3 Användning

Det är inte ovanligt att det saknas koppling mellan utbud, efterfrågan, tillgänglighet och användning. Antingen finns ingen kunskap om hur den information som sprids kommer till användning, eller så konstateras att forskning och skolverksamhet är två parallella aktiviteter och att detta förhållande är svårt att förändra.

Internationella erfarenheter visar också att det är svårt att hitta exempel på hur forskningsresultat används i praktiken. Utredningen anser därför att det är särskilt angeläget att skapa former för att underlätta och möjliggöra att forskningsresultat sprids och används. Det räcker inte att nå ut utan man måste också nå fram. Utredningen anser att det behövs en regional organisation och rekommenderar att regionala utvecklingscentrum (RUC) utnyttjas av universitet och högskolor och får denna roll. Några av de aktiviteter som anordnas av regionala utvecklingscentrum har visat sig vara särskilt framgångsrika när det gäller att koppla samman teori med praktik och att skapa mötesplatser. RUC är redan i dagsläget en länk mellan kommuner och skolor respektive högskolor och universitet och skulle därför kunna utgöra den arena där forskningsresultat diskuteras. Regionala utvecklingscentrum styrs i

dag via regleringsbrev till universitet och högskolor. Om regeringen följer Autonomiutredningens förslag som innebär att universitetens och högskolornas självständighet från staten ökar, kommer det att få till följd att regleringsbrev till lärosätena utgår. Oavsett om Autonomiutredningens förslag antas eller inte, rekommenderar utredningen att universitet och högskolor använder existerande regionala organisationer för att sprida resultatet av producerad forskning. RUC:s uppdrag borde då utvidgas till att även inkludera att forskningsresultat sprids och används.

4 Fyra förslag

Utredningens förslag består sammanfattningsvis av fyra delförslag: ett råd, mäklarorganisation inom utbildningsområdet, en funktion för spridning av forskningsresultat och en regional organisation vars syfte är att se till att information från utvärderingar och forskning sprids och används. Utredningen anser inte att *en* organisation bör ha alla dessa uppgifter. Förslagen bygger i stället på flexibilitet snarare än på stora fasta resurser. Utbildningsområdet är omfattande och innefattar en mängd olika discipliner. Små fasta organisationer som beställer utvärderingar eller sammanställningar där den bästa kompetensen finns, är tanken bakom rådet och mäklarorganisationen. Att Skolverket och de regionala organisationerna fortsätter och utvidgar sina uppdrag är effektivare än att bygga upp något helt nytt. Vikten av att ompröva verksamheternas effektivitet efter några år betonas dock av utredningen.

5 Ekonomiska konsekvenser och finansiering

Kostnaden för utredningens förslag beräknas sammantaget uppgå till 57 miljoner kronor. Ett råd för policyutvärdering och analys bedöms kosta 15 miljoner kronor. Spridning och användning av forskningsresultat beräknas uppgå till 42 miljoner kronor, varav 22 miljoner av dessa utgörs av rörliga kostnader genom frivilliga avtal mellan de regionala organisationerna och avnämarna av verksamheten.

När det gäller olika finansieringsalternativ har utredningen utslutet underskottsfinansiering. Samtliga finansieringsalternativ är neutrala för statsbudgeten. Finansieringen bygger dock på att det i

skolverksamheten finns en betalningsvilja för den del av verksamheten som handlar om kunskapsspridning på regional nivå.

Den kostnaden utgör 39 procent av den totala kostnaden för förslagen. 18 procent föreslås finansieras via omprioriteringar inom statsbudgeten, exempelvis genom omprioriteringar inom regeringens kommittébudget avseende utbildningsområdet. 35 procent av de sammanlagda kostnaderna föreslår utredningen finansieras genom omprioriteringar från anslag till befintliga myndigheter inom utbildningsområdet. Hur omprioriteringen ska gå till har utredningen inte möjlighet att bedöma eftersom de utvärderingsuppdrag som regeringen ger till myndigheterna i dag vanligtvis rymms inom givna ramar. Detta skulle föranleda ytterligare konsekvensbedömningar, som utredningen inte anser är möjliga att genomföra inom ramen för uppdraget. Skolverkets fortsatta ansvar för att sammanställa och sprida kunskap inom skolans område föreslås ske genom en omfördelning av resurser från annan verksamhet inom verket. Slutligen bedömer utredningen att cirka åtta procent av finansieringen kan ske via forskningsanslag till lärosätena. Omfördelningen från myndigheter och forskningsanslaget till rådet respektive mäklarorganisationen förutser utredningen kommer att återföras i form av värdefull kunskap till förmån för samtliga myndigheter inom utbildningsområdet liksom till universitet och högskolor.

1 Bakgrund

Utbildningssystemet omfattar en stor del av Sveriges befolkning.¹ Ungefär 2,8 miljoner barn, ungdomar och vuxna berörs av detta system. Även i pengar räknat är det en omfattande verksamhet. Den samlade kostnaden inklusive studiestöd beräknas uppgå till ungefär 267 miljarder kronor per år.²

Utbildningsområdet har diskuterats livligt under senare år, kanske i högre grad än de flesta politikområden. Utbildning är viktig ur flera perspektiv. Förutom att ge en grundläggande utbildning syftar utbildning också till att bidra till den ekonomiska utvecklingen i samhället. Betoningen på att anpassa utbildningen till arbetsmarknadens efterfrågan och behov har ökat intresset för såväl utbildningsinsatsernas kostnader som innehåll.

Som en konsekvens av detta har regeringen uttryckt en önskan om att få ökad tillgång till beslutsunderlag av hög vetenskaplig kvalitet. Intentionerna bakom de politiska besluten behöver följas upp och utvärderas. Dessutom behöver större ekonomiska satsningar inom utbildningsområdet bedömas ur både ett effektivitetsperspektiv och ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv.

Det är i detta sammanhang som utvärdering av utbildning är tänkt att spela en viktig roll. Önskemålet från regeringens sida gäller emellertid inte bara tillgången på utvärderingar utan även inriktningen på dessa. Enligt utredningens direktiv³ behöver studier med sikte på effekter av utbildningspolitiska beslut öka.

Även de pedagogiskt verksamma inom skolan har, enligt regeringen, behov av att få tillgång till forskningsresultat. För att uppfylla detta behov behöver dels formerna för att kartlägga och

---

¹ Utbildning och universitetsforskning omfattar förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola, vuxenutbildning, kvalificerad yrkesutbildning, högre utbildning och forskning samt myndigheter inom utbildningsområdet (Utgiftsområde 16). Regeringens proposition 2009/10:1.

² Ibidem.

³ Dir. 2008:132.

sammanställa forskningsresultat utvecklas, dels en funktion inrättas med uppgift att på ett mer samlat sätt sprida den forskning som bedrivs inom skolans område.

1.1 Uppdrag

Utredningens uppdrag består av två delar: policyinriktad utvärdering och forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma.

I det första deluppdraget, som avser policyinriktad utvärdering, ska utredningen:⁴

- kartlägga befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet,
- bedöma behovet av resurser för sådan utvärdering,
- föreslå hur den policyinriktade utvärdering som genomförs kan göras mer tillgänglig för beslutsfattare,
- redovisa vilka arbetsformer som behövs för att säkra kompetens och kvalitet i utvärderingsverksamheten, och
- ta ställning till om resurser för policyinriktad utvärdering bör kvarstå i den befintliga myndighetsstrukturen eller samlas och inordnas i en särskild myndighet.

I det andra deluppdraget, som rör spridning av forskningsresultat, ska utredningen:⁵

- översiktligt beskriva den forskning som finns inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse,
- föreslå hur former för att kartlägga, beskriva och särskilt sammanställa forskningsresultat med relevans för skolans måluppfyllelse kan utvecklas,
- analysera och föreslå hur de statliga insatserna inom området ska vara organiserade och särskilt pröva om en skolmyndighet ska ges ett utökat ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om forskning och forskningsresultat, och
- göra internationella utblickar och jämförelser.

---

⁴ Ibidem, s. 1.

⁵ Ibidem, s. 2.

Utredningen redovisar deluppgifterna var för sig även om det finns vissa beröringspunkter. Båda uppgifterna handlar om att öka eller förbättra tillgången till beslutsunderlag. Det första uppdraget har dock primärt regeringen som mottagare medan det senare främst riktar sig till verksamma inom skolan. I praktiken påverkar delarna varandra på så sätt att genomförda utvärderingar kommer att spridas tillsammans med övrig forskning till skolans verksamma liksom att befintlig forskning är ett viktigt material i de utvärderingar som görs.

1.2 Utredningens arbete

Utredningen har under arbetets gång hållit nio sammanträden med dess experter samt haft kontakt med ett stort antal referenspersoner.

1.2.1 Del I – Policyinriktad utvärdering

Sammantaget har ett tjugotal intervjuer genomförts med företrädare för Regeringskansliet. Vidare har bland annat myndigheter som i dag genomför utvärderingar/uppföljningar inom utbildningsområdet intervjuats om befintliga resurser för policyinriktad utvärdering, arbetsformer och framtida utvärderingsverksamhet. Intervjuer har gjorts med företrädare för Högskoleverket, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Institutet för studier av utbildning och forskning (SISTER), Myndigheten för yrkeshögskolan (Yh), Statens Skolinspektion (Skolinspektionen) och Statens Skolverk (Skolverket).

Även ledningsrepresentanter för utvärderingsorgan inom andra samhällssektorer har intervjuats såsom Brottsförebyggande rådet (Brå), Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) och Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI). Därutöver har utredningen intervjuat och besökt representanter för Rådet för utbildningsvärdering i Finland.

Beskrivningarna av de olika myndigheterna i kapitel 3 baseras på underlag från respektive myndighets instruktion, regleringsbrev, årsredovisning samt information på webbplatser. Skrivningarna har granskats av respektive aktör. Presentationen av utvärderingsorgan

inom andra samhällssektorer (bilaga 3) bygger på liknande information som anges ovan vad avser myndighetsbeskrivningarna.

Utredningen har även gett utbildningskonsult Daniel Sundberg i uppdrag att ta fram underlag avseende utvärderingssystem i de nordiska länderna (se vidare i bilaga 4).

1.2.2 Del II – Spridning av forskningsresultat

Ett tiotal intervjuer har genomförts med representanter vid forskning.se, Regionalt utvecklingscentrum i Uppsala RUC), Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö (RMS), Skolporten, Skolverket, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU), Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Vetenskapsrådet (VR).

Vidare har utredningen besökt och intervjuat företrädare för the Danish Clearinghouse (DCU) i Köpenhamn samt Evidence for Policy and Practice Information and Coordination Centre (EPPI) i London.

Utredningen har genomfört två enkätundersökningar med frågor om behov, spridning och användning av forskningsresultat. En enkät är ställd till deltagare i forskningscirklar som Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö arrangerat. Initialt ställdes enkäten till 169 respondenter. Bortfallet uppgick till elva deltagare, vilket innebär att totala antalet respondenter reducerats till 158 stycken. Motsvarande enkät är ställd till alla skolchefer, dvs. 462 stycken. Bortfallet uppgick här till 44 chefer, vilket betyder att det totala antalet respondenter är 418 stycken.

Den första enkäten är inte representativ för landets lärare eftersom den avser lärare/skolledare m.fl. som deltagit i forskningscirklar. Utredningen antar att de som har haft kontakt med forskning är intresserade och därmed lättare kan uttrycka behov av och ha synpunkter på forskningsresultat samt hur de bäst når ut till de yrkesverksamma i skolorna. Den andra enkäten skickades till i stort sett alla skolchefer, som enligt utredningen har en viktig ställning såväl gentemot skolorna som mot politikerna. Syftet var att få deras syn på forskning och forskningsspridning. Svarsfrekvensen för båda enkäterna uppgår till omkring 60 procent, vilket gör att resultaten ska tolkas med en viss försiktighet.

Utöver detta har utredningen, avseende hela uppdraget, tagit del av forskning, utredningar, utvärderingar, studier, rapporter och

annan dokumentation i stor omfattning. Utredningen har också haft kontakt med internationella mäklarorganisationer och andra relevanta aktörer.

Enligt direktiven har utredningen samrått med Högskoleverket, IFAU, Myndigheten för Yrkehögskolan, Skolinspektionen, Skolverket och Statskontoret.

Utredningen har även gett samhällsekonomen Tom Nilstierna i uppdrag att ta fram underlag avseende ekonomiska konsekvenser och finansiering av utredningens förslag (kapitel 10).

1.3 Fortsatt disposition

Fortsättningsvis är betänkandet uppdelat i två delar: policyinriktad utvärdering respektive spridning av forskningsresultat.

1.3.1 Policyinriktad utvärdering

I det närmast följande kapitlet, Utgångspunkter för policyinriktade utvärderingar, beskrivs vad utredningen anser vara viktiga förutsättningar för arbetet. I kapitel 3 beskrivs befintliga resurser. I fjärde kapitlet presenteras utredningens överväganden och förslag avseende policyinriktad utvärdering.

1.3.2 Spridning av forskningsresultat

Kapitel 5 handlar om utgångspunkter för att sprida forskningsresultat. Vidare följer en översiktlig beskrivning av forskning med relevans för skolans måluppfyllelse i kapitel 6. Kapitel 7 beskriver spridning och användning av forskningsresultat i dag. I kapitel 8 presenteras resultaten från enkätundersökningarna. Kapitel 9 innehåller utredningens överväganden och förslag om att sprida forskningsresultat och kapitel 10 slutligen en konsekvensbedömning av uppdragets båda delar.

1.3.3 Bilagor

Därutöver innehåller betänkandet bilagor med kommittédirektiv, tilläggsdirektiv, kartläggning av utvärderingsorgan i andra samhällssektorer, en nordisk utblick samt en internationell utblick och jämförelse av mäklarorganisationer.

2 Utgångspunkter för policyinriktade utvärderingar

Regeringen har i direktiven till denna utredning uttryckt ett behov av policyinriktade utvärderingar, bland annat effektutvärderingar. Behovet uttrycks på följande sätt:

Mål- och resultatstyrning inom utbildningsområdet förutsätter att det finns en fungerande uppföljning och utvärdering av verksamheten. Det politiska och ekonomiska fokus som finns på utbildningsområdet medför också att kraven på beslutsunderlag av hög kvalitet ökar. Det är angeläget att väl gjorda analyser och annat kunskapsunderlag finns tillgängliga vid beslutsfattande som rör framtida utbildningsfrågor. Tillgången till bl.a. policyrelevanta studier av hög vetenskaplig kvalitet som tar sikte på effekter av utbildningspolitiska beslut behöver öka. Reformerna och åtgärder behöver följas upp och utvärderas utifrån de intentioner som har legat till grund för besluten. Större ekonomiska satsningar inom utbildningsområdet behöver vidare kunna analyseras ur ett effektivitetsperspektiv och ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv.

För att få en något fylligare bild av behovet har utredningen, som tidigare nämnts, genomfört ett antal intervjuer inom Regeringskansliet.

Det uttrycks ett behov av djupare och systemövergripande analyser, dvs. sådana som täcker hela utbildningsområdet. Utvärdering bör i högre grad än i dag ingå som en självklar del i varje större reform, enligt respondenterna. Bredd, djup, långsiktighet och en bättre planering är sammanfattningsvis önskemålen när det gäller policyinriktade utvärderingar.

Övriga utgångspunkter som utredningen har att beakta är att utvärderingsfunktionens oberoende ska säkerställas i förhållande till genomförandet av utbildningspolitiken.

Myndigheternas nationella uppdrag ska däremot inte prövas. Regeringen ska vidare kunna beställa utvärderingar av denna funk-

tion men den ska också kunna genomföra utvärderingar och andra analyser på eget initiativ.

Utifrån ovan nämnda behov finns det, som utredningen ser det, två övergripande frågor att ta ställning till. Den första frågan handlar om hur själva *territoriet* ser ut, dvs. *vad* är det som ska uppfyllas? Vad innebär policyinriktade utvärderingar? Hur omfattande är denna typ av utvärderingsverksamhet och vilken inriktning ska den ha? Utredningen kommer att diskutera denna fråga relativt utförligt eftersom den är avgörande för utredningens analys och ställningstaganden.

Den andra frågan handlar om *hur* denna utvärderingsverksamhet ska organiseras, när den väl är bestämd.

I det här kapitlet kommer utredningen att diskutera den första frågan.

2.1 Territoriet

Utifrån behovet av policyinriktade utvärderingar, har utredningen tagit fasta på fyra viktiga aspekter. Den första aspekten är att det finns ett *behov*, rent allmänt, av att väl gjorda analyser och annat kunskapsunderlag finns tillgängliga vid beslutsfattande. Utvärdering är bara ett av flera policyrelevanta underlag som ett politiskt beslut kan bygga på.

Den andra aspekten är att det finns önskemål om vilka objekt som i första hand ska utvärderas, nämligen *policyer* (reformer, åtgärder eller liknande) och företrädesvis effekterna av dessa policyer. Den tredje aspekten är att det finns ett uttryckt behov och ett fokus på just *utvärdering*. Den sista aspekten är att utvärderingarna ska hålla en *vetenskaplig kvalitet* även om det i direktiven också talas om hög kvalitet. Slutligen tas begreppet evidens upp.

Alla dessa aspekter kommer att beröras nedan. Utredningen börjar med begreppet policy.

2.1.1 Policy

Policy och policyinriktad (utvärdering) är ett centralt begrepp i utredningen. Med policyinriktad utvärdering avses följande, enligt direktiven:

Med policyinriktad utvärdering avses i dessa direktiv studier som främst tar sikte på effekter på måluppfyllelse eller resultat av olika politiska beslut, reformer och åtgärder.

Själva begreppet policy skulle kunna tolkas som en programförklaring, en uppsättning uttryckligen deklarerade riktlinjer för en verksamhet.¹ En policy kan sägas vara konkretiseringen, själva innehållet i de reformer eller åtgärder som politikerna fattat beslut om.

Däremot ingår inte i utredningens uppdrag, vilket nämnts tidigare, att pröva myndigheternas nationella uppdrag. Det innebär att Högskoleverkets uppdrag att löpande utvärdera högre utbildning i Sverige eller t.ex. Skolverkets i instruktionen fastlagda nationella utvärderingar ligger utanför utredningens uppdrag. Det som direktiven avser med policyinriktade utvärderingar och som används som exempel är de särskilda uppdrag som myndigheter fått, såväl inom som utanför den specifika utbildningssektorn.

Exempel på nämnda policyinriktade utvärderingar är lärosätenas arbete med breddad rekrytering och särskild lärarutbildning för obehöriga lärare (SÄL II). Vidare nämns Statskontorets utvärdering om fortbildning av lärare², Skolverkets utvärdering av maxtaxan³ och Högskoleverkets utvärdering av hur regionala utvecklingscentrum samt vissa nationella resurscentrum fungerat i ett skolutvecklingsperspektiv.⁴

Exempel på beslut inom utbildningsområdet som tagits under senare tid är införandet av nationella prov i årskurs tre, nytt målssystem i grundskolans kursplaner och att nytt betygssystem och läsa-skriva-räkna-satsning har införts i grundskolans årskurs ett till tre.

Andra satsningar av regeringen, som kan bli föremål för utvärdering, är t.ex. gymnasial lärlingsutbildning och försöksverksamhet med gymnasial spetsutbildning, forskarskola för lärare, förändringar i forskningsfinansieringen och en ny lärarutbildning.

Territoriet för policyinriktade utvärderingar är således ganska stort men kommer också att fluktuera eftersom det är politiskt styrt. I den tänkta utvärderingsfunktionen är emellertid avsikten att det ska finnas utrymme för egeninitierade utvärderingar. Det innebär att en sådan funktion inte behöver *vänta* på uppdrag. Samtidigt

---

¹ Premfors 1989, s. 9.

² Statskontoret. Rapport 2009:100.

³ Skolverket. Rapport 2007:294.

⁴ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R.

menar utredningen att funktionen ska kunna initiera andra typer av analyser än bara policyinriktade utvärderingar.

2.1.2 Utvärdering

Begreppet utvärdering har, som så många andra ofta använda begrepp, blivit en *semantisk magnet*, dvs. många typer av utrednings- och analysverksamhet samlas under paraplyet utvärdering.⁵ Den amerikanska statsvetaren Wildavskys något slitna uttryck när det gäller planering, dvs. ”*if planning is everything, maybe it’s nothing*”, skulle lätt kunna appliceras på begreppet utvärdering och kanske så småningom också på begreppet *evidens*.⁶

Den *semantiska magneten* får till följd att det är svårt att beräkna hur mycket resurser som i dag läggs på utvärderingsverksamhet inom utbildningssektorn. Styretredningen uppskattade år 2007 den sammanlagda kostnaden för utvärderingsverksamheten hos myndigheter och Regeringskansliet till två miljarder kronor (exklusive den utvärderingsverksamhet som staten reglerar men inte själva utvärderar).⁷ I denna beräkning ingick då inte bara utvärdering utan även uppföljningsverksamhet.⁸

Ett stort antal definitioner av utvärdering har lanserats under årens lopp. Det beror inte bara på begreppets allmänna spridning, det utredningen kallade en *semantisk magnet* ovan, utan också på att utvärdering som fenomen har fått en mängd olika inriktningar.⁹

Även om definitionerna är olika och med olika betoning finns det samtidigt mycket gemensamt. Många definitioner har

---

⁵ Weiss 1998, s. 3.

⁶ Wildavsky 1973.

⁷ SOU 2007:75, s. 139 f.

⁸ Det svåra att hålla en åtskillnad mellan utvärdering och uppföljning är Lindgren 2006 ett exempel på. Trots titeln, *Utvärderingsmonstret*, handlar exemplen i boken främst om uppföljning och inte utvärdering.

⁹ Scriven 1991, s. 139, ger exempelvis följande definition av utvärdering: “*Evaluation refers to the process of determining the merit, worth, or value of something, or the product of that process.*” Weiss 1998, s. 4, definierar utvärdering som “... *the systematic assessment of the operation and/or the outcomes of a program or policy, compared to a set of explicit or implicit standards, as means of contributing to the improvement of the program or policy.*” Patton 1997, s. 23, som betonar användning som en viktig komponent i utvärdering, menar att: “*Utilization-focused program evaluation (as opposed to program evaluation in general) is evaluation done for and with specific, intended primary users for specific, intended users.*” I *The Programme Evaluation Standards från 1994*, s. 2, definieras utvärdering som “*The systematic investigation of the worth or merit of an object.*” Vedung 2009, s. 22, slutligen, definierar utvärdering som “... *en noggrann bedömning i efterhand av utfall, slutprestationer, förvaltning och beslutsinnehåll samt organisering av offentlig verksamhet, vilken tänkes spela en roll i praktiska beslutssituationer.*”

systematik och värdering/bedömning som gemensamma kriterier.¹⁰ Nationalencyklopedin definierar t.ex. utvärdering som "... *noggrant bedöma värdet av en ny verksamhet.*"¹¹ Den definition som statsvetaren Vedung använder, nämligen "... *en noggrann bedömning i efterhand av utfall, slutprestationer, förvaltning och beslutsinnehåll samt organisering av offentlig verksamhet, vilken tänkes spela en roll i praktiska beslutssituationer,*" är på sätt och vis en sammanfattning av övriga definitioner, även om inte alla håller med om att utvärdering måste vara en efterhandsbedömning.¹²

Ur dessa definitioner är det tre specifika faktorer eller nyckelord som kännetecknar och som många anser är viktiga i en utvärdering, nämligen *systematisk eller noggrann insamling av data, värdering eller bedömning och användning.*

Hur *noggrann* en utvärdering ska vara (prefixet *ut* i utvärdering betyder just *noggrann*) leder oss in på ett annat nyckelbegrepp i direktiven, nämligen *hög vetenskaplig kvalitet*. Utvärdering och *noggrannhet* eller systematik har ofta likställts med eller knutits till forskningsmetoder. "... *program evaluation is the application of systematic research methods to the assessment of program design, implementation, and effectiveness ...*" uttalade sig Chelimsky i mitten av 1980-talet.¹³

Weiss, även hon en av pionjärerna på utvärderingsområdet, kallade en av sina första böcker *Evaluation research*. Hon menade att alla de metoder som används inom forskning som uppläggningar, mätmetoder och analyser också gäller för att utföra en utvärdering. Det som skiljer utvärdering från forskning är inte metoderna eller objekten i sig utan syftet.¹⁴ Samma resonemang kan överföras på den effektivitetsrevision som Riksrevisionen bedriver. Utgångspunkten för revisionen är visserligen kontroll men metoderna kan i många fall vara desamma som i utvärdering.

Men just syftet med utvärdering gör, enligt en annan av de tidigare utvärderingsforskarna inom utbildningsområdet, Cronbach, att utvärderingar inte alltid kan hålla den absolut högsta vetenskapliga standarden i praktiska situationer. Det kanske inte ens är lika viktigt eller önskvärt. Utvärdering skiljer sig från

¹⁰ Åberg 1997, s. 11 ff., menar, när det gäller definitioner av utvärdering att dessa innehåller två grundläggande komponenter: för det första att – *noggrant* och *systematiskt* – samla kunskap, och för det andra att göra en bedömning. Åberg menar att den vanligaste betoningen ligger på den första komponenten.

¹¹ Nationalencyklopedin.

¹² Vedung 2009, s. 22.

¹³ Chelimsky 1985, s. 7.

¹⁴ Weiss 1972, s. 6.

vetenskaplig forskning, enligt Cronbach, eftersom ”... *evaluation is more art than science and should be oriented toward meeting needs of program decisionmakers and stakeholders ... and ... to inform action*”.¹⁵ För Cronbach är användning viktigare än vetenskaplig kvalitet.

Det finns även andra skillnader som brukar framhållas: forskning söker slutsatser medan utvärdering söker bedömningar. Forskaren ställer frågorna, dvs. *äger problemställningen*, vilket utvärderaren vanligtvis inte gör. Problemformuleringen står antingen beställaren eller utvärderaren och beställaren tillsammans för.¹⁶ Forskaren söker generalitet medan en utvärdering kan vara applicerbar endast för dem som beställt informationen. Forskaren är knuten till en disciplin medan utvärderaren många gånger snarare arbetar tvärdisciplinärt. Bedömningskriterierna kan också vara annorlunda. För forskningen är kriterierna dels intern validitet, dvs. att metoderna gör det möjligt att dra säkra slutsatser, men också extern validitet, dvs. att utifrån undersökningen kunna överföra detta till andra liknande situationer (att kunna generalisera). För utvärdering kan det främsta kriteriet däremot vara nytta för användaren.¹⁷

Gränsen är naturligtvis flytande. Om en forskare bedömer en statlig insats på eget initiativ, utifrån egna uppsatta kriterier, använder vetenskapliga metoder, kanske i teoriskapande syfte, är detta utvärdering eller är det forskning? Det är således inte skillnaden i ansats eller metodval som skiljer forskning och utvärdering åt, eftersom utvärdering är en viktig del av forskningen. Inte ens syftet behöver skilja utvärdering och forskning åt (vilket inte gäller all forskning).

Ibland kombineras begreppen utvärdering och forskning och benämns utvärderingsforskning. För några är innebörden av utvärderingsforskningen utvärdering med vetenskapliga metoder. För andra betyder det forskning *om* utvärdering. I det här sam-

---

¹⁵ Citerat i Rossi m.fl. 1999, s. 29.

¹⁶ Se Rieper 2004, s. 16.

¹⁷ Fitzpatrick m.fl. 2004, s. 6 f., Weiss 1998, s. 15 ff. och Vedung 2002, s. 12. I Esaiasson m.fl. 2007, s. 17 ff. ges följande sammanfattande beskrivning av forskning: 1) Forskning är teoretisk i betydelsen kumulativ, man tittar alltid på tidigare forskning som utgångspunkt. 2) Forskning är teoretisk i betydelsen att den använder sig av vetenskapligt språk, dvs. använder en tydlig terminologi och gärna väldefinierade begrepp. 3) Forskning är empirisk i betydelsen att observationer av verkligheten faller avgörandet. 4) Forskning är empirisk i betydelsen att den genomför systematiska och hederliga undersökningar. 5) Forskning är intersubjektiv i betydelsen forskaroberoende, genomskinlig och värderingsfri. 6) Forskning har i princip förklarande ambitioner. 7) Forskning har i princip generaliserande ambitioner.

manhanget är det inte så viktigt vad utvärderingsforskning betyder, utan det viktiga är att utvärdering genomförs med så tillförlitliga och sammansatta metoder som möjligt.

Utredningen menar att utvärdering således i många fall kan likställas med forskning och att de vetenskapliga metodkraven bör, där det är möjligt, vara desamma som i forskning. Utvärdering är däremot i fråga om analys, omfattning och inriktning en helt annan typ av verksamhet än exempelvis uppföljning.

Bedömningsmomentet är också en viktig del i en utvärdering (*utvärdera*). En utvärdering bör, enligt utredningen, för att också bli mer användbar, t.ex. inte bara påvisa att en insats givit en viss effekt utan effekten måste bedömas mot en måttstock. Måttstocken kan exempelvis avse uppsatta mål, i förhållande till tidigare resultat, ett absolut mått, någon liknande verksamhet, i jämförelse med en annan typ av insats, kostnadseffektivitet osv.

2.1.3 Effekter

Policyinriktade utvärderingar ska enligt direktiven vara inriktade på *”studier som främst tar sikte på effekter på måluppfyllelse eller resultat”*. Utredningen tolkar detta som att det inte bara är intressant att mäta effekter på måluppfyllelse utan även att analysera andra typer av effekter, dvs. sådana effekter som inte kunde förutses när insatsen genomfördes.

För att kunna tillgodose detta behov krävs ett antal förutsättningar. Effekt innebär per definition alltid en jämförelse, nämligen mellan den faktiskt mätta utvecklingen och den utveckling som vi *tror* skulle ha inträffat utan den gjorda insatsen, den så kallade kontrafaktiska utvecklingen. Skillnaden (om den är tillräckligt stor) mellan den faktiska och den kontrafaktiska utvecklingen utgör effekten.

Att mäta sluteffekten är, av olika skäl, inte alltid så lätt. Det är därför som man ofta får mäta mellanliggande effekter: det som brukar beskrivas som en effektkedja eller en mål – medelskedja.

Nu finns det en terminologisk skillnad, som vissa kanske bara uppfattar som en akademisk fråga, men som har en reell betydelse för att bestämma hur mycket resurser som i dag läggs på policyinriktad utvärdering. Det är skillnaden mellan begreppet effekt och begreppet orsak. Det är inte en faktisk skillnad utan snarare en skillnad i utgångspunkt, eller med John Stuart Mills terminologi

”... either inquiries into the cause of a given effect, or into the effects or properties of a given cause”.¹⁸ När det talas om effektutvärderingar i detta sammanhang är det visserligen en mätning av effekterna av en politisk insats. Den variabel som ska mätas är vanligtvis bestämd. Men det finns också utvärderingar/forskning som inte har en specifik politisk åtgärd som utgångspunkt men likväl är effektmätningar. Det kan handla rent allmänt om hur resursförstärkningar, klasstorlek eller lärarnas didaktik påverkar elevresultaten. Dessa analyser försöker förklara ett utfall eller ett skeende, där en reform eller liknande kan vara, men inte behöver vara, utgångspunkten för en sådan studie. Man försöker hitta orsaksfaktorer till ett visst tillstånd. Dessa studier är naturligtvis en viktig och nödvändig information för att förstå vilka faktorer som t.ex. påverkar skolresultaten, men har en annan utgångspunkt än en utvärdering av ett politiskt beslut.

Den här typen av studier med inriktning på orsaker görs av såväl myndigheter som av forskare. Skolverket har analyserat varför elever lämnar skolan utan fullständiga betyg eller hur modersmålsundervisningens organisering påverkar elevers resultat. IFAU genomför, vid sidan av att studera reformers effekter, orsaksanalyser, exempelvis utbildningens betydelse för inkomstskillnader, invandrares avkastning på utbildning i Sverige, lärartäthet och systematiska avvikelser mellan slutbetyg och provresultat.

Forskning inom utbildningsområdet är omfattande och berör en mängd olika aspekter. I Skolverkets serie om forskningsöversikter finns titlar som handlar om ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat, kunskapsutnyttjande och studieresultat och social bakgrund.

Vetenskapsrådets översikt om forskning om lärande i högre utbildning behandlar hur ämnesdidaktiken eller informations- och kommunikationsteknologi (IKT) bör vara utformad för att ge bäst resultat eller om lärarutbildningens innehåll.¹⁹ Andra exempel är betygens prognosförmåga, internationella mätningars påverkan på läroplaner eller betydelsen av olika ämnens språkbruk i skriftliga prov.

Det finns således en mängd olika studier med inriktning på effekt-/orsakssamband som inte alltid har en politisk reform som

¹⁸ Mills 1967, s. 253. En utvärdering som utgår ifrån det som ska förklaras brukar ibland kallas för en orsaksanalys, medan en utvärdering som utgår ifrån det som ska förklara kallas för en effektanalys. Resultatet av utvärderingen ska dock bli detsamma oavsett vilken utgångspunkt som väljs. Se Nilstun & Hermerén 1984, s. 140 ff.

¹⁹ En sådan översikt är Vetenskapsrådets forskningsserie 2003. Rapport 14.

utgångspunkt, men som ibland indirekt beskriver specifika effekter av olika politiska reformer i sina analyser.

Dessa studier behövs och är lika policyrelevanta inför olika typer av beslut. En utvärderingsfunktion som det talas om i direktiven behöver således göra effektstudier av politiska beslut, men den behöver också genomföra effekt/orsaksanalyser som inte nödvändigtvis eller explicit har politiska beslut som utgångspunkt.

Önskemål om effektutvärderingar är en sak. En annan sak kan vara möjligheterna att genomföra dessa. En nödvändig förutsättning, vilket kan verka självklart, är att det finns data att tillgå. Hur många effektutvärderingar har inte beställts långt efter det att en insats är genomförd och där data saknas innan insatsen genomfördes? Men det kan också vara så att det saknas data även efter insatsen. Statskontoret har t.ex. fått i uppdrag av regeringen att utvärdera satsningen på lärarfortbildning. Myndigheten skulle i samråd med Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering "... föreslå hur en långsiktig utvärderingsmodell kan utformas för att följa och bedöma skolans resultat i förhållande till kunskapsmålen och dess samband med satsningen på fortbildning av lärare."²⁰

Statskontoret gör bedömningen att en effektutvärdering för tillfället inte är möjlig eftersom en sådan förutsätter att det finns tillgång till resultatdata över tid och individdata för att kunna koppla ihop lärare och elev.²¹

Ovanstående berör en annan ofta helt avgörande förutsättning för en effektmätning och som också uttrycktes i intervjuerna, nämligen att det finns en planering när en reform sjösätts. Det innebär inte att allting därmed går att utvärdera, bara att det finns en diskussion om vad som är möjligt att utvärdera och att denna utvärdering kan underlättas. Planering blir än viktigare eftersom det inom utbildningsområdet talas om att effekter vanligtvis visar sig först efter lång tid. Detta kräver också att beställarfunktionen och mottagarkapaciteten utvecklas inom Regeringskansliet. Den är viktig och anknuter till direktiven där det sägs att utvärderingarna ska vara tillgängliga. Här vill utredningen påpeka att utvärdering inte bara är en produkt utan också en process. Ju fler inblandade i utvärderingen desto större blir sannolikheten att utvärderingen inte bara blir en produkt som lämnas över. Ett ökat deltagande i sjösättandet och en kontinuerlig diskussion under utvärderingens gång ökar förhoppningsvis också användbarheten.

²⁰ Statskontoret 2009, s. 5.

²¹ Ibidem, s. 28.

2.1.4 Evidens

I direktiven finns ytterligare ett begrepp som nämns i samband med effektutvärderingar och hög vetenskaplig kvalitet nämligen evidens. Vilken är då innebörden i begreppet evidens? Följande citat speglar vad den så kallade evidensrörelsen handlat om:

Evidensrörelsen sätter således fokus på effekter av insatser och interventioner och arbetar för att syntetisera redan föreliggande kunskap samt att synliggöra den aktuellt bästa kunskapen och förmedla den till beslutsfattare i politiken och i praktiken.²²

Begreppet *evidens* har i debatten varit fokuserat på effekter, syntetisering och på att förmedla den för tillfället bästa kunskapen. Fokuseringen har bland annat lett till en intensiv och delvis infekterad debatt om metodfrågor, framför allt om för- och nackdelar med den experimentella designen (RCT: Randomized Controlled Trials). Frågor om effekter handlar väldigt ofta om metoder och hur man säkrar den inre validiteten.

Men är evidens bara en designfråga? Begreppet vetenskap förknippas vanligtvis med ett systematiskt och metodiskt inhämtande av kunskap byggd på empiri liksom ofta experiment. Begreppet evidens (från engelskans *evidence*) innebär att kunskap, inom forskningen, ska bygga på bästa möjliga vetenskapliga grund. Evidens som betyder *bevis (tydlighet)* kan presenteras på en mängd olika sätt. Bevis inom naturvetenskapen uppfattas ofta som något som antingen kan observeras naturligt eller utföras i form av experiment. Bevis i en rättsal eller vad en historiker eller en geolog anför som bevis har ofta en annan karaktär än bevis inom det medicinska området.

Bevis är inte alltid heller *säker* kunskap. Bevis diskuteras av en jury. En vetenskaplig expertkommitté diskuterar också om bevisen är rimliga, relevanta, tillräckliga eller tendentiösa. Evidens kommer oftast från flera olika källor (triangulering) och kan inte begränsas till en fråga om val av metod. Dessutom är den kunskap vi bedömer vara *sann* vid ett tillfälle inte så sällan omkullkastad av andra insikter vid ett senare tillfälle. Det är därför som det ofta talas om den bästa rådande evidensen.

---

²² Bhatti, m.fl. 2006, s. 1. Översatt från danska.

Statens beredning för medicinsk utvärdering talar om evidensstyrka som bedöms efter vilket *bevisvärde* som studierna har och hur många studier som stöder varandra i en slutsats:²³

En slutsats med evidensstyrka 1 stöds av minst två studier med högt bevisvärde i det samlade vetenskapliga underlaget. En slutsats med evidensstyrka 2 stöds av minst en studie med högt bevisvärde och två studier med medelhögt bevisvärde. En slutsats med evidensstyrka 3 stöds av minst två studier med medelhögt bevisvärde. Om det finns studier i det samlade vetenskapliga underlaget som talar emot slutsatsen kan dock evidensstyrkan i samtliga fall bli lägre. När det finns olika studier som har samma bevisvärde men vilkas resultat är motsägande, anges det vetenskapliga underlaget som motsägande och inga evidensbaserade slutsatser kan dras.

Hur ska man då betrakta den kunskap som kommer fram i dessa slutsatser? Är det en instruktion som är generellt överförbar i enskilda situationer? Inom t.ex. det medicinska området finns det säkert sådan kunskap som kan ses som klara rekommendationer i vissa fall, medan sådan kunskap i skolans värld i högre grad måste situationsanpassas till klassen eller den enskilde eleven. *Best practice* må vara *best practice* i vissa fall men inte alltid.

I den evidensdebatt som förs klassificerar förespråkarna för den experimentella designen gärna olika metodansatser efter vilken metodisk styrka de har, en så kallad evidenshierarki. Nedanstående tabell är ett exempel på en sådan hierarki:²⁴

Tabell 2.1 Ett exempel på en evidenshierarki

Nivå	Studietyper
1 a	Systematiska sammanställningar med RCT.
1 b	Enskilda RCT med god kvalitet.
1 c	Kontrollerade men inte randomiserade försök.
2a	Systematiska översikter med kohortstudier.
2 b	Enskilda kohortstudier. Dåliga RCT.
3 a	Systematiska översikter över fallkontrollstudier.
3 b	Enskilda fallkontrollstudier.
4	Fallserier eller kohortstudier eller fallkontroll med dålig kvalitet.
5	Expertvärderingar, konsensuskonferenser. Kvalitativa designs m.fl.

²³ SBU:s hemsida.

²⁴ Bhatti, m.fl 2006, s. 19.

Företrädarna för den experimentella designen menar att den designen bäst svarar på frågan om en insats haft effekt eller inte. Vidare menar de att studierna med icke-experimentella metoder har större variation och ibland visar på helt motstridiga resultat.²⁵ I en studie av 308 utvärderingar avseende insatser mot kriminalitet i USA klassificerades utvärderingarna enligt *the Maryland Science Method Scale*, som är en femgradig skala för att gradera vetenskaplig säkerhet (där 5 är högst):²⁶

- 5) ↑ randomisering mellan program och kontroll,
- 4) | för- och eftermätning med kontrollgrupp och statistisk kontroll för andra förklaringsvariabler,
- 3) | för- och eftermätning med kontrollgrupp men utan statistisk kontroll,
- 2) | för- och eftermätning utan kontrollgrupp och
- 1) | sambandsstudier.

Denna undersökning visade att ju lägre kvalitet på utvärderingsdesignen desto effektivare verkade insatserna. 80 procent av sambandsstudierna (värde 1 på skalan ovan) var säkerställt effektiv medan endast 37 procent av studierna där randomiserad design använts (värde 5).

Det experimentella upplägget har ett starkt grepp, särskilt i USA. Följande uttalande från det amerikanska Utbildningsdepartementet får illustrera detta:²⁷

Proposed evaluation strategies that use neither experimental designs with random assignment nor quasi-experimental designs using a matched comparison group nor regression discontinuity designs will not be considered responsive to the priority when sufficient numbers of participants are available to support those designs.

Många av kritikerna av experimentell design vill hävda att detta upplägg inte tar hänsyn till den så kallade *svarta lådan*. Att analysera den svarta lådan innebär att man gör en vidare analys av varför eller varför inte en viss insats ger effekt.²⁸ En resursförstärkning t.ex. kanske visar sig verkningslös i en effektstudie. Men det behöver egentligen inte innebära att resursförstärkningar är ett verkningslöst medel i sig. Förklaringen till att resursförstärkningen

---

²⁵ Boruch 2007, s. 60 ff.

²⁶ Socialstyrelsen 2008, s. 73 f.

²⁷ Department of Education, US.

²⁸ Man brukar ibland skilja mellan kausal deskription och kausal förklaring.

inte gav resultat kanske berodde på lärarnas oförmåga att undervisa. Då hjälper inga resursförstärkningar. Det behöver alltså inte vara felaktiga antaganden som insatsen bygger på (programteorin) som gör att effekten inte inträffar, utan det kan lika väl handla om felaktigheter i genomförandet. Genomförandeteorin tillsammans med programteorin är det som Carol Weiss kallar för *"the theory of change"*.²⁹

Sociologen Ray Pawson hävdar att randomiserade studier inte kan förklara vilka mekanismer som gör att saker och ting får effekt: Det är genom att söka mekanismer som vi, enligt honom, lär oss att förstå vad som ska påverkas. *"The traditional 'does it work?' question transforms instantly into at least five different lines of inquiry: what is it about this kind of intervention that works, for whom, in what circumstances, in what respects and why."*³⁰ Enligt Pawson kan man inte renodla kontexten eftersom det är den som har störst betydelse i detta sammanhang. Det finns heller ingen hierarki av evidens att bedöma varje studie emot, menar han, utan varje enskild studie bidrar med olika typer av information.³¹

I vilken utsträckning som den experimentella designen är den enda designen att påvisa kausalitet, och som därmed ger en hög grad av evidens, är således en av de frågor som diskuterats livligt, liksom vilken förklaringskraft den har. Mycket av den diskussion som förs om evidens handlar i grunden om vilken kunskaps-teoretisk syn respektive forskare har. Den speglar också synen på de kvantitativa respektive kvalitativa metodernas för- och nackdelar.

Praktikerns omhändertagande och *makt* över skolans arbete är en annan aspekt som betonas av pedagogerna Ann-Carita Evaldsson och Claes Nilholm i debattartikeln *Evidensbaserat skolarbete och demokrati*.³² Att pedagogisk praktik ska utgå från bästa möjliga vetenskapliga kunskaper och beprövade erfarenheter har artikelförfattarna ingenting emot. Vem kan argumentera mot en sådan idé, menar de. Vad de i stället vänder sig emot är *"... om vetenskapliga positionsförskjutningar där en viss forskningstradition försöker få ensamrätt på hur relationen mellan forskning och praktik bör förstås."* Evidensidén bygger på att forskningen ska producera användbar kunskap men där en viss metod (randomiserad design)

---

²⁹ Weiss 1998, s. 55.

³⁰ Pawson 2006, s. 94.

³¹ Ibidem, s. 91, s. 110 och s. 178.

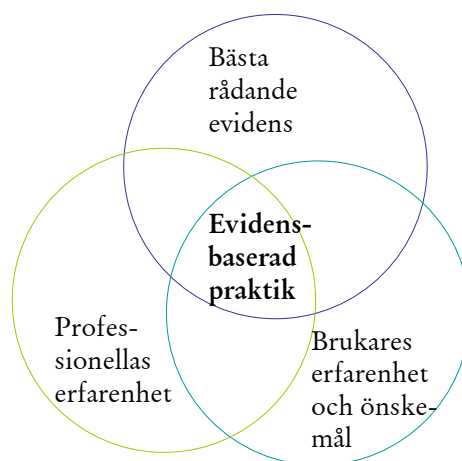
³² Evaldsson & Nilholm 2009, s. 73 ff.

har företräde samt att praktiken ska vila på vetenskaplig grund. Konsekvensen av detta, förutser författarna, blir att ”... endast den forskning som är användbar i skolan får ekonomiskt stöd”.³³

Dessutom frågar sig Evaldsson och Nilholm om forskarna är eniga i beskrivningen av ur verkligheten ser ut och om detta är ett önskvärt tillstånd. Kontextens betydelse framhålls också mycket starkt ovan av exempelvis Ray Pawson som menar att ett *program* inte alltid är något *ensartat* eller statiskt utan kan införas och tolkas på olika sätt av genomföraren. Effekten blir då beroende av hur implementeringen sker och hur kontexten i övrigt ser ut.³⁴

Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete inom Socialstyrelsen menar att det man kallar evidensbaserad praktik innebär att flera kunskapskällor inkluderas. Här integreras tre kunskapskällor: nämligen den för tillfället bästa vetenskapliga kunskapen, brukarens erfarenhet och önskemål och den professionelles erfarenhet och förmågor. Synsättet illustreras i följande figur:³⁵

Figur 2.1 Delar av en evidensbaserad praktik

Det är kombinationen av de olika kunskapskällorna som ska generera en lämplig insats i det enskilda fallet och som utmärker det som kallas en profession. Bästa rådande evidens är inget som bara ska *tas rakt av* utan måste kombineras med övriga aspekter i figur 2.1. Vidare bör det uppmärksammas att när det talas om bästa

³³ Ibidem, s. 69.

³⁴ Pawson 2006, s. 51.

³⁵ IMS 2008, s. 12 f.

rådande evidens och när detta uttrycks med hjälp av en metaanalys, som är en statistisk metod för att syntetisera, är det ett genomsnittligt värde. Det innebär att ett sådant värde inte kan användas oreflekterat utan måste kombineras med praktikerns egen beprövade erfarenhet och elevens/elevernas förutsättningar.

Även om utredningens resonemang hittills handlat om den metoddebatt som förs, kan man konstatera att all forskning, som grundprincip eller ingångsvärde söker evidens eller bevis för att skapa eller stödja en teori eller förkasta ett tidigare påstående. Det gäller oavsett om det handlar om hur lärande går till, hur pyramiderna faktiskt byggdes eller varför dinosaurierna försvann etc. Ambitionen är alltid att söka stöd och hitta evidens för det man påstår. Sedan kan forskarna visserligen vara oense om bevisen verkar relevanta, tillräckliga eller tendentiösa.

Att söka evidens handlar således sammanfattningsvis inte bara om att hitta evidens för effekter lika lite som det handlar om att göra experimentella upplägg. Utredningens syn när det gäller effektutvärderingar är att typ av metod eller design avgörs av frågeställningen och inte av en i förväg bestämd design.

2.2 Vilka behov ska tillgodoses?

Att det finns ett behov av utvärderingar av effekter, enligt direktiven, har utredningen ingen anledning att ifrågasätta. Det har också framkommit vid intervjuerna.

Det finns ett uttryckt behov av bredd, djup och långsiktighet i en policyinriktad utvärderingsverksamhet, liksom ett önskemål om att utvärderingarna ska vara av hög (vetenskaplig) kvalitet och genomföras oberoende av dem som implementerar policyn. Utredningen har i detta kapitel försökt precisera det *territorium* som en tänkt utvärderingsfunktion ska hantera genom att ge exempel på möjliga kommande utvärderingar. Det går dock inte, av naturliga skäl, att säga vilka reformer eller policyer som skulle kunna bli aktuella att utvärdera eftersom dessa blir ett utslag av kommande politik. Däremot ska denna utvärderingsfunktion genomföra egeninitierade utvärderingar eller andra typer av analyser och i tider av låg efterfrågan ökar detta utrymme.

Utbildningsområdet är ett oerhört stort område. Det innebär att utvärdering av effekter är en företeelse som är aktuell för både ekonomer, pedagoger, psykologer och sociologer med flera. Ingen

enskild person eller enskild akademisk disciplin kan svara på alla de möjliga effektfrågor som t.ex. regeringen vill ha svar på. Därför behövs en mångfald av studier och infallsvinklar.

Att kunna kombinera kunskap om effektmätning och sakkunskap är en god förutsättning för att kunna göra en meningsfull analys. Effektmätning i sig kräver en särskild kompetens och en problemformuleringsfråga kräver sakkunskap. För att kunna göra egeninitierade utvärderingar, som direktiven talar om, krävs bland annat just denna sakkunskap.

Det ska ställas höga krav på utvärderingarna som sådana. När en policy genomförs måste även utvärdering av densamma planeras för att möjliggöra en träffsäker utvärdering och tillgång till data. Om behovet av användbarhet ska öka och det finns ett faktiskt intresse av ovan nämnda studier från regeringens sida, kräver detta också en god beställar- och mottagarkapacitet hos regeringen. Det handlar både om process och produkt.

Det är dessa utgångspunkter som utredningen har att ta hänsyn till när förslagen om hur denna utvärderingsverksamhet ska organiseras framöver.

3 Befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet

3.1 Kartläggning av befintliga utvärderingsresurser

I detta kapitel beskriver utredningen de aktörer som i dagsläget genomför eller har planer på att genomföra policyinriktade utvärderingar. Med policyinriktade avses här inte enbart effektutvärderingar utan även andra typer av utvärderingar. Utredningen har, i samråd med berörda organisationer, endast valt sådana studier som faller inom ramen för det utredningen menar med utvärdering, dvs. studier som innehåller såväl en analys som en bedömning.

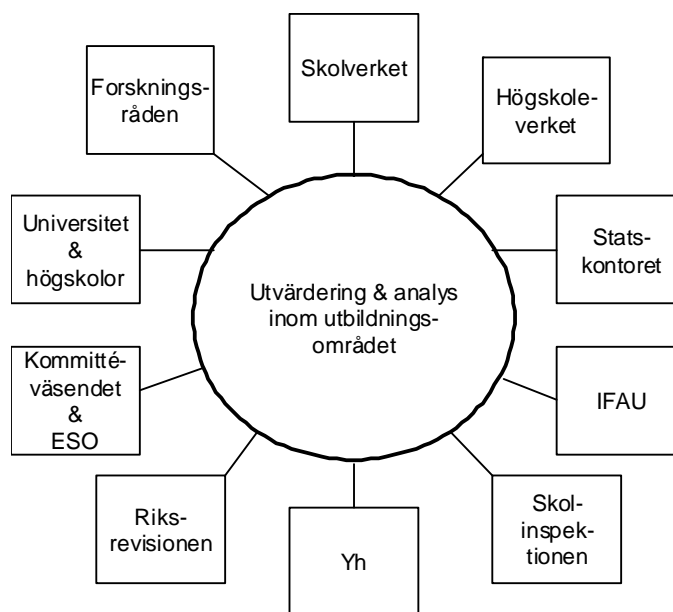
Utredningen har utifrån detta identifierat följande typer av huvudaktörer:

- Myndigheter inom utbildningsområdet som Högskoleverket, Myndigheten för yrkeshögskolan, Skolinspektionen och Skolverket.
- Generella utredningsmyndigheter som Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Riksrevisionen och Statskontoret.
- Universitet och högskolor samt forskningsråden.
- Kommittéväsendet.

Om utredningen anknyter till resonemanget i kapitel 2 om vad policyinriktade utvärderingar är, finns det således en mängd olika aktörer där utvärdering och analys är en del som direkt eller indirekt berör utbildningspolitiken. Se vidare figur 3.1.

Figur 3.1 Aktörer som genomför någon form av utvärdering och analys inom utbildningsområdet

I det följande gör utredningen en genomgång av de aktörer som nämns i figuren ovan även om den av naturliga skäl inte kan bli helt fullständig. Det finns t.ex. svårigheter, vilket diskuterats i kapitel 2, att fånga alla de policyinriktade utvärderingar som universitet och högskolor genomför.

Att Riksrevisionen tas upp beror på att utredningen vill peka på att det genomförs ett antal studier som har karaktären av policyinriktade utvärderingar på utbildningsområdet, även om revisionen förmodligen inte själv kallar dessa för utvärderingar. Skolinspektionen kan också ses som ett gränfall mellan uppföljning eller utvärdering. Inspektionen håller för närvarande på att införa inslag av mer tematiska inspektioner.

De myndigheter som är utpekade i direktiven och vars utvärderingsfunktion utredningen i första hand gjort en bedömning av är Skolverket, Högskoleverket, Statskontoret och IFAU. Det här kapitlet tar endast upp finansiella resurser och antalet anställda men inte personalens kompetens. Den diskuteras i kapitel 4.

3.1.1 Skolverket

Skolverket är förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet och för den av det allmänna anordnade förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Inom Skolverkets ansvarsområde finns också de fristående skolorna och förskoleverksamhet m.m. som drivs av andra enskilda huvudmän.¹ Myndigheten har till uppgift att följa upp och utvärdera skolväsendet, förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och vuxenutbildningen. Skolverket genomför utvärderingar med huvudsyftet att ge en nationell bild av tillståndet inom skolväsendet. Därtill ser verket över kursplaner och betygskriterier samt svarar för nationella prov. Att sprida kunskap om forskning och kunskapsbaserade metoder och erfarenheter som har betydelse för skolledare och pedagoger är en annan uppgift liksom att vara nationellt statistikansvarig inom sektorn. Myndigheten har även vissa andra uppgifter.²

Skolverket är en enrådighetsmyndighet som leds av en generaldirektör. Antalet anställda uppgick under år 2008 till 397 årsarbetskrafter.³ Finansiering sker över statsbudget och uppgår till omkring 307 miljoner kronor för år 2009.⁴

I sin verksamhet deltar Skolverket i nio aktuella internationella komparativa studier under 2009, exempelvis PISA.⁵ Under senare år uppgår kostnaden för internationella studier till cirka 20 miljoner kronor årligen.

Av det totala antalet rapporter som Skolverket producerade under perioden 2007–2008 avsåg åtta regeringsuppdrag i syfte att utvärdera vissa satsningar och reformer inom förskole- och skolområdet. Exempel på genomförda studier av denna karaktär är bland annat *Hur används individuella utvecklingsplaner? En studie efter införandet av nya bestämmelser*, *Den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen* och *Tillgänglighet till grund- och gymnasieskolors lokaler*, medan *Tio år efter förskolereformen* utvärderats på eget initiativ av Skolverket. De direkta och indirekta kostnaderna sammantaget för regeringsuppdragen beräknas uppgå till knappt åtta miljoner kronor 2007 och cirka sju miljoner kronor år 2008.

---

¹ Förordning (2008:612) med instruktion för Statens skolverk.

² Se vidare i Skolverkets instruktion.

³ Antalet anställda uppgick per den 31 december 2008 till 252 tillsvidareanställda och 73 tidsbegränsat anställda. Genom verksamhetsövergång har verket under året tagit emot 52 medarbetare och 206 medarbetare har övergått till Skolinspektionen (Årsredovisning 2008).

⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Statens skolverk.

⁵ OECD:s internationella kunskapsmätning Programme for International Student Assessment (PISA).

Därutöver genomförde Skolverket sju egeninitierade utvärderingar under 2007–2008 bland annat en metautvärdering av NU03.⁶

Myndigheten för skolutveckling (MSU) lades ned den 1 oktober 2008 och stora delar av verksamheten överfördes till Skolverket. Under åren 2007–2008 hade MSU inte något regeringsuppdrag av utvärderingskaraktär men har under denna tidsperiod initierat utvärderingar på eget initiativ.

3.1.2 Högskoleverket

Högskoleverket är en myndighet inom universitets- och högskoleområdet. Det är en enrådighetsmyndighet som leds av en universitetskansler och har cirka 141 årsarbetskrafter.⁷ Under budgetåret 2009 disponerar Högskoleverket ett ramanslag på cirka 172 miljoner kronor.⁸

I Högskoleverkets uppdrag ingår flera arbetsuppgifter. En av dessa är att granska kvaliteten på högre utbildning och att utvärdera lärosätenas kvalitetsarbete. Myndigheten genomför utvärderingar av utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Det system för kvalitetssäkring som nu används består av utbildningsutvärderingar, granskningar av lärosätenas kvalitetsarbete, examensrättsprövningar, tematiska studier samt utmärkelsen Framstående utbildningsmiljö.

Under åren 2007 och 2008 genomfördes sammanlagt utbildningsutvärderingar av elva⁹ olika ämnes- och programområden, totalt 217 granskningar. Därutöver följde Högskoleverket upp tidigare genomförda utvärderingar. Utvärderingarna har hittills utförts i sexårscykler men regeringen har genom uppdrag till Högskoleverket aviserat att de fortsättningsvis sannolikt ska genomföras vart fjärde år. De direkta kostnaderna för utvärderingarna, dvs. kostnaderna för verkets personal vid utvärderingsavdelningen samt arvoden och omkostnader för verkets ämnesexperter, uppgick för perioden 2007–2008 till omkring 32 miljoner kronor per år. Därtill kommer kostnaderna för lokaler, gemensam ledning, administration och infrastruktur. Mellan åren 2001 och 2007 genom-

---

⁶ Karlsson m.fl. 2007.

⁷ Avser 31 december 2008 enligt Årsredovisning för Högskoleverket år 2008.

⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Högskoleverket.

⁹ Åren 2007 och 2008 utgör skarven mellan två kvalitetssäkringssystem. År 2007 avslutades ett system vilket medförde att ovanligt få ämnes- och programutvärderingar genomfördes.

förde Högskoleverket mer än 1 600 granskningar av samtliga ämnen och yrkesprogram.

Verket har också till uppgift att göra uppföljningar (inklusive ansvar för officiell statistik inom högskoleområdet), omvärldsbevakning, utöva tillsyn, informera och fullgöra vissa främjande uppgifter inom högskoleområdet. Därutöver svarar verket för bedömningar av utländska utbildningar, högskoleprov och för uppgifter inom tillträdesområdet.

Under perioden 2007–2008 fick Högskoleverket fyra särskilda regeringsuppdrag som hade karaktären av utvärdering av vissa satsningar och reformer inom området högre utbildning. Som exempel på sådana uppdrag kan nämnas *Utvärdering av arbetet med breddad rekrytering till universitet och högskolor* liksom *Utvärdering av 16 nationella forskarskolor*. På eget initiativ har Högskoleverket t.ex. genomfört *Forskarutbildningsreform 1998 – genomströmning och examination*. De direkta kostnaderna för regeringsuppdragen under nämnda period uppgick till cirka fem miljoner kronor.¹⁰

3.1.3 Myndigheten för yrkeshögskolan

Myndigheten för yrkeshögskolan startade sin verksamhet den 1 juli 2009 och samtidigt upphörde Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning. Den nya myndigheten har sitt huvudkontor i Västerås och ytterligare ett kontor i Hässleholm.

Myndigheten för yrkeshögskolan leds av en generaldirektör och har ett insynsråd. Antalet årsarbetskrafter uppgår år 2009 till 66 personer. Budgetåret 2009 har myndigheten ett ramanslag på omkring 470 miljoner kronor.¹¹ Dess uppgift är att säkerställa att eftergymnasiala yrkesutbildningar kommer till stånd som svarar mot arbetslivets behov, att statens stöd för eftergymnasiala yrkesutbildningar fördelas effektivt och att utbildningarna håller hög kvalitet.

Myndigheten samordnar och administrerar statsbidrag, kvalitetssäkrar beviljade utbildningar genom att bedriva tillsyn över och kvalitetsgranskning av utbildningarna, samt följer upp verksamheten.

---

¹⁰ Enligt uppgifter från Högskoleverket uppgick kostnaderna till 3,6 miljoner exklusive de indirekta kostnaderna, vilka utredningen har beräknat till 40 procent.

¹¹ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Myndigheten för yrkeshögskolan.

Vidare ansvarar de för att samordna och stödja en nationell struktur för validering och är nationell samordningspunkt för den europeiska referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF). Förutom kvalificerad yrkesutbildning (KY) administreras påbyggnadsutbildning (t.o.m. utgången av 2009), kompletterande utbildningar och lärlingsutbildning för vuxna till vissa hantverksyrken. Myndigheten har i dag inget utvärderingsuppdrag från regeringen. Trots detta inkluderar utredningen dem i denna kartläggning då möjligheten finns att den nya myndigheten kan bli en av aktörerna inom utvärderingsområdet.

3.1.4 Skolinspektionen

Skolinspektionen blev en egen myndighet den 1 oktober 2008 och har följande huvuduppgifter och ansvarsområden: tillsyn och kvalitetsgranskning, tillståndsprövning, dvs. beslut om godkännande av och rätt till bidrag för fristående skolor och om återkallande av sådant godkännande och sådan rätt. Inom Skolinspektionen finns dessutom Barn- och elevombudet för likabehandling. Inspektionen svarar för Barn- och elevombudets kansli samt är värmyndighet för Skolväsendets överklagandenämnd.

Skolinspektionen är en enrådgivningsmyndighet som leds av en generaldirektör. Vid 2008 års utgång uppgick personalstyrkan till 303 anställda (222 årsarbetskrafter räknat på helårsbasis). När verksamheten är fullt utbyggd kommer personalen att bestå av drygt 360 anställda.¹² Det totala ramanslaget för 2009 uppgår till cirka 326 miljoner kronor.¹³

Kvalitetsgranskning innebär att oberoende och självständigt granska och bedöma kvaliteten i skolväsendet samt inom förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen. Denna typ av granskning menar Skolinspektionen går på djupet och bedömer kvaliteten på ett annat sätt än vad som är möjligt inom ramen för den regelbundna tillsyn som också är en av Skolinspektionens huvuduppgifter. En kvalitetsgranskning kan exempelvis handla om att granska hur ändamålsenlig undervisningen är i specifika skolor och kommuner. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat. Kvalitetsgranskningen skiljer sig

---

¹² Skolinspektionens Årsredovisning 2008.

¹³ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Skolinspektionen.

från Skolverkets utvärdering vars huvudsyfte är att ge en nationell bild av tillståndet inom skolväsendet.¹⁴

Sex kvalitetsgranskningar inleddes under sista kvartalet 2008 och ytterligare 14 planeras att starta under 2009. De områden som valts för den första omgången kvalitetsgranskningar är: *Studieavbrott i gymnasieskolan, Lärares utbildning och behörighet, Uppföljning av resultat i vuxenutbildningen, Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning, Undervisningen i matematik och Undervisning av nyanlända elever.*

3.1.5 Statskontoret

Statskontoret ska på regeringens uppdrag bistå med utredningar, utvärderingar samt uppföljningar av statlig och statligt finansierad verksamhet samt övergripande frågor om den offentliga förvaltningens funktionssätt. I åtagandet ingår att analysera verksamheter och myndigheter ur ett effektivitetsperspektiv, redovisa effekter av statliga åtgärder samt ge underlag för omprövning och effektivisering.¹⁵ År 2009 har Statskontoret dessutom fått till uppgift att följa upp och beskriva den offentliga sektorns utveckling, följa och analysera den strategiska kompetensförsörjningen, bevaka vissa kvalitets- och verksamhetsutvecklingsfrågor, lämna förslag på utredningar, utvärderingar och uppföljningar samt bistå Regeringskansliet och kommittéväsendet med metod- och utredningsstöd. Statskontoret kan även initiera förstudier inom hela sitt ansvarsområde som underlag för sin instruktionsenliga uppgift.

Statskontoret är en enrådighetsmyndighet som leds av en generaldirektör. Antalet årsarbetskrafter uppgick under år 2008 till 48.¹⁶ Budgetåret 2009 har Statskontoret cirka 72 miljoner kronor i ramanslag.¹⁷

Statskontoret har under 2007–2008 slutfört två utvärderingar med anknytning till utbildningsområdet: *Har insatserna någon effekt på arbete eller studier? En utvärdering av folkhögskoleinsatserna för arbetslösa* och *Lärares utbildning och undervisning i skolan*. Under perioden bedrevs utvärderingsinsatser avseende utbildningen i svenska för invandrare. Rapporteringen av den insatsen

¹⁴ Skolinspektionens Årsredovisning 2008.

¹⁵ Förordning (SFS 2007:827) med instruktion för Statskontoret, senast ändrad 2008.

¹⁶ Statskontorets Årsredovisning 2008.

¹⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Statskontoret.

gjordes dock först 2009. Kostnaderna för uppdragen uppgick till cirka tio miljoner kronor.

3.1.6 Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering har till uppgift att främja, stödja och genomföra¹⁸ utvärdering av den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, studier av arbetsmarknadens funktionssätt, utvärdering av effekterna på arbetsmarknaden av åtgärder inom utbildningsväsendet¹⁹ och utvärdering av socialförsäkringens effekter på arbetsmarknaden.²⁰ IFAU ska vidare sprida information om resultaten av sina utvärderingar och studier till andra myndigheter och intressenter.

IFAU är en enrådighetsmyndighet som leds av en generaldirektör. Vid myndigheten finns ett vetenskapligt råd och en referensgrupp.

Under 2008 uppgick personalstyrkan till 28 årsarbetskrafter.²¹ Totala ramanslaget för 2009 är cirka 27 miljoner kronor.²² En del av anslaget ska användas för att stödja extern forskning. I anslutning till uppgiften att utvärdera arbetsmarknadseffekter av åtgärder inom utbildningsväsendet delar IFAU årligen ut knappt tre miljoner kronor.

IFAU:s uppdrag skiljer sig på flera sätt från övriga aktörers då deras rapporter huvudsakligen utgörs av effektmätningar/orsaksanalyser. I denna sammanställning redovisas endast rapporter som specifikt avser effekter av utbildningssatsningar inom ramen för IFAU:s rapportserie.²³

---

¹⁸ Förordning med instruktion för Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (SFS 2007:911).

¹⁹ År 2001 fick IFAU ett utvidgat uppdrag då utvärdering av effekterna på arbetsmarknaden av åtgärder inom utbildningsväsendet tillkom (Årsredovisning 2007). IFAU:s förvaltningsanslag utökades med tre miljoner kronor (2001 års penningvärde) i samband med denna utvidgning.

²⁰ Under 2007 fick IFAU ytterligare ett utvidgat uppdrag. Den nya förordning som gäller för myndigheten trädde i kraft per den 1 juli 2007 och stadgar att IFAU:s uppdrag nu även omfattar utvärdering av socialförsäkringens effekter på arbetsmarknaden (Årsredovisning 2007).

²¹ IFAU:s Årsredovisning 2008.

²² Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

²³ IFAU delar in sina publikationer i tre olika typer: rapporter, working papers och en avhandlingsserie (dissertation series). I *rapportserien* publiceras den forskning som enbart skrivs på svenska, bland annat regeringsuppdrag. Dessutom översätts och omarbetas ofta uppsatserna i working paperserien till en svensk version. I denna serie publiceras även monografier på svenska och engelska. I *working paperserien* publiceras i stort sett all ny

Enligt 2008 års årsredovisning producerade IFAU 21 *rapport-ekvivalenter* inom utbildningsområdet under 2007 och 2008.²⁴ Kostnaderna för IFAU:s utbildningsforskning uppgick till cirka 14 miljoner under samma period. Som exempel på rapporter författade på svenska kan nämnas: *Maxtaxan inom barnomsorgen – påverkar den hur mycket föräldrar arbetar?* (2006:2) och *Hur mycket påverkas studieresultat av resurser?* (2007:24).

3.1.7 Riksrevisionen

Riksrevisionen som sorterar under riksdagen utgör en del av dess kontrollmakt. Myndighetens uppdrag är att granska den statliga verksamheten och därmed medverka till effektiv förvaltning i staten och att statens resurser används på ett bra sätt.

Riksrevisionens granskningsverksamhet är uppdelad i årlig revision och effektivitetsrevision. I den *årliga revisionen* granskas bland annat årsredovisningen för de förvaltningsmyndigheter som lyder under regeringen med utgångspunkt dels i om den ekonomiska redovisningen är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande, dels om ledningens förvaltning följer tillämpliga föreskrifter och särskilda beslut. I *effektivitetsrevisionen* ingår att granska statens budget, genomförandet och resultatet av statlig verksamhet och av statliga åtaganden samt statliga insatser i allmänhet. Granskningen ska främja en sådan utveckling att staten får ett effektivt utbyte av sina insatser med hänsyn till det allmänna samhällsintresset.

Riksrevisionen har under perioden 2007 och 2008 publicerat fyra rapporter rörande förhållandena inom utbildningssektorn. Exempel på rapporter är: *Svenskundervisning för invandrare (sfi)*. *En verksamhet med okända effekter* (RiR 2008:13) och *Betyg med lika värde? – en granskning av statens insatser* (RiR 2004:11).

---

forskning som IFAU publicerar på engelska; dessa publikationer ska kunna publiceras i vetenskapliga tidskrifter. Målgruppen för denna typ av publikation är således först och främst andra forskare. Den tredje typen av publikation – *dissertation series* – avser doktorsavhandlingar som skrivits av personer anställda vid eller knutna till IFAU.

²⁴ För att undvika dubbelräkning tillämpar IFAU i årsredovisningen ett system där unika working papers eller rapporter ges vikten 1, medan sammanfattande rapporter av working papers på svenska ges vikten 0,1 och avhandlingar ges vikten 2. Tanken är att dessa vikter ska motsvara arbetsinsatsen för att producera respektive typ av publikation.

3.1.8 Utvärdering vid universitet, högskolor, forskningsråd och övriga

Utvärderingar med anknytning till utbildningsområdet genomförs även inom ramen för bland annat universitetens och högskolornas verksamhet. Frivilliga institut har också bildats inom högskolan för att stimulera kunskapsuppbyggnad inom utvalda områden. Ett exempel på ett sådant är Föreningen för studier av forskning och utbildning som inrättades 1999. Föreningens verksamhet genomfördes under åren 2000 till 2009 av Institutet för utbildning och forskning (SISTER), vilket emellertid lades ned under våren 2009. SISTER:s verksamhet har finansierats genom basanslag från Föreningen för studier av forskning och utbildning men också genom anslag från forskningsfinansierade fonder, råd, stiftelser m.fl. liksom genom uppdragsforskning. Institutets verksamhet har inriktats på studier av forskning, utbildning och innovationsprocessen i hela samhället, dvs. såväl näringsliv och organisationer som offentlig sektor. Syftet med verksamheten har varit att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen i ett jämförande internationellt perspektiv samt att främja debatten inom detta område.

När det gäller forskningsråden finns inom Vetenskapsrådet en särskild kommitté för utbildningsvetenskap, Utbildningsvetenskapliga kommittén, som fördelar medel till forskning och utbildning på forskarnivå inom områden som är relevanta för lärarutbildning och pedagogisk verksamhet. Regeringen fördelade 2009 cirka 150 miljoner kronor till utbildningsvetenskaplig forskning genom Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet fördelar medel till forskning efter ansökningar som har granskats och prioriterats av forskare i nationell konkurrens.

Det finns också andra aktörer som genomför studier inom utbildningsområden, t.ex. Brå, Folkhälsoinstitutet m.fl.

3.1.9 Kommittéväsendet

Regeringen har i sitt arbete bland annat hjälp av kommittéväsendet. Kommittéerna har till uppgift att ta fram fakta, analysera dem och lägga fram förslag. På detta sätt förbereds många av regeringens åtgärder på olika områden.

En kommitté kan antingen bestå av en särskild utredare eller av en grupp som leds av en ordförande och som i övrigt består av ett antal ledamöter. I bägge fallen kan kommittén biträdas av sakkunniga, experter och ett sekretariat. Kommitténs arbete utgår från det utredningsuppdrag som regeringen har lämnat. Detta framgår av kommittéförordningen (1998:1474). Arbete i kommittéform är ett sätt att ta till vara det kunnande i en viss fråga som finns på olika håll i samhället.²⁵

Under år 2007 och 2008 tillsatte Utbildningsdepartementet 16 respektive sju kommittéer. Kostnaderna för Utbildningsdepartementets kommittéverksamhet under åren 2007 och 2008 fördelades jämnt mellan åren – cirka 29 miljoner kronor för vardera året.²⁶

En genomgång av utredningar som producerats inom tidsperioden visar att fokus i de flesta fall inte ligger på sakpolitiken utan snarare på hur utbildningspolitiken i huvudsak ska organiseras. Exempel på utredningar är: *Avveckling av Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning*, *Införande av en yrkeshögskola* och *Utvärdering av myndighetsorganisationen för forskningsfinansiering*. Men det kan också handla om utredningar som t.ex. en ny lärarutbildning eller en fristående vuxenutbildning.

År 2007 startade regeringen åter Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO), som arbetar med analysunderlag inför framtida finanspolitiska och samhällsekonomiska utmaningar. Formellt är ESO organiserad som en kommitté vid Finansdepartementet. Expertgruppens uppdrag är att självständigt ta fram analyser och policyrekommendationer som baseras på aktuell forskning och beprövad erfarenhet. ESO:s uppdrag och mandat ges av dess direktiv²⁷, vilket är allmänt hållet för att ge stort utrymme åt styrelsen att själv definiera vad som ska belysas och understryker att arbetet ska bedrivas självständigt.

Exempel på studier som för närvarande genomförs inom utbildningsområdet är *Skolans resursfördelningssystem ur ett likvärdighetsperspektiv* och *Att styra genom professioner: Utbildningsreformernas effekter på lärarkåren*.

---

²⁵ Kommittéhandboken, Ds 2000:1.

²⁶ Regeringens skrivelse 2008/09:103.

²⁷ D ir. 2007:46.

3.2 En sammanfattande bild

Att ange hur mycket resurser som avsätts till policyinriktade utvärderingar i form av regeringsuppdrag är betydligt enklare än att ange hur stora resurser som totalt avsätts för policyinriktade utvärderingar. Urvalet av utvärderingar har genomförts i enlighet med utredningens definition av utvärdering som framgår i kapitel 2. Det har i praktiken fått till följd att endast ett fåtal av myndigheternas produkter klassificerats som utvärderingar. Under budgetåren 2007 och 2008 genomförde Högskoleverket, Skolverket och Statskontoret sammanlagt 14 policyutvärderingar till en uppskattad kostnad av totalt cirka 30 miljoner kronor.²⁸ Därutöver genomförde Högskoleverket och Skolverket åtta egeninitierade utvärderingar av nämnda karaktär. Under samma period publicerade IFAU ett tjugotal ”rapportekvivalenter” inom utbildningsområdet till en uppskattad kostnad av totalt cirka 14 miljoner kronor.

Om utredningen bara ser till regeringsuppdrag, och exkluderar IFAU, skulle den årliga kostnaden vara cirka 15 miljoner kronor. Om den totala kostnaden för policyinriktade utvärderingar beräknas, inklusive myndigheternas egeninitierade utvärderingar, viss kommittéverksamhet, delar av de forskningsanslag som t.ex. Vetenskapsrådet delar ut, så hamnar den i storleksordningen 75 miljoner kronor. Då har hänsyn inte tagits till alla de utvärderingar/orsaksanalyser som görs av forskare inom universitets- och högskoleverket som har en annan finansieringsgrund. Utredningen menar att en mer precis bedömning av vilka resurser som i dag läggs på policyinriktade utvärderingar inte går att erhålla med en rimlig insats men bedömer samtidigt att en sådan inte heller är nödvändig för de principförslag som utredningen utvecklar i följande kapitel.

---

²⁸ Den uppskattade kostnaden bygger på kostnadsberäkning gjord av respektive myndighet och sammanräknad av utredningen.

4 Utredningens överväganden och förslag avseende policyinriktad utvärdering

4.1 Utgångspunkter

Utifrån det behov som utredningen identifierat och beskrivit i kapitel 2 ska följande kriterier vara vägledande för de policyinriktade utvärderingar som genomförs:

1. *Oberoende*: Utvärderingarna ska genomföras av aktörer oberoende av de verksamheter som ska utvärderas. Utvärderingar ska kunna beställas av regeringen men också genomföras på eget initiativ.
2. *Övergripande*: Utvärderingarna ska kunna spänna över hela utbildningsområdet och gälla såväl kortsiktiga som långsiktiga insatser.
3. *Hög kvalitet*: Ämneskunskap, utvärderings-/utredningskompetens och vetenskaplighet ska präglade utvärderingarna.

Utredningens uppdrag är därutöver att lämna förslag om hur policyinriktade utvärderingar kan bli mer tillgängliga för beslutsfattare.

4.2 Olika alternativ för en framtida utvärderingsfunktion

Mot bakgrund av den utvärderingsverksamhet som finns i dag och de önskemål och behov som har framkommit diskuterar utredningen tre organisatoriska alternativ för en framtida utvärderingsverksamhet. De olika alternativen kommer i det följande i huvudsak att bedömas utifrån de kriterier som angivits ovan. De tre organisatoriska alternativen som utredningen diskuterar är:

1. Inom en befintlig myndighet.
2. En kommitté i Regeringskansliet.
3. En utvärderingsmyndighet.

4.2.1 Inom en befintlig myndighet

Det första alternativet innebär att foga in den nya formen av utvärderingsverksamhet i den redan befintliga myndighets- eller organisationsstrukturen. Högskoleverket och Skolverket är tänkbara aktörer i en sådan lösning men även andra myndigheter som t.ex. IFAU eller Statskontoret kan vara aktuella.

En fördel med att använda befintliga myndigheter är att de redan i dag genomför utvärderingar och att det finns en myndighetsstruktur med personal och administrativa resurser. Organisatoriskt skulle det inte behöva göras särskilt stora förändringar. Alla dessa myndigheter har också en stor sakkunskap även om den skiljer sig något mellan myndigheterna.

Högskoleverket och Skolverket

Tillgången till en samlad sakkompetens liksom nationellt statistikansvar inom utbildningsområdet och därmed lättillgängliga data har såväl Högskoleverket som Skolverket. Kompetensmässigt är Högskoleverket och Skolverket tvärvetenskapliga inom det samhällsvetenskapliga området (statsvetare, ekonomer, jurister, statistiker, pedagoger, sociologer, antropologer m.fl.). Förutom en bred ämneskunskap har många av medarbetarna också genomgått forskarutbildning. Vid dessa båda myndigheter arbetar utredare med

kunskap om hur resultat kan presenteras såväl kvalitativt som kvantitativt.

Högskoleverket har på regeringens uppdrag i samverkan med Skolverket utvärderat regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum.¹ Det är dock framför allt fråga om samverkan som sker i anslutning till specifika uppdrag och inte en fortlöpande verksamhet. En fortsatt och utvecklad samverkan skulle kunna bilda basen för att genomföra bredare utvärderingar som spänner över hela utbildningsområdet.

När myndigheterna själva anser att tillräcklig kompetens saknas internt, anlitas forskare som tillsammans med myndigheten eller enskilt genomför uppdrag.

Att utnyttja befintlig myndighetsstruktur har dock nackdelar. En sådan är att utvärderingarna begränsas till ett för myndigheten gängse perspektiv, dvs. den del av utbildningssektorn där myndigheten är van att arbeta. Risken finns att initiativ till utvärderingar som avser hela utbildningsområdet uteblir.

I dessa myndigheterna utgör utvärdering endast en del av verksamheten. En utvärderingsenhet eller en avdelning som ingår i en större helhet kan få andra uppgifter som av myndigheten prioriteras som viktigare eftersom myndigheterna inom ramen för sin instruktion har möjligheter att genomföra organisationsförändringar. Skolverket hade under en period en utvärderingsenhet som togs bort för att nu åter ha inrättats. Högskoleverkets nationella utvärderingar har utförts i sexårscykler men regeringen har genom ett uppdrag till myndigheten aviserat att de fortsättningsvis sannolikt ska genomföras vart fjärde år. Eftersom detta är en av verkets huvuduppgifter finns en risk att annan utvärderingsverksamhet marginaliseras och att andelen egeninitierade utvärderingar då kommer att minska.

En tänkbar möjlighet för att få en mer *fredad* utvärderingsverksamhet inom en befintlig myndighet är att tillämpa den konstruktion som gäller för Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete.² Institutionen är ett relativt stort forskningsinstitut inom Socialstyrelsen (40 personer), som har både sakkunskap, kompetens och djup i studierna. De har till uppgift att stödja utvecklingen mot en mer evidensbaserad praktik i socialt arbete. Forskningsinstitutet ingår inte i Socialstyrelsens linjeorganisation

---

¹ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R.

² Se vidare bilaga 3.

utan har en egen styrelse.³ Generaldirektören för Socialstyrelsen utser IMS chef på förslag från IMS styrelse.

Enligt IMS är det fördelaktigt ur budgetsynpunkt att vara en integrerad del i en myndighet då budgetprocessen blir mer flexibel. I övrigt upplevs samlokalisering som ett kostnadseffektivt alternativ. Nackdelen med ett institut inom en vårdmyndighet anges vara att regeringens styrning försvåras, att det blir en otydlig organisatorisk struktur liksom att ansvarsförhållandena kan bli oklara. Exempelvis krävs en tydlig rollfördelning mellan myndighetens generaldirektör och chefen för institutet, bland annat i kontakten med departementet. Den som slutligen bestämmer över inriktning och har det slutliga ansvaret är trots allt myndighetens chefen.

IFAU och Statskontoret

Ett alternativ till de befintliga myndigheterna inom utbildningsområdet är att förstärka myndigheter som i dag har specifika utvärderingsuppdrag. De alternativ som ligger närmast till hands är då Statskontoret, som i dag är en uppdragsmyndighet, och IFAU, som främst studerar effekter av arbetsmarknadspolitik, men även arbetsmarknadseffekter av åtgärder inom utbildningsväsendet och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. Statskontoret har ett brett mandat som omfattar hela den statliga förvaltningen och statligt finansierad verksamhet. Det har också tidigare funnits förslag på att samla regeringens utvärderingsresurser till Statskontoret.⁴

Utbildningsområdet utgör ett av Statskontorets många områden och myndigheten har också genomfört uppdrag med anknytning till utbildningspolitiken, t.ex. *Lärares utbildning och undervisning i skolan (2007:8)* och *Sfi – resultat, genomförande och lärarkompetens. En utvärdering av svenska för invandrare (2009:2)*.

Medarbetarna vid Statskontoret har en bred bakgrund inom det samhällsvetenskapliga området (statsvetare, ekonomer, statistiker och sociologer). De besitter kompetens i utvärdering och utredning samt arbetar såväl kvalitativt som kvantitativt. Stats-

---

³ Enligt samtal med Socialstyrelsen kommer IMS att förändra sin organisation så att forskningsinstitutet efter årsskiftet 2009/10 ingår i Socialstyrelsens linjeorganisation.

⁴ Förslaget framfördes i en projektrapport som gjordes på uppdrag av Finansdepartementet: Regeringskansliets kontroll och styrning av statlig verksamhet, 2002, s. 74.

kontoret kommer dessutom, enligt de uppgifter utredningen fått, att satsa mer på metod-, kvalitets- och forskningsfrågor.

IFAU genomför huvudsakligen utvärdering av den arbetsmarknadspolitiska verksamheten men utför också studier av effekter på arbetsmarknaden av åtgärder inom utbildningsväsendet. För de kommande åren planerar IFAU att genomföra ett relativt stort antal studier inom utbildningsområdet med teman som invandrabarns studieresultat, betygens effekter på elevernas utbildningsval och lön, arbetsmarknadseffekter av eftergymnasial yrkesutbildning etc.

IFAU genomför i huvudsak egeninitierade effektmätningar ur ett nationalekonomiskt perspektiv. De anställda är främst kvantitativt inriktade nationalekonomer och hälften av personalen är disputerad. Det finns således kompetens och forskningsanknytning hos IFAU, vilket underlättar rekrytering av forskarutbildade. Vidare har IFAU ett brett internationellt kontaktnät med en stor mängd internationella forskare som använder svensk grunddata i sin forskning. Resultaten och slutsatserna av denna forskning kommer Sverige till gagn.

Fördelen med både Statskontoret och IFAU som alternativ är att det redan finns befintliga strukturer, vilket betyder att det är förhållandevis enkelt att etablera och förvalta en funktion av detta slag.

Statskontoret är en expertmyndighet i fråga om utredningar och verksamheten spänner över många politikområden. IFAU gör i dag många utvärderingar som knyter an till utbildningsområdet.

Det finns emellertid omständigheter som talar emot båda dessa alternativ. Statskontoret har ett brett verksamhetsområde, vilket både är dess styrka och dess svaghet. Svagheten ligger i att Statskontoret inte besitter den pedagogiska sakkunskapen inom utbildningsområdet. En av framgångsfaktorerna för att en framtida utvärderingsfunktion ska bli efterfrågad och anses vara relevant är ett starkt förtroende bland beslutsfattare och myndigheter. I några av utredningens intervjuer förmedlades synpunkten att Statskontorets rapporter saknar vetenskaplig legitimitet inom högskolevärlden. Utredningen har inte, inom ramen för detta uppdrag, haft möjlighet att ta ställning till kvaliteten i Statskontorets rapporter men anser ändå att synpunkten är relevant att återge i detta sammanhang.

Statskontoret kommer visserligen, som nämnts ovan, att satsa mer på metod-, kvalitets- och forskningsfrågor. Verksamheten

spänner dock över alla politikområden och myndigheten är organiserad som en projektorganisation där medarbetarna ingår i olika typer av projekt och inte är bundna till specifika ämnesområden. Även om Statskontoret, enligt uppgift, skulle behöva anställa sådan spetskompetens inom utbildningsområdet skulle de inte inrätta någon särskild funktion för just utbildningsfrågor. Utredningen menar att en sådan funktion är nödvändig för att uppfylla de krav som ställs.

IFAU genomför i huvudsak egeninitierade studier och skulle kunna karaktäriseras som oberoende. IFAU uppfyller också kravet på hög vetenskaplig kvalitet i sina studier inom utbildningsområdet och har ett stort kunnande i effektfrågor. IFAU gör visserligen studier som täcker hela utbildningsområdet men har inte området som ett spetsområde. Den fråga som måste ställas är om utökade resurser till IFAU skulle innebära djupare eller annorlunda studier än i dag. IFAU har en stark profil med inriktning på framför allt arbetsmarknadspolitik, mikro- och kvantitativa data. Det finns naturligtvis en risk för att det kan bli mer av samma. Att IFAU:s utvärderingar enligt flera av de intervjuade är för smala eller att de slutsatser som presenteras inte alltid är så användarvänliga betyder givetvis inte att detta inte går att förändra.

Det som utredningen har att ta ställning till är inte om det formellt sett är möjligt att inrätta en utvärderingsfunktion för utbildning på Statskontoret eller att ge mer resurser till IFAU. Det är naturligtvis möjligt. Utredningen anser att det behövs breda analyser med multidisciplinära infallsvinklar och att förutsättningarna för detta inte föreligger hos vare sig Statskontoret eller IFAU. Båda dessa myndigheter har sin specialitet, vilket är deras styrka och bör så vara i framtiden. Statskontoret och IFAU kan också fortsättningsvis göra utvärderingar på utbildningsområdet, men organisatoriskt bör, enligt utredningen, inte en sådan utvärderingsfunktion ligga på någon av dessa myndigheter.

4.2.2 En kommitté i Regeringskansliet

Utredningar inom utbildningsområdet, särskilt inom universitets- och högskoleområdet, tillgodoses vanligtvis via kommittéväsendet enligt vad som framkommit i utredningens intervjuer.⁵

---

⁵ En kommitté som tidigare nämnts styrs av kommittéförordningen.

En fördel med utrednings- eller kommittéformen är att den medger stor frihet i valet av frågor som ska studeras, liksom att formerna för arbetet och tidpunkten relativt enkelt kan anpassas till Regeringskansliets behov. Denna form medger också frihet vad gäller val av genomförare, dvs. det går lätt att anpassa kompetens och erfarenhet hos särskilda utredare och sekretariat till den aktuella uppgiften.

Under årens lopp har kommittéväsendet emellertid varit föremål för ett antal granskningar som antyder brister både i systemet och i hur betänkandena används.⁶ I detta sammanhang har brister i regeringens direktiv till utredningsväsendet diskuterats, såsom precisering och avgränsning av uppdragen, utredningens anpassning i tid till uppgiften samt brister i samordning mellan olika utredningsbehov.

Inom kommittéväsendets ram finns emellertid möjligheten att tillsätta en expertgrupp liknande organisationsformen för Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi. Det är som tidigare beskrivits en kommitté under regeringen, som arbetar med att lägga ut uppdrag till olika forskare eller utredare.

Även Förvaltningskommittén förordar i sina förslag att fler statliga aktiviteter inledningsvis bör vara tidsbegränsade med en formell ställning liknande den som gäller i kommittéväsendet.⁷ Förvaltningskommittén rekommenderar att denna konstruktion efter viss tid bör utvärderas och omprövas för att eventuellt få en mer permanent form i stället.

Att använda kommittéformen för expertgrupper som kan beställa utvärderingar och analyser har en lång historik – den första inrättades 1965. Den följdes två år senare av Expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingar (EFA) som sedermera blev IFAU. År 1981 tillkom Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Vissa institut som exempelvis Brottsförebyggande rådet inrättades som en kommitté 1974 och utvecklades till en myndighet 1975. Även Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) omvandlades 1995 till en myndighet efter att två år tidigare ha inrättats som en delegation för prognos- och utvecklingsverksamhet inom transportsektorn. Som skäl för ombildningen till ett renodlat forskningsinstitut angavs regeringens behov av att ha tillgång till fristående analysresurser i förhållande till trafikverken,

---

⁶ Regeringskansliets kontroll och styrning av statlig verksamhet, 2002.

⁷ SOU 2008:118, s. 71.

bland annat ett oberoende underlag för regeringens bedömning av trafikverkens investeringsplaner.

Inom Utrikesdepartementet (UD) fanns tidigare Expertgruppen för studier i utvecklingsfrågor (EGDI)⁸, som föregicks av en kommitté, Sekretariatet för analys av utvecklingssamarbetet (SAU). Den utvärdering som konsultföretaget Sinova genomförde av EGDI:s verksamhet visade att organisationen varit *starkt beroende av UD* och inte i linje med expertgruppens uppdrag. Relationen med UD uppgavs som oklar och ibland alltför nära. Trots att EGDI varit finansierat genom sakanslag och därmed inte i stånd att utföra uppgifter som normalt ingår i ett departements löpande uppgifter så förekom detta. Det finns en risk att en sådan konstruktion hamnar i just denna fälla.

Erfarenheterna från ESO visar emellertid att fördelen med en kommitté är att den inte är permanent och därmed inte behöver ha fasta resurser, vilket i sin tur betyder lägre administrativa omkostnader. Arbetet kan bedrivas enkelt, smidigt och med inslag av informell dialog. Vidare har det upplevts vara lätt att få kvalificerade skribenter till rimliga arvodesnivåer, dvs. arbetet har kunnat bedrivas relativt kostnadseffektivt. Erfarenheten visar också att denna modell har lätt att väcka frågor och debatt i politiskt känsliga ämnen. Att kommittén ligger nära Regeringskansliet uppges vara ett annat plus rörande lokalfrågor och IT-stöd. Kommittén som organisationsform innebär inte samma formella krav. Den behöver t.ex. inte lämna budgetunderlag och årsredovisning enligt förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag samt har inte kravet på gemensam beredning. Däremot måste en kommitté enligt kommittéförordningen (Ds 2000:1) lämna en arbetsplan, ett budgetförslag samt göra en årlig arbetsredogörelse. Ett annat plus är närheten mellan utvärderande funktion och departementet.

Samtidigt finns indikationer om att det funnits en del problem. En intervjuundersökning gjord av Globaliseringsrådet⁹ visar att expertgruppens arbete ofta hamnat vid sidan av det reguljära arbetet på departementen. En annan nackdel är att det inte finns ett

---

⁸ EGDI definierades i december 1995 som en expertgrupp inom Utrikesdepartementet som finansierades via sakanslag. Organisatoriskt var EGDI uppbyggd i form av en expertgrupp, ett sekretariat samt tillfälliga referensgrupper vilka in sin tur kontrakterade författare. Sekretariatets uppgift var att administrera verksamheten och driva den framåt. Konkret innebar detta att producera uppdragsbeskrivningar för studierna, rekrytera/handla upp författare, koordinera skrivarbetet men också att ha ansvaret för spridningen av produkterna. EGDI lades ner 31 maj 2007. Sinova 2001.

⁹ Erlandsson & Möller, 2008.

antal fasta medarbetare, vilket kan leda till att långsiktigheten går förlorad.

Ett sätt att komma ifrån nyss nämnda nackdel med att hamna utanför *mittfåran* i departementets verksamhet är att inrätta ett organ liknande ESO men enbart för Utbildningsdepartementets område.¹⁰ I utredningens nordiska utblick framstår Finland särskilt intressant med sitt Råd för utbildningsutvärdering.¹¹ Rådet i Finland tillsattes 2003 av Undervisningsministeriet¹² för en fyraårsperiod. Bakgrunden var ett förändrat utbildningssystem med ökad decentralisering, ett politiskt behov av en extern utvärderingsaktör och en bredare ansats i utvärderingsverksamheten. Formellt sett är rådet ett sakkunnigorgan i anslutning till Undervisningsministeriet. Den centrala uppgiften för rådet är att planera och verkställa ett utvärderingsprogram för mandatperioden samt att organisera externa utvärderingar av utbildningspolitiken genom ett expertnätverk. Syftet med nätverksutvärderingar är att åstadkomma en expertsynergi som garanterar bästa möjliga kvalitet på utvärderingarna.¹³

Ett sekretariat finns knutet till rådet, vars uppgift är att bereda och verkställa rådets beslut. Sekretariatet utgör en fristående institution vid Jyväskylä universitet. Varken rådet eller dess sekretariat utför, med andra ord, själva utvärderingar. Det är den grupp som utvärderar som ansvarar för de slutsatser utvärderingarna utmynnar i. Sekretariatet har dock en mycket aktiv roll i att planera utvärderingarna och fungerar som projektledare. Fördelen med att inrätta ett råd som ett expertorgan för utvärdering är att oberoendet i utvärderingsverksamheten stärks. På så sätt skiljs aktörer som utvecklar utbildningspolitiken från dem som utvärderar densamma.

De finska erfarenheterna är bland annat att nätverksutvärdering är en princip att hålla fast vid. Företrädare för sekretariatet uppger i intervju att *”den synergi det medför utgör ett klart mervärde i praktiken”*. I planeringsstadiet med utvärderingsplanen är det viktigt att inkludera representanter från olika relevanta områden för att kunna ställa de rätta utvärderingsfrågorna. Bland de mindre

¹⁰ Ett liknande råd bildades 2008 inom det sociala området. Rådets uppgift är att samla in aktuell kunskap inom området och att ge regeringen råd i hälso- och sjukvårdsfrågor och i sociala frågor samt förse regeringen med kunskap för utformningen av välfärdspolitiken inom de områden som Socialdepartementet ansvarar för. Sociala rådet bemannas av forskare.

¹¹ Finland har också Rådet för utvärdering av högskolorna (RUH), som är ett kvalitetssäkringsorgan för utbildning vid högskolorna. Se vidare i bilaga 4 om utvärderingsverksamhet ur ett nordiskt perspektiv.

¹² Statsrådets förordning om utvärdering av utbildning.

¹³ Knubb-Manninen, 2009.

positiva erfarenheterna nämns rådets arbetssituation, vilket gör att de inte alltid har tillräcklig tid för utvärderingsarbetet, särskilt då uppdragen ges med kort varsel.

Som expertorganisation inom utbildningsutvärdering förutses ett svenskt råd av den här typen kunna etablera en mer oberoende ställning i fråga om att organisera och utföra utvärderingar. Det möjliggör en allsidig utvärdering, genom att experterna representerar olika utbildningsområden.

Kommittéformen är enkel, smidig, kostnadseffektiv och flexibel när det gäller att möta behovet av policyinriktade utvärderingar. Med rätt uppbyggnad finns förutsättningar att tillgodose samtliga uppställda kriterier. Den tidsbegränsade anställningsformen inom kommittéväsendet riskerar dock att medföra att långsiktigheten i arbetet går förlorad. Kunskapsuppbyggnaden och den kritiska massan kan aldrig skapas på samma sätt som hos en mer stationär organisation. Att anlita forskare för uppdrag har rent allmänt sett inte alltid varit lätt enligt de myndighetspersoner som utredningen intervjuat. Tidsplanen har inte alltid hållits, att studierna i alla fall inte varit relevanta och att många av de personer som man vill anlita är upptagna. Kommittéformen är emellertid en organisationsform där flexibilitet får vägas mot stabilitet. Fördelen med att ligga nära uppdragsgivaren kan också vara en nackdel ur oberoendeperspektiv men en fördel ur användarperspektiv.

4.2.3 En utvärderingsmyndighet

Det tredje alternativet som utredningen identifierat är att skapa en ny utvärderingsmyndighet.¹⁴

Fördelen med en särskild utvärderingsmyndighet är att den kan ses som ett nav för utvärdering och analys samt i övrigt utgöra en mötesplats mellan politik, forskning, myndigheter och utredningsverksamhet. Detta samtidigt som det upprätthålls en åtskillnad mellan att genomföra och att utvärdera reformer. En utvärderingsmyndighet för hela utbildningsområdet kan också göra sektorsövergripande utvärderingar och analyser. Som nämnts ovan, har flera av de utvärderingsmyndigheter inom andra samhällssektorer som utredningen studerat först inrättats i kommittéform men efter kortare eller längre tid ombildats till myndigheter.

---

¹⁴ SOU 2008:118, s. 151.

Att inrätta en ny utvärderingsmyndighet är en omfattande och långsiktig procedur som kräver en hel del resurser och även innebär en avsevärd uppbyggnad av human- och kunskapskapital. Erfarenhetsmässigt tar det tid att finna sin roll. Regeringskansliet får också ytterligare en myndighet att administrera. Att hitta rätt personal med rätt mix är arbetskrävande och tidsödande, vilket naturligtvis gäller oavsett organisatorisk lösning. Att starta nytt innebär emellertid också en fördel eftersom man inte behöver ta hänsyn till befintliga strukturer. Inrättandet av en ny myndighet borgar också för att långsiktigheten i verksamheten inte går förlorad. En stationär verksamhet ger förutsättningar för att en kritisk massa av erfarenhet skapas som kan bidra till kunskapsbildningen på området.

Kompetensmässigt finns möjligheter att prioritera tvärvetenskap, gedigen kunskap och erfarenheter av utbildningsområdet samt en blandning av metodval. Samtidigt är utbildningsområdet ett mångdisciplinärt område och frågan är hur man täcker ett sådant område inom en och samma myndighet.

Framgång kräver en balansgång mellan att vara lyhörd för departementets behov och att kunna driva sina egna utvärderingar och analyser. Att skapa hög legitimitet inom fältet är en annan avgörande fråga och den hänger samman med förmågan att rekrytera högt kvalificerade utvärderare och utredare.

Utredningens tredje alternativ uppfyller förvisso samtliga kriterier om oberoende, sektorsövergripande och hög kvalitet men kostnadsmissigt tar det både tid och resurser att bilda en ny myndighet.

Att inrätta en självständig myndighet som har en annan myndighet som värdmyndighet (ofta en nämndmyndighet) är ett annat möjligt alternativ. Fördelarna, enligt en rapport av Statskontoret, är att lösningen är kostnadseffektiv, organisatoriskt flexibel samt att man har tillgång till värdmyndighetens expertis.¹⁵ Nackdelar, enligt Statskontorets rapport är att myndigheten är beroende av värdmyndighetens goda vilja och att administrativa företrädare kan hamna på dubbla stolar.¹⁶

---

¹⁵ Statskontoret, 2004:9

¹⁶ Ibidem.

4.3 Överväganden mellan de tre alternativen

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att ett Råd för utbildningsutvärdering och analys inrättas. Verksamheten regleras av kommittéförordningen.

Utgångspunkterna i direktiven är att de nationella utvärderingsuppdrag som befintliga myndigheter har i dag inte ska omprövas. Det innebär att utvärderingar genomförda av dessa myndigheter tillsammans med de nya utvärderingsuppdrag som en tänkt utvärderingsfunktion ska genomföra, bidrar till den mångfald av information som behövs inom ett vittförgrenat område som utbildningsområdet. Vem som ges ett uppdrag framöver beror helt på karaktären på uppdraget och vem som är bäst lämpad. Under förutsättning att en ny utvärderingsfunktion inrättas, kommer troligtvis en del av de uppdrag som dessa myndigheter i annat fall skulle ha fått att hanteras av den nya funktionen.

Som framgått av det föregående har samtliga alternativ för- och nackdelar. Utredningens bedömning nedan grundas inte på vad som formellt sett kan åstadkommas i form av t.ex. ändrade instruktioner etc. utan på vad utredningen tror att denna organisation i praktiken kommer att producera. Utifrån de kriterier och det resonemang som förts i samband med de olika alternativen gör utredningen följande sammanfattande bedömning.

Övergripande studier som rör hela utbildningsområdet bedömer utredningen inte skulle komma till stånd om utvärderingsfunktionen inrättades hos antingen Högskoleverket eller Skolverket. Det faktum att dessa myndigheter är att betrakta som sektorsföreträdare och i vissa fall genomförare av reformer påverkar oberoendet och talar emot förslaget. Andra nackdelar med en utvärderingsfunktion inom en myndighet är att det ökar risken för att få andra uppgifter eller att prioriteringsproblem uppstår. IFAU uppfyller viktiga krav som kan ställas men saknar en bred ämneskunskap inom utbildningsområdet. Den kompetensen skulle till viss del kunna införlivas i eller köpas in av IFAU, men IFAU:s starka profil mot mikrodata och kvantitativa metoder innebär att det sannolikt blir fler studier med samma inriktning. Utbildningsfrågor är multidisciplinära och utredningen bedömer det som centralt att den tänkta utvärderingsfunktionen har en mångdisciplinär inriktning. Statskontoret uppfyller en del av de

uppställda kriterierna men saknar den djupa sakkunskapen inom utbildningsområdet.

En helt ny myndighet skulle säkerligen kunna uppfylla alla nämnda kriterier eftersom den saknar historia, men nya myndigheter har, av erfarenhet, ofta en lång startsträcka innan de fungerar optimalt. Det finns emellertid också andra skäl till att inte föreslå en ny myndighet. Nya myndigheter kan innebära gränsdragningsproblem gentemot befintliga myndigheter. Risken finns att det kan uppstå en slags rivalitet mellan myndigheterna om var utvärderingsuppdragen egentligen hör hemma. En myndighetslösning får inte vara en standardlösning när ett problem ska lösas, anser utredningen. En ny myndighet utesluts inte av principiella skäl, utan utredningen menar att det finns anledning att först pröva om behoven är sådana att en ny myndighet behöver inrättas.

Utredningen föreslår i stället att ett Råd för utbildningsutvärdering och analys inrättas. Förslaget bygger dels på inspiration från Finland, dels på erfarenheter av organisationsformen för Expertgruppen för Studier i Offentlig Ekonomi inom Finansdepartementet. Rådet ska vara organiserat som en kommitté inom Regeringskansliet. Det finns flera skäl till att utredningen förordar ett råd. En del av de expertmyndigheter som finns i dag började som kommittéer innan de blev myndigheter. Utredningen anser därför att det kan vara lämpligt att starta med en kommitté som sedermera bör utvärderas. Ett sådant förslag ger regeringen en naturlig tidpunkt att utvärdera rådets resultat och noggrant fundera igenom behovet av verksamheten i framtiden. Om rådet är framgångsrikt kan det liksom i ovan nämnda fall övergå till myndighetsform.

En kommitté är lätt att skapa och lätt att avveckla. Den ligger också närmare uppdragsgivaren, dvs. Utbildningsdepartementet, som ska vara representerat i rådet. Rådet bör bestå av representanter för olika vetenskapliga discipliner och beroende på sammansättningen kommer det att finnas stora möjligheter till utbyte mellan profession och beslutsfattare. Utredningen menar därför att rådets sammansättning förmodligen gör att utvärderingarna blir mer användbara.

Rådet ska inte självt utföra utvärderingsuppdragen utan anlitar i stället de för ändamålet mest kompetenta utvärderarna/forskarna. Till sitt förfogande kommer rådet att ha ett mindre sekretariat som verkställer rådets beslut och som har en aktiv roll att planera, bereda och organisera samt ingå som projektledare i de olika

utvärderingarna. Syftet med denna arbetsprocess är att åstadkomma en expertsynergi som garanterar bästa möjliga kvalitet på utvärderingarna och som också ökar möjligheterna både till ett mångdisciplinärt perspektiv och till tvärvetenskapliga studier. Det innebär att de myndigheter som i dag genomför utvärderingar inom utbildningsområdet kan komma att anlitas av rådet. En nackdel med en temporär verksamhet som här föreslås är att anställningsformen kan komma att uppfattas som osäker, vilket skulle kunna påverka sekretariatets attraktionskraft som arbetsgivare. När det gäller bemanningen av rådet så är utredningen av åsikten att attraktionskraften för forskare snarare borde vara större än vid en myndighetslösning. Exempelvis möjliggör nätverket att kontakten med andra forskare och akademien kan upprätthållas.

En kommitté kan vidare dra nytta av Regeringskansliets ekonomiadministrativa system och kan därmed bli kostnadseffektiv. En kommitté har, som nämnts ovan, inte bara fördelar. De nackdelar som framförts tidigare mot kommittéformen, bland annat svårigheten att anlita forskare, har dock inte gällt ESO. Utredningen anser att fördelarna överväger nackdelarna och att själva kommittéformen innebär att det finns utrymme för att pröva denna konstruktion efter viss tid. I det följande utvecklar utredningen närmare hur rådet är tänkt att fungera.

4.4 Utgångspunkter för Rådet för utbildningsutvärdering och analys

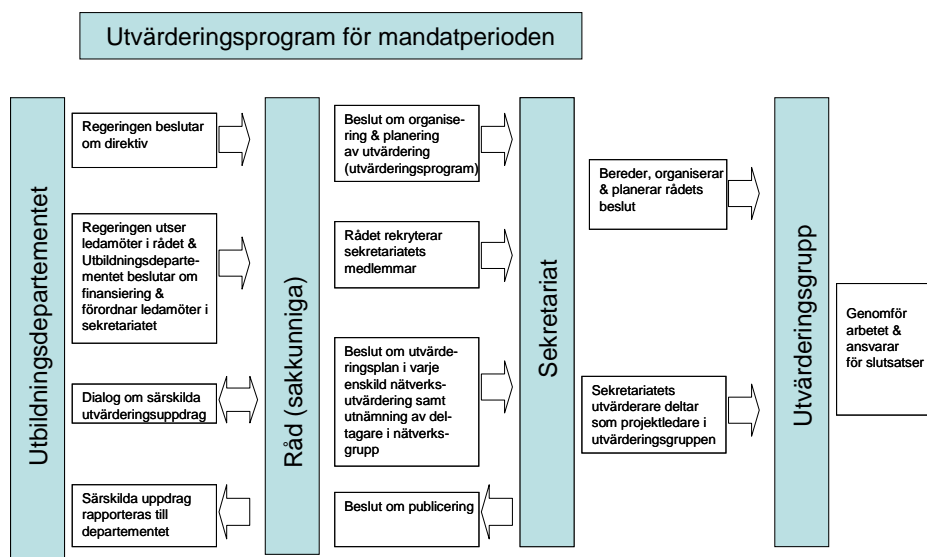
Utredningen föreslår således ett Råd för utbildningsutvärdering och analys, som ska bistå Utbildningsdepartementet i dessa frågor. Verksamheten bör omfatta alla utbildningsformer. Rådet ska få ett tidsbegränsat uppdrag och drivas i kommittéform. Det ska vidare fungera som ett centrum för utvärdering och analys samt vara en mötesplats mellan politik, forskning, myndigheter och utredningsverksamhet.

I det följande diskuteras utformningen av detta råd och utredningen utgår då från följande aspekter:

- Organisation och uppgift.
- Styrning och ledning.
- Bemanning och kompetens.
- Avgränsning till befintlig utvärderingsverksamhet.

4.4.1 Organisation och uppgift

Figur 4.1 Arbetsprocessen för Rådet för utbildningsutvärdering och analys

Råd (sakkunniga)

Regeringen beslutar om rådets direktiv liksom dess ledamöter. Antalet ledamöter i rådet bör förslagsvis uppgå till omkring tio och utses på viss tid. De sakkunniga i rådet är inte anställda utan genomför ett antal rådsmöten. En av rådets ledamöter utses till ordförande. Utredningen bedömer att rådet, som nämnts ovan, bör ha en stark professionell inriktning.¹⁷ I rådet ska det finnas representanter med såväl utvärderingskunskap som sakkunskap

¹⁷ Det finska rådets ledamöter representerar främst utbildningsanordnarna, läroanstalterna, utbildningsförvaltningen, lärar- och studerandeorganisationerna, arbetslivets parter och andra intressentgrupper.

inom utbildningsområdet och olika akademiska discipliner. Experter från Regeringskansliet kan ingå i rådet vars roll ska vara rådgivande men inte beslutande. Genom att experterna på detta sätt deltar i diskussionerna kring utvärderingsprocessen förutser utredningen att en naturlig förankring av utvärderingsarbetet kommer till stånd liksom att studierna kommer att användas i större utsträckning. Att låta experterna, liksom i ESO-modellen, bara vara rådgivande och inte beslutande syftar till att stärka rådets oberoende.

Rådet ska fungera som ett nätverk av sakkunniga som organiserar och planerar utvärderingar. Ett råd av detta slag ska i likhet med ESO inte självt göra utvärderingar. De har däremot det yttersta ansvaret för kvalitetssäkringen av produkterna samt att rapportera och sprida resultatet. De sakkunniga i rådet ansvarar för att utarbeta ett program för utbildningsutvärdering under den i direktiven angivna tidsperioden. Programmet revideras årligen eller oftare om det är motiverat. Det omfattas av uppdrag från regeringen samt egeninitierad verksamhet och bör utgå från utbildningspolitiken och effekterna av olika politiska reformer, beslut och åtgärder. För att rådets oberoende ska värnas anser utredningen att ett riktmärke bör vara att högst femtio procent av den tid som står till förfogande ska intecknas av särskilda regeringsuppdrag. Dialog om de enskilda regeringsuppdragen sker mellan Utbildningsdepartementet och rådet. När regeringen bekräftat de ekonomiska ramarna fattar rådet beslut om utvärderingsprogrammet.

Sekretariat

Ett sekretariat ska finnas knutet till rådet med uppgift att bereda och verkställa rådets beslut. Som i ESO-modellen är det rådet (styrelsen) som rekryterar medan departementet förordnar sekretariatets medarbetare. Utvärderingssekreterarnas roll i sekretariatet innefattar att planera, bereda och organisera samt ingå som projektledare i de olika utvärderingarna. Sekretariatet är ansvarigt inför rådet.

Utvärderingsgrupp

Utgångspunkten för utvärderingarna är att de i möjligaste mån ska vara tvärvetenskapliga. Rådet beslutar om bemanningen i dessa utvärderingar efter förslag från sekretariatet. Utvärderingarna ska genomföras av personer med vetenskaplig kompetens. Det är medlemmarna i de enskilda utvärderingsgrupperna som genomför arbetet. Kvalitetssäkring sker genom att en referensgrupp med förslagsvis omkring fyra till fem personer knyts till varje projekt. Utvärderingsgrupperna ansvarar själva för slutsatserna medan rådet fattar beslut om publicering. Rådet kommunicerar därefter resultaten i olika form.

4.4.2 Styrning och ledning

Regeringens direktiv till expertgrupper/råd är erfarenhetsmässigt mer generellt hållna än direktiven till vanliga kommittéer. De vida direktiven gör det möjligt för rådet att handla mer oberoende i förhållande till uppdragsgivaren. Rådets utvärdering och analys kommer genom utvärderingsprogrammet att ha ett långsiktigt perspektiv vilket borde öka sannolikheten för att resultat och förslag blir mer användbara för varje regering oavsett politisk majoritet. Det är vidare möjligt för regeringen att beställa utvärderingar genom tilläggsdirektiv. Utbildningsdepartementet har genom den löpande dialogen om utvärderingsprogrammet ett inflytande över vad som ska studeras, men inte över de metoder som används eller vilka resultat man kommer fram till.

4.4.3 Bemanning och kompetens

Utredningens bedömning: Verksamheten kräver kvalificerad personal med en kombination av såväl utvärderingskompetens som djup sakkunskap om utbildningsområdet samt en mångfald av olika akademiska discipliner.

En avgörande framgångsfaktor är en hög kompetens hos de sakkunniga i rådet, sekretariatets personal samt de experter som kommer att ingå i utvärderingarna. Sekretariatet ska bestå av en huvudsekreterare (kanslichef), en kommittéassistent samt cirka tre

utvärderingssekreterare.¹⁸ De anställs för bestämd tid eller tills vidare dock längst till viss tidpunkt. Rådets sakkunniga och sekretariatet bör ha en djup sakkunskap inom utbildningsområdet och vara väl förtrogna med hur utbildningsadministrationen är organiserad och arbetar. Utredningen anser vidare att tvärvetenskap ska utgöra navet i verksamheten, vilket kräver specialistkunnande och djuplodande kunskaper inom flera akademiska discipliner.

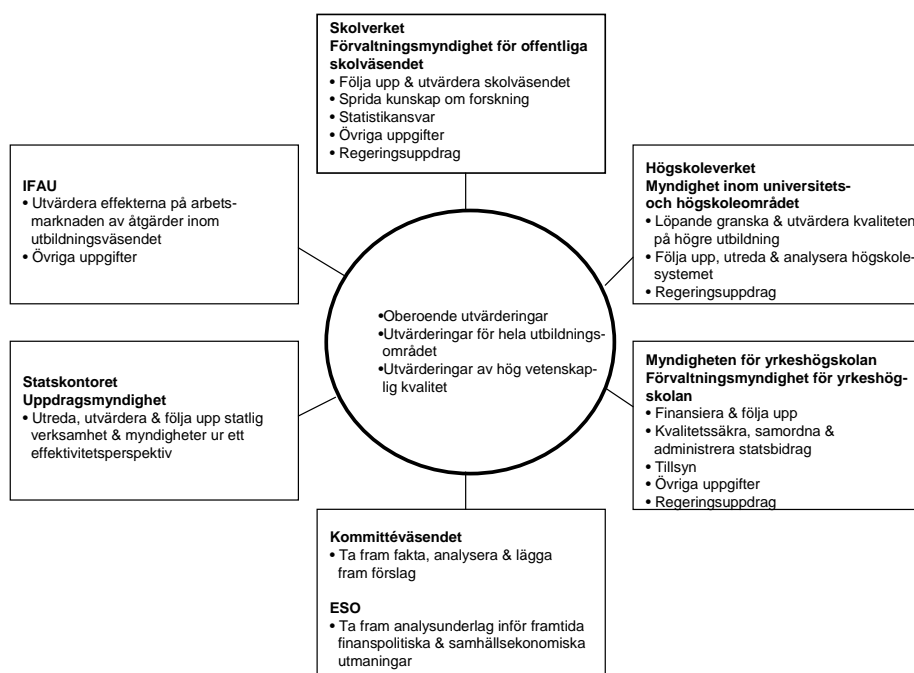
4.4.4 Avgränsning till befintlig utvärderingsverksamhet

Relationerna mellan ett råd och övriga utvärderingsaktörer på utbildningsområdet ska handla om kompletterande verksamhet och samverkan. En av rådets grundläggande uppgifter är att sammanföra olika kunskapsfält och specialistkunskaper. Detta bör i sin tur betyda att rådet kan fungera som katalysator för ett gemensamt och myndighetsövergripande arbete. I det följande illustreras rådets och övriga aktörers inriktning.

---

¹⁸ Det finska sekretariatet består i dag av sammanlagt sju personer men en önskan finns att utöka antalet till cirka tjugo.

Figur 4.2 Rådets och övriga aktörers inriktning

Utredningen anser att det finns skäl att diskutera om vissa typer av uppdrag som regeringen under senare år lagt på Högskoleverket, Skolverket och Statskontoret i framtiden skulle kunna riktas till rådet. Utredningen vill än en gång understryka att uppdrag ska styras till den myndighet som utifrån ansvar, kompetens och resurser är bäst lämpad att genomföra dem. En grundprincip enligt direktiven är att den som genomför en verksamhet inte ska utvärdera den. Det finns dock situationer, enligt utredningen, då en kombination av en intern och extern utvärderare är den bästa lösningen.

5 Utgångspunkter för spridning av forskningsresultat

5.1 Uppdraget

Uppdragets andra del behandlar den övergripande frågan hur forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma ska organiseras och spridas. Utredningen har i direktiven¹ fått i uppdrag att:

- översiktligt beskriva den forskning som finns inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse,
- föreslå hur former för att kartlägga, beskriva och särskilt sammanställa forskningsresultat med relevans för skolans måluppfyllelse kan utvecklas,
- analysera och föreslå hur de statliga insatserna inom området ska vara organiserade och särskilt pröva om en skolmyndighet ska ges ett utökat ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om forskning och forskningsresultat, och
- göra internationella utblickar och jämförelser.

Utgångspunkterna ska vidare vara att den organisation som föreslås ska:

- tillgodose de behov som finns inom förskole- och skolområdet av en mer samlad tillgång till information om värderade och kvalitetsgranskade metoder och arbetssätt,

---

¹ Dir. 2008:132, s. 2.

- säkerställa att forskningsresultat med relevans inom olika vetenskapliga discipliner och ämnen görs tillgängliga, och
- även ha vetenskaplig kompetens att bedöma användbarheten av forskningsresultat.

Utifrån direktiven och de behov som identifierats är det följande tre områden som utgör utgångspunkterna för utredningens förslag:

- 1) *Forskningsresultat*: Det ska finnas ett utbud av forskningsresultat inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse.
- 2) *Spridning av forskningsresultat*: Spridningen ska fylla behovet av en mer samlad tillgång till forskningsresultat inom förskole- och skolområdet.
- 3) *Användning av forskningsresultat*: Forskningsresultaten ska göras tillgängliga och användas.

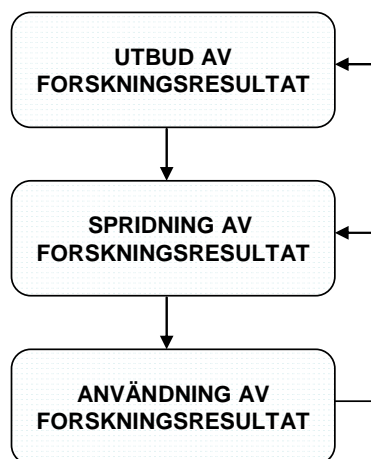
Uppdraget handlar om att sammanställa och sprida forskningsresultat. Att sammanställa forskningsresultat kan dock ha olika innebörd och utredningen skiljer här på begreppet när det gäller att sammanställa forskningsresultat i samband med utbudet av forskning och vid spridning av resultatet. När det gäller utbudet avser utredningen en sammanställning av redan producerad forskning, t.ex. i form av en systematisk översikt, där forskning i ett ämne beskrivs, bearbetas, syntetiseras osv. Utredningen anser att denna sammanställning primärt är en forskningsuppgift då den innefattar bedömning av forskning och därmed kräver vetenskaplig kompetens. Vid spridning av forskningsresultat tillgängliggörs såväl enskilda studier, systematiska översikter som andra typer av kunskaps- eller forskningsöversikter till olika intressenter. Skillnaden mellan de olika betydelseerna av att sammanställa är att i det senare fallet sammanställs forskningen och sprids men bearbetning eller bedömning ingår inte. Däremot kan resultatet bearbetas genom att göras mer lättillgängligt. Utredningen har i förslagen nedan skiljt på uppgifterna just av denna anledning och anser även att de organisatoriskt ska vara åtskilda.

Även om de tre områdena forskningsresultat, spridning av forskningsresultat och användning av forskningsresultat kan vara separata delar som utvecklas var och en för sig, bör de ses som en helhet som utvecklas genom interaktion mellan de enskilda delarna.

Användning förutsätter att forskningsresultat finns tillgängligt, vilket i sin tur förutsätter att det finns ett utbud av forskning. Användarna har dock möjlighet att påverka tillgänglighet och tillgång genom att uttrycka vilken typ av forskning som de anser saknas eller som borde spridas. Interaktionen mellan områdena illustreras i följande figur.

Figur 5.1 Tre områden som utgör utgångspunkterna för utredningens förslag

Det är inte ovanligt att det saknas koppling mellan utbud, efterfrågan, tillgänglighet och användning, enligt vad utredningen erfarit. Antingen finns ingen kunskap om hur den information som sprids kommer till användning eller så konstateras att forskning och skolverksamhet är två parallella aktiviteter och att detta förhållande är svårt att förändra.

Utredningens ambition är att ta upp och diskutera samtliga tre områden i figuren enligt kommande disposition.

5.2 Disposition

I kapitel 6 är *utbudet av forskningsresultat* i fokus. Där beskrivs översiktligt forskning med relevans för skolans måluppfyllelse. Kapitel 7 handlar om *spridningen av forskningsresultat* och vem som i dag sprider forskningsresultat såväl via webbplatser som genom möten med verksamma inom skolan. Det är med hjälp av träffar

med skolans verksamma som utredningen ser att forskningsresultat inte bara sprids utan är en viktig förutsättning för att de också ska komma till *användning*.

För att inte bara spegla utbudet utan även efterfrågan har utredningen genomfört två enkätundersökningar som omfattar frågor om synen på utbud, spridning och användning av forskningsresultat. Resultaten av enkäterna redovisas i kapitel 8. Utredningens överväganden och förslag avseende uppdragets andra del återfinns i kapitel 9 och i kapitel 10 görs en konsekvensbedömning av hela utredningens förslag.

6 Översiktlig beskrivning av forskning med relevans för skolans måluppfyllelse

I detta kapitel beskriver utredningen översiktligt den forskning som finns inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse. Hur begreppen, forskning, relevans och måluppfyllelse ska tolkas får naturligtvis konsekvenser för vilken typ av forskning som ska inkluderas i en sådan översikt. Framför allt är begreppet relevans svårhanterbart. Relevans för vem? Det finns ungefär 220 000 lärare i förskola, grundskola och gymnasieskola plus ett stort antal rektorer, bibliotekarier etc. Relevansen kan skilja sig från lärare till lärare, från tid till annan och från elevunderlag till elevunderlag. Vad som avses med relevans beror på vem man frågar. Utifrån ett sådant perspektiv kanske frågan snarare borde ställas vilken forskning som *inte* är relevant för skolans måluppfyllelse.

Att det pågår forskning inom en mängd olika discipliner kan illustreras med hjälp av en nyligen avslutad studie gjord av Uppsala universitet. Syftet med studien är att inventera utbildningsvetenskaplig forskning vid universitetet.¹ Med utbildningsvetenskap avses i den studien forskning ”... som ägnas – eller skulle kunna ägnas – åt bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande”.²

Studien omfattar externfinansierade forskningsprojekt finansierade av Vetenskapsrådet, Riksbankens Jubileumsfond och Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap liksom avhandlingar och licentiatarbeten mellan 2004 och 2009.

Figur 6.1 visar antalet externfinansierade projekt uppdelat på institution.³

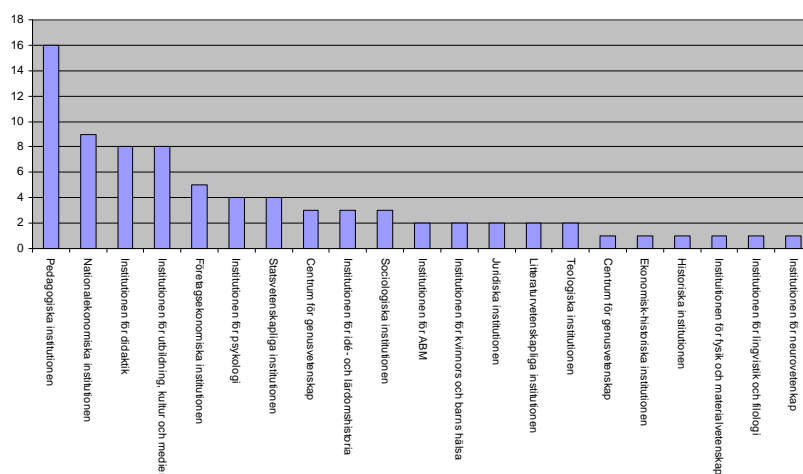
---

¹ Lidegran & Broady 2009.

² Ibidem, s. 3.

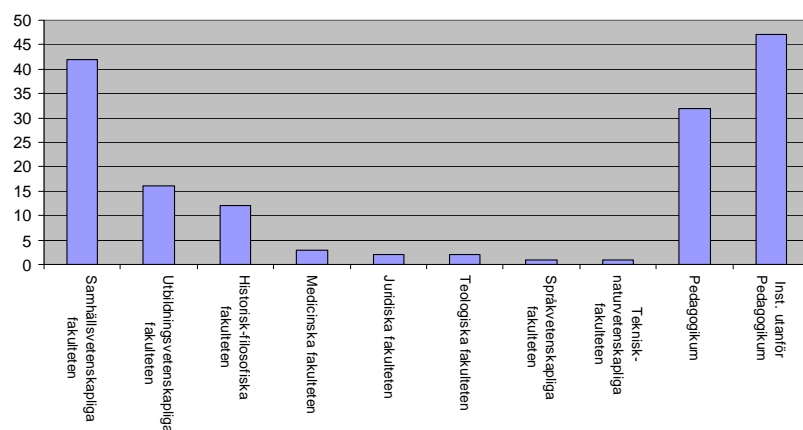
³ Ibidem, s. 6.

Figur 6.1 Antalet externfinansierade projekt (även förlagda vid andra lärosäten) per institution. Samtliga finansiärer, 2004 – våren 2009

I nästa figur visas antalet projekt uppdelat per fakultet.

Figur 6.2 Antalet externfinansierade projekt (även förlagda vid andra lärosäten) per fakultet. Samtliga finansiärer, 2004 – våren 2009

Staplarna längst till höger i ovanstående figur sammanfattar projekt inom och utanför Pedagogikum. Pedagogikum är en hopslagning av projekt som pågår vid Institutionen för Pedagogik och Institutionen för utbildning, kultur och medier vid Utbildningsveten-

skaplig fakultet och Pedagogiska institutionen vid Samhällsvetenskaplig fakultet. Som framgår av figuren och som konstateras i rapporten är att det genomförs fler utbildningsvetenskapliga forskningsprojekt vid institutioner utanför än innanför pedagogikum. Förutom externfinansierad forskning pågår givetvis forskning finansierad via fakultetsmedel.

Det totala antalet avhandlingar inom det utbildningsvetenskapliga området utgör mellan två och fem procent av samtliga avlagda avhandlingar vid Uppsala universitet. Antalet personer som forskar inom området har sedan inventeringen 2003 ökat med ungefär 100 personer, till ungefär 300.⁴ Under perioden 2004 – våren 2009 fördelar sig antalet avhandlingar vid de olika institutionerna enligt följande: Pedagogiska institutionen har flest avhandlingar (20) följt av nationalekonomiska institutionen (9) och institutionen för fysik och materialvetenskap (8).

Inventeringen visar på en mångfald av vetenskapliga arbeten inom ett stort antal institutioner. Nedan följer exempel på vad denna forskning kan handla om:⁵

- *Nationalekonomiska institutionen* bedriver främst forskning om utbildningssystemen i relation till utbildningsreformer och arbetsmarknad.
- Vid *företagsekonomiska institutionen* finns projekt om styrning och reglering av utbildning och forskning, särskilt i europeiskt perspektiv.
- Inom *psykologin* forskas om barn med olika handikapp som ADHD och relationer mellan elever och lärare.
- *Statsvetenskapliga institutionen* studerar bl.a. effekter av valfrihet inom grundskolan på kostnader, kvalitet och segregation.
- *Sociologiska institutionen* har projekt om hur barn, föräldrar, skola och socialtjänst ser på och hanterar barns liv i familjer med knappa resurser och projekt om kvinnor och teknisk utbildning.

---

⁴ Ibidem, s. 22.

⁵ Ibidem, s. 13.

- *Institutionen för didaktik* bedriver didaktisk forskning om undervisning inom litteraturvetenskap, naturvetenskap, miljö och matematik, samt forskning om läsprocesser och läsförståelse.
- Vid *institutionen för utbildning, kultur och medier* genomförs projekt om bland annat det naturvetenskapliga programmens plats i utbildningssystemet, transnationella strategier inom den högre utbildningen, den svenska studentrevoltens sociala förutsättningar och kulturella fält.
- Vid *pedagogiska institutionen* är tyngdpunkterna skoletnografi samt forskning om utbildningspolitik och utbildningsreformer, kunskapsmätningar och IKT.
- *Historiska institutionen* bedriver projekt om professioner i relation till utbildning.
- Vid *institutionen för idé- och lärdomshistoria* utforskas Uppsala universitets historia, kunskapsförmedling på Karolinska institutet och smakens och luktens betydelse för uppkomsten av och spridandet av vetenskaplig kunskap.
- *Litteraturvetenskapliga institutionen* genomför projekt om retorik- och litteraturundervisningen.
- *Centrum för genusvetenskap* har ett excellenscentrum som bland annat hyser projekt om skolböcker i biologi och konstruktion av genus och sexualitet i utbildningssammanhang.
- Inom den *språkvetenskapliga* och den *teknisk-naturvetenskapliga fakulteten* bedrivs i huvudsak ämnesdidaktisk forskning.
- Vid den *juridiska fakulteten* studeras utbildningssystemet ur ett rättsligt perspektiv.
- *Medicinska fakulteten* har bland annat forskning om inlärnings- och beteendesvårigheter hos barn och om huruvida misslyckande i skolan leder till ohälsa.

Med ovanstående exempel vill utredningen visa att det finns forskning inom en mängd olika områden och discipliner. Även om exemplen hänförs endast till ett universitet och forskning med utbildningsvetenskaplig relevans inom detta universitet, så menar utredningen att det ändå speglar den mångfacetterade forskning som bedrivs inom området. Inventeringen vid Uppsala universitet

avser, enligt författarna, forskning av utbildningsvetenskaplig relevans, medan utredningens uppdrag är att beskriva forskning med relevans för skolans måluppfyllelse.

Forskning syftar emellertid inte bara – kanske snarare undantagsvis – till att lösa problem utan också till att identifiera och definiera dem. Relevant forskning, såväl grundforskning som praxisnära forskning, kan därför vara:⁶

- nyttig för en brukare i det att den *tillför kunskap* om ett problem som ännu inte är till fullo identifierat,
- *bidrar till ett beslut*, en insats eller en referensram för att förstå problemet, och
- *underlag för handling*, där kunskaperna implicerar vissa handlingsalternativ och utesluter andra handlingsalternativ.

Relevant forskning utifrån ovanstående synsätt innebär därför inte bara att den är lösningsorienterad utan också väcker intressanta tankar och skapar nyfikenhet. Dessutom är relevans ett subjektivt begrepp, där relevans för en person inte behöver vara det för en annan.

Relevans har också en tidsdimension. Det kan dels handla om forskning som antas vara relevant framöver, dels forskning som genom empiriska studier visat sig ha eller inte ha relevans för skolans måluppfyllelse. I det första fallet handlar det om att göra orsaksanalyser i ett mer explorativt syfte⁷, i det senare fallet handlar det om effektanalyser där en bestämd insats ska bedömas.

En hel del forskning har den förstnämnda utgångspunkten, dvs. en mer explorativ karaktär där avsikten är att ta reda på hur lärande går till, varför mobbing uppstår eller vilka egenskaper som en bra lärare har. Senare års forskning t.ex. inom psykologi, kognitiv vetenskap och neurovetenskap har bidragit till en förståelse för barns lärande – hur de blir motiverade, hur de skapar begrepp och hur de minns. Motivet med forskningen är att kunskapen ska användas för att skapa bättre villkor för lärande på daghem, förskolor, skolor och universitet.⁸

---

⁶ Utbildningsdepartementet 2009, s. 10 f.

⁷ Se även diskussion i kapitel 2.

⁸ Riksbankens Jubileumsfond har beslutat att, tillsammans med Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet, finansiera fyra forskningsprogram inom detta område. Satsningen kallas för Lärande och minne hos barn och ungdomar. Den totala finansieringsvolymen är 72 miljoner kronor för en period av fem år. (Avslutas 2010/2011).

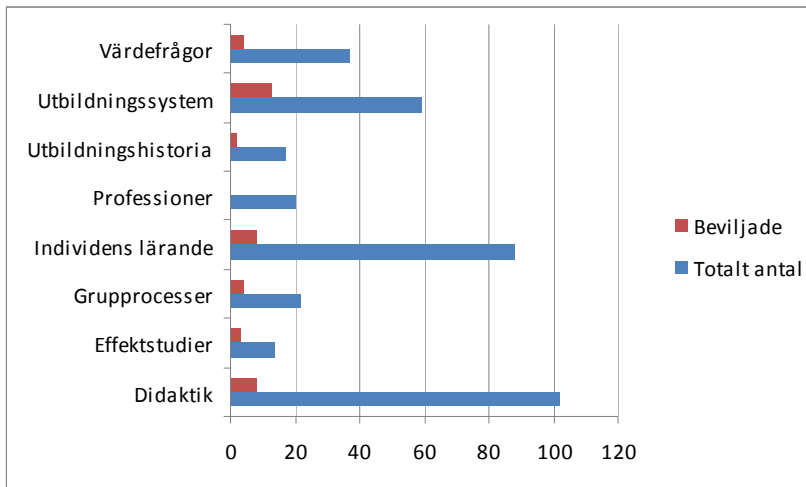
Ett liknande resonemang som ovan kan tillämpas på den forskning som Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté stöder. Kommittén ger bidrag inom följande områden:

- *Utbildningshistoria* Forskning inriktad på att beskriva och analysera t.ex. ämnesutvecklingen inom olika utbildningssystem.
- *Utbildningssystem* Forskning om betygs- och urvalssystem, läroplansteori, styrning och ledning, utbildningsekonomi, utbildningspolitik/-policy, och liknande.
- *Värdefrågor* Forskning om demokrati, etik- och moralfrågor, frågor inom pedagogisk filosofi och liknande.
- *Individens lärande* Forskning om kunskapsutveckling, IKT, frågor inom pedagogisk psykologi och utvecklingspsykologi med fokus på individen och liknande.
- *Grupprocesser* Forskning om kunskapsutveckling, IKT, frågor inom pedagogisk psykologi, utvecklingspsykologi och sociologiska studier med fokus på gruppen och liknande.
- *Didaktik* Forskning med inriktning på både allmänna och ämnesspecifika didaktiska frågeställningar, även inom specialpedagogik.
- *Professioner* Forskning om lärares arbete och yrkesidentitet, lärarutbildning, skolledares arbete, karriärval och vägledning och liknande.
- *Effektstudier* Forskning om reformers effekter, produktivitet, effektivitet och liknande.

Vetenskapsrådet fördelade medel till ett 20-tal ämnen eller discipliner under 2008. Pedagogik/pedagogiskt arbete står för flest beviljade ansökningar. Andra ämnen som språkvetenskap, ämnesdidaktik, naturvetenskap/matematik, kemi, fysik, nationalekonomi och psykologi finns också med bland bidragsmottagarna. I figur 6.3 visas antalet behandlade och beviljade ansökningar inom dessa åtta områden.

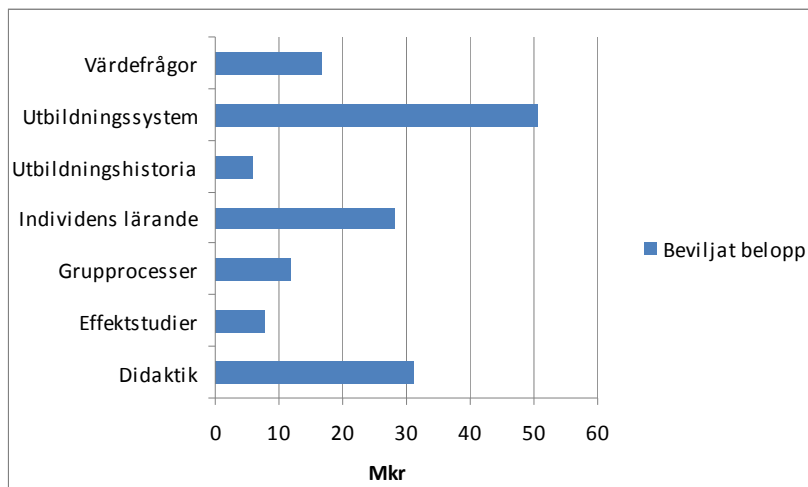

Figur 6.3 Fördelning per område, antal behandlade ansökningar 2008.
Totalt antal, respektive beviljade ansökningar

I nästa figur visas fördelningen av medel uppdelat på de olika områdena ovan (området profession har dock inte tilldelats några medel detta år):⁹

Figur 6.4 Fördelning per område, beviljade medel i miljoner kronor (totalt beviljat belopp)

⁹ Vetenskapsrådet 2009, s. 11.

En stor del av den forskning som bedrivs med medel från Vetenskapsrådet är således forskning av den typ som på sikt kan tänkas ha relevans för skolans måluppfyllelse, antingen praktiskt omvandlingsbart eller som idéer som är värda vidare reflektion. Även om Vetenskapsrådet förmedlar forskningsbidrag till hela utbildningsområdet och inte bara till skolområdet finns det aspekter som är lika relevanta oavsett var man befinner sig i utbildningskedjan. Utredningen ger nedan ett antal exempel på vad denna forskning i stort handlar om.¹⁰

- *Utbildningshistori.* Ett projekt handlar om modern uppfostran, en studie av hur man kan förklara förändring och kontinuitet i synen på skoldisciplin (1820–2010). Studien använder lärarhandledningar för att se hur synen förändrats när det gäller t.ex. belöningar och bestraffningar, om övervakning som disciplinär strategi etc.
- *Utbildningssystem.* I vilken utsträckning betygen är jämförbara mellan tidpunkter, lärare och skolor, betygens effekter på elevers lärande och motivation; samt den relativa betydelsen av kognitiva och icke kognitiva faktorer för betygens prognosförmåga undersöks i ett av projekten. Skolvalsreformens totala effekter, dvs. inte bara friskolor utan också skolval mellan kommunala skolor, på elevers lärande, elevers utfall på längre sikt, barnfamiljernas val av bostadsområde etc. är frågor i ett annat projekt.
- *Värdefrågor.* Att utveckla ett bredare synsätt på kritiskt tänkande, än bara logiskt tänkande, som är anpassat till dagens sociala och kulturella mångfald är uppgiften i ett av projekten. Ett annat handlar om ”*hur gymnasieungdomar med olika social och kulturell bakgrund och i olika utbildningsmiljöer tolkar och värderar politik, etik och moral*”.
- *Individens lärande.* Hur tillhandahåller och bygger skolan upp tvåspråkig kompetens och vilka faktorer påverkar inläringen av svenska etc. är frågor som forskarna ställer sig i en av studierna. I en annan studie vill man följa upp och belägga studier som visat att datorbaserad träning av arbetsminne,

---

¹⁰ Exempelen är hämtade från Vetenskapsrådet, utbildningsvetenskapliga kommittén, Forskning pågår. Det finns en sammanställning av Forskning pågår för vart och ett av områdena ovan.

uppmärksamhet och impuls kontroll ger mycket positiva effekter på kognitiva funktioner hos barn med ADHD.

- *Grupprocesser.* Hur samspelet mellan förskolans personal och föräldrar med *invandrarbakgrund* ser ut, t.ex. hur flerspråkighet hanteras i förskolans dagliga verksamhet, är frågor som ställs i ett av beviljade projekten. I ett annat vill man veta vilka möjligheter till lärande som gruppdiskussioner i ett ämne som fysik ger och hur skapas förståelse av begrepp och fenomen när studenterna själva är medskapare av kunskapen?
- *Didaktik.* Genom att studera elever som börjar en ny skola i Sverige, Tyskland och Kanada vill man ta reda på orsaker och skillnader i matematikresultat. Ett annat projekt ställer frågan vad en matematiklärare ska kunna. Eftersom det sägs att många elever har dåliga kunskaper i matematik vill man undersöka vad det egentligen innebär att kunna matematik och vilken kunskap lärarna i så fall behöver för att kunna hjälpa eleverna.
- *Professioner.* Vilka lärarkompetenser krävs för yngre barns lärande, är huvudfrågan i ett av forskningsprojekten inom området profession.
- *Effektstudier.* Effekter av specialundervisning med avseende på måluppfyllelse i grundskolans år 9, val av gymnasieprogram och fortsatta studier i gymnasieskolan är de frågor som ställs i en av studierna; om mer naturvetenskap i förskolelärarundervisningen också ger mer naturvetenskap på dagis är frågor i en annan studie.

De projekt som exemplifieras ovan är vanligtvis orsaksanalyser av mer explorativ karaktär. Andra projekt har gått ett steg längre och försökt att också mäta effekterna av olika faktorer betydelse för skolans måluppfyllelse. Detta innebär dock inte att det finns exakt veta om effekterna eller hur de samvarierar. Undertiteln på en kunskapsöversikt om könsskillnader i skolprestationer – *idéer till orsaker* får illustrera denna osäkerhet.¹¹

Genom att studera figur 6.5, som visar på faktorer som anses ha betydelse för skolans måluppfyllelse, inser man lätt att det finns många discipliner där forskning om skolan pågår eller har relevans för skolans utfall.¹²

---

¹¹ SOU 2009:64, bilaga 3.

¹² Sandahl 2009, s. 27.

Figur 6.5 Exempel på faktorer som kan påverka måluppfyllelsen

De faktorer som tas upp i figuren ovan kan säkert kompletteras med andra hämtade såväl inom som utanför skolans värld. I detta sammanhang spelar tolkningen av begreppet måluppfyllelse en viktig roll. Vanligtvis associeras måluppfyllelse med betyg. Ett mått på måluppfyllelse är då andelen elever med fullständiga betyg eller meritvärde.¹³ Måluppfyllelse avser dock inte enbart betyg. Exempelvis specificerar Läroplanen andra typer av parametrar som gäller normer och värden liksom elevens ansvar och inflytande.¹⁴ I Skolverkets kunskapsöversikt – *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* framgår att ”I resultat ingår även andra aspekter som är relevanta; elevernas attityder till skolan, intresse för skolan, deras självkänsla samt upplevda fysiska och psykiska hälsa.”¹⁵

I denna översikt, finns en genomgång av forskning och utvärderingar som försöker att mäta olika faktorerers effekter på skolans

¹³ Fullständiga betyg innebär att man har minst godkänt i alla ämnen och meritvärde är summan av betygen i de 16 bästa ämnena (där godkänt, väl godkänt och mycket väl godkänt ger olika numeriska värden).

¹⁴ Lpo 94.

¹⁵ Skolverket 2009, s. 8.

måluppfyllelse. Översikten fokuserar på svensk och internationell forskning som finns inom ett antal specificerade områden och inte i första hand inom vilka discipliner forskningen har tagits fram.

Innehållet i översikten, där utredningen hänvisar till rapporten, spänner över ett vitt fält och representerar ett stort antal discipliner. Även om det är pedagoger som kanske står för merparten av studierna finns ett stort inslag av statsvetare, sociologer och ekonomer. Hur representativa disciplinerna är, beror emellertid på vilket område som behandlas. När det gäller t.ex. skolvalsreformen är det "... *främst ekonomer, statsvetare och sociologer som intresserat sig för att studera utbildningsmöjligheter och skolvalsreformens effekter, och inte i så hög grad pedagoger...*" Förklaringen till detta anses vara att den typ av studier som det handlar om varit statistikgrundade, vilket betraktas vara relativt ovanligt bland pedagoger. Samtidigt påpekas hur viktigt det är att det görs studier på individnivå som handlar om *osynliga effekter* som inte kan fångas upp av "... *en data- och analysnivå som inte berör skolverksamheten i sig*" även om sådana studier finns.¹⁶

Översikten visar inte bara prov på metodologisk bredd utan också att forskarna ibland är oense om slutsatserna. Ett exempel är skolvalsreformen där forskarna drar olika slutsatser när det gäller frågan om segregationen ökat eller minskat som ett resultat av reformen. Det gäller såväl skolsegregationens förhållande till både boendesegregation och skolvalsreform. Ekonomer och statsvetare menar att reformen bidragit till minskad eller åtminstone inte ökad segregation, medan t.ex. pedagoger, sociologer, med hänvisning bland annat till de osynliga effekterna, finner att reformen förstärkt segregationen. Det anses delvis bero på studiernas skilda ansatser men också på att exempelvis segregation definieras olika brett.¹⁷

Översikten visar också att forskning inte alltid ger det resultat som många kanske önskar sig. Trots många år av intensiv klassrumsforskning är man inte "... *klar över vad som fungerar väl och vad som fungerar mindre väl med avseende på lärande.*" Det verkar som om förhoppningarna inte infriats om att få fram tydliga anvisningar om hur undervisningen bäst bör genomföras för att bli framgångsrik. En av anledningarna till detta anses vara att huvudinriktningen hos forskarna inte varit relationen mellan undervisning och elevernas lärande.¹⁸

---

¹⁶ Ibidem, s. 141.

¹⁷ Ibidem, s. 142 f.

¹⁸ Ibidem, s. 210 f.

I Skolverkets översikt ställs frågan om kunskapen om olika faktorer betydelse för elevernas resultat är tillräcklig. Svaret som ges är att det beror på ambitionsnivån, men att kunskapen kan utvecklas. Enligt översikten saknas information om hur olika faktorer samvarierar i en viss given kontext. Även longitudinella studier saknas. Skolverket menar dock att data som samlas in i internationella studier lämpar sig för fördjupade och jämförande analyser av hur olika faktorer samverkar över tid. En hänvisning i rapporten sker i detta sammanhang till ramfaktorteorin där ramar, förutsättningar, processer och resultat länkas samman. En medveten och långsiktig kunskapsuppbyggnad poängteras.¹⁹

Utredningen anser att det i Skolverkets rapport finns resonemang som balanserar mellan det önskvärda och det möjliga. Enligt utredningen måste inställningen dock vara ödmjuk inför vilka resultat som utvärderingar och forskning kan ge när det gäller komplexa samband. Det verkar finnas en övertro på att det går att särskilja faktorer och se hur de samvarierar i en sådan kontext. Utredningen instämmer i den bild som ges i Skolverkets rapport nämligen *"... att det är svårt att se någon enkel kedja mellan politiska utbildningsåtgärder och utfallet i termer av elevernas kunskaper och att en substantiell del av resultatvariationen ligger inom skolor, såväl som i ökande grad mellan skolor. Det handlar i hög grad om hur förutsättningarna ser ut i den specifika skolan, hur olika skolaktörer genomför reformer och förändringsarbete och hur elevers skolsituation ser ut. Med andra ord skolans resultat bör även relateras till dess ramar, förutsättningar och inre processer. Det är följaktligen mer korrekt att tala om olika skolfaktorer betydelse än om orsak och verkan."*²⁰

Citatet illustrerar det som utvecklades i kapitel 2 om evidens nämligen att forskning måste bearbetas för att passa en specifik skola och dess förutsättningar. Detta utgör en viktig del av den professionalisering som många anser måste prägla skolan framöver.

Den bild, om än summarisk, som utredningen ger av forskning inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse visar att den är omfattande och komplex.

Den mängd forskning som pågår gör att forskningsresultaten behöver sammanställas.

Utbildningsområdet, liksom övriga områden, behöver översikter av olika slag för att såväl forskare, politiker som verk-

---

¹⁹ Ibidem, s. 33 f.

²⁰ Ibidem, s. 208.

samma inom skolan ska ha möjlighet att överblicka den forskning som produceras. Expanderande forskningsvolym, krav på ökad transparens av forskningsresultat och ökade krav på forskningskommunikation i stället för forskningsinformation är några av skälen.²¹ Antalet kunskapsöversikter har ökat kraftigt under de senaste åren, särskilt de systematiska översikterna.²² I Sverige har inga systematiska översikter genomförts även om svenska forskare deltagit i systematiska översikter gjorda av exempelvis the Danish Clearinghouse.

Eftersom systematiska översikter fått en allt större roll under senare år och ingår i utredningens förslagsdel ges en kort beskrivning av vad systematiska översikter är.

6.1 Systematiska kunskapsöversikter inom utbildningsområdet

Evidens och evidensrörelsen har nära anknytning till det som brukar kallas systematiska kunskapsöversikter. De organisationer som i dag arbetar med systematiska kunskapsöversikter, så kallade mäklarorganisationer, bygger sina översikter på en bestämd systematik som ska uppfylla bestämda krav på tillförlitlighet.²³

Eftersom arbetssättet att genomföra systematiska översikter i princip är detsamma i samtliga mäklarorganisationer, har utredningen valt att endast beskriva tillvägagångssättet hos en sådan organisation – nämligen EPPI-centre (The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre) i London. Följande fem punkter är styrande av systematiska översikter genomförs vid EPPI-centre:

- *Explicita* och *transparenta* metoder för att sammanställa forskning.
- Det finns en *systematik* som följer vissa standardiserade steg.
- *Replikerbar* och möjlig att uppdatera.
- Förutsätter en *användardialog* för att säkerställa relevans och användbarhet.
- Innehåller *slutsatser* med policy-/praktikimplikationer.

---

²¹ Utbildningsdepartementet 2009. Rapport 10, s. 15.

²² Ibidem, s. 64.

²³ För information om mäklarorganisationer hänvisas till bilaga 5.

Systematiska kunskapssammanställningar genomförs i ett antal steg enligt nedanstående, även om data inom varje fas och användning av data varierar.

- *Forskningsfrågan.* Olika användare av evidensforskningen är inblandade i formuleringen av frågorna.
- *Begreppsmässigt ramverk.* Varje forskningsfråga innehåller teoretiska och ideologiska antaganden som måste klargöras.
- *Sammanställningsprotokoll.* Metoden måste vara specificerad.
- *Kriterier.* Del av protokollen måste specificera vad som räknas som data i sammanställningen, vilka kriterier som sammanställningen ska grundas på. EPPI:s översikter har ett brett angreppssätt när det gäller kriterier för att inte exkludera studier som kan innehålla användbar information för forskningsfrågan. Det breda angreppssättet har gjort att EPPI använder den s.k. tvåstegsmodellen med kartläggning och viktning av evidens. Vid kartläggningen används nyckelord för att kartlägga forskningsaktiviteter. Viktningen innebär att man tar hänsyn till tre aspekter av primärdata: Kvaliteten på utförandet av studien, hur ändamålsenlig forskningsdesignen är och ändamålsenligheten vad gäller studiens fokus. Alla tre aspekterna kombineras för att göra den slutgiltiga bedömningen.
- *Forskningsstrategi.* Protokollen ska också specificera vilken strategi som gäller för att en studie som möter kriterierna ska inkluderas.
- *Dataextrahering.* Metoder är nödvändiga för att ta ut relevant data för syntesen.
- *Syntes.* En process som för samman resultat för att besvara forskningsfrågan och där metoderna varierar mycket.

En viktig del och den sista fasen i en systematisk översikt är själva syntesen. Följande tabell visar på olika typer av synteser:²⁴

---

²⁴ Bhatti m.fl. 2006, s 17. Översatt från danska.

Tabell 6.1 Typer av synteser

<i>Typ av syntetisering</i>	<i>Definition</i>
Metaanalys	En syntes av resultaten sammanfattade i ett statistiskt mått.
Narrativ syntes	Alla undersökningar beskrivs och syntetiseras i berättande form.
Bästa evidens – syntes (BES) och Bästa tillgängliga evidens	Syntes av resultaten från alla relevanta undersökningar oavsett undersökningsdesign med hänsyn till undersökningarnas kvalitet. Inkluderar en bredare evidensbas än en metaanalys.
Vote counting	Resultatet syntetiseras genom att sammanställa antalet primärundersökningar som dokumenterat evidens och de undersökningar som inte dokumenterat evidens.

Mäklarorganisationerna har emellertid olika ansatser när det gäller synteser. What Works i USA exempelvis inkluderar endast studier med randomiserad design, vilket i sin tur leder till synteser uttryckta i kvantitativa statistiska mått (metaanalyser). I Europa tillämpas en mer *ödmjuk* inställning till hur syntesen kan utformas. EPPI-centre i London t.ex. använder de tre första typerna av synteser som listas i tabell 2 ovan, dvs. metaanalys, narrativ empirisk syntes och konceptuell (Bästa tillgängliga evidens) syntes. The Danish clearinghouse har samma breda ansats.

Liksom evidensdebatten har diskussionen om systematiska översikter handlat om randomisering eller inte, vilket beror på den starka kopplingen mellan evidens och systematiska studier. David Gough, föreståndare för EPPI-centre i London, menar att det finns en sammanblandning mellan experimentella metoder och systematiska kunskapsöversikter, vilket han anser beror på polariseringen mellan kvantitativ och kvalitativ forskning. Enligt några av dem som följt evidensdebatten får det till följd att utbildningsforskare är mer benägna att vara motståndare snarare än försvarare av Cochrane-modellen, dvs. förebilden till systematiska översikter som finns inom den medicinska forskningen. Den typ av bred metodkunskap som krävs för att göra systematiska översikter är inte tillräckligt tillgodosedd inom utbildningsvetenskaplig forskning och detta kan vara förklaringen till det relativt svala intresset för evidensmetoder.²⁵

²⁵ Oklay m.fl. 2005, s. 22 f (bygger på en jämförelse mellan Storbritannien och USA).

En rapport från Utbildningsdepartementet²⁶ menar också att utbildningsområdet skiljer sig på flera viktiga punkter från övriga områden som använder systematiska översikter. Inom utbildningsområdet finns bland annat följande faktorer som påverkar sådana sammanställningar:²⁷

- Det är oftast flera icke-konstanta variabler som samspelar kring utbildningens/undervisningens utfall.
- Utbredningen och variationerna av forskningsobjekten som behandlas är stora.
- Värderingar spelar ofta in vid tolkningar av forskningsresultat.
- Det finns en pluralism av forskningsansatser och metoder som gör att det kan vara svårt att jämföra olika forskningsresultat.
- Sammanhanget, eller kontexten, spelar en roll för utfallet och det är en relativt låg grad av konsensus om säker evidens inom området.

Vidare hävdas i rapporten att varje lands utbildningssystem och utbildningsverksamhet är präglad av nationella, kulturella och historiska förhållanden som gör att forskningsresultat inte enkelt kan översättas över landsgränser. Till exempel är det relativt poänglöst att jämföra bruket av forskningsresultat på det medicinska området med det utbildningsvetenskapliga, eller förståelsen och användningen av forskningsresultat inom respektive forskningsfält, om inte skillnaderna inom respektive område tas i beaktning.

Utredningen instämmer i att det kan finnas olika förutsättningar för att bedriva och jämföra forskningsresultat mellan olika samhällsområden. De sex punkter som tas upp ovan och som skiljer utbildningsområdet från andra områden är förmodligen samma punkter som forskare inom andra forskningsområden också skulle åberopa. Utredningen kan dock konstatera att en hel del systematiska studier ändå är genomförda på utbildningsområdet.

Utredningen instämmer i att det finns en risk med den starka kopplingen mellan evidens, randomisering och systematiska studier, nämligen att även primärforskningen i förlängningen måste bygga på randomisering. Systematiska översikter måste bygga på en metodologisk bredd, vilket t.ex. EPPI-centre och the Danish

---

²⁶ Utbildningsdepartementet, Rapport 10.

²⁷ Ibidem, s. 15.

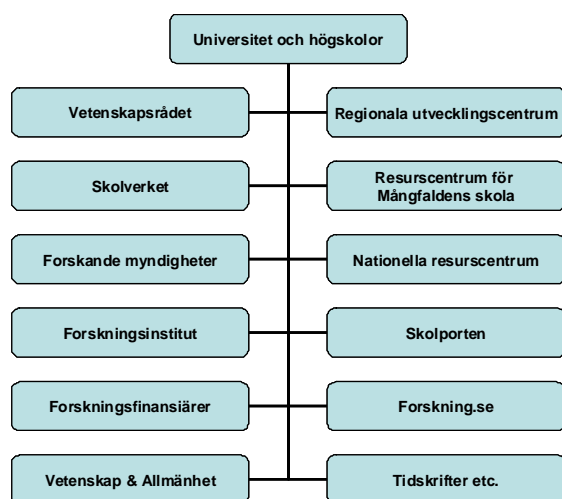
Clearinghouse tillämpar. Den metodologiska bredden ska inte bara gälla för de studier som ingår i översikterna utan även för de synteser som görs. Systematiska översikter kan naturligtvis inte alltid ha den bredd som exempelvis Skolverkets rapport som bygger på såväl metaanalyser, kvalitativa översikter som enskilda rapporter. Översikterna bör vara så breda som möjligt utifrån de aspekter som nämnts ovan.

7 Spridning och användning av forskningsresultat

Det finns i huvudsak två sätt att ta del av aktuell forskning, dels genom den forskning som finns tillgänglig via bland annat Internet, fackpress, rapporter av olika slag och tidskrifter, dels genom att diskutera den tillgängliga forskningen i nätverk, seminarier, forskningscirkel etc.

Detta avsnitt beskriver hur information om forskning med relevans för skolans måluppfyllelse kan göras tillgänglig och spridas. Figur 7.1 illustrerar de aktörer som i dag sprider forskning, där universitet och högskolor har en särställning eftersom de är producenter och nyttjas av övriga aktörer.

Figur 7.1 Aktörer som sprider forskning

7.1 Tillgänglig information om forskningsresultat

Information om forskningsresultat inom det utbildningsvetenskapliga området görs tillgänglig på en rad olika sätt till verksamma inom området. Internet, nätverk, avhandlingar, forskningsrapporter, kunskapsöversikter, vetenskapliga artiklar, facktidningar, tidskrifter, seminarier med forskare, symposier/konferenser, forskarskolor och forskningscirkelar utgör bara en delmängd av de informationskanaler som lärare och skolledare men även annan skolpersonal kan utnyttja för att söka kunskap. Det gäller inte bara svensk forskning utan också sådan kunskap som produceras internationellt. Möjligheterna att skaffa sig information på detta sätt och via ordinär biblioteksökning är mycket stora.

Olika myndigheter men även andra aktörer är informationskanaler och sprider forskning från universitet, högskolor, forskningsfinansiärer, forskande myndigheter och forskningsinstitut samt akademier. Dessa aktörer publicerar i sin tur sina egna produkter på respektive webbplats.

7.1.1 Skolverket

Skolverket är en förvaltningsmyndighet inom skolområdet som bland annat arbetar med nationell skolutveckling.¹ Det innebär att de stödjer förskolor och skolor i deras utveckling, exempelvis med att sprida resultat av forskning och kunskapsbaserade metoder och erfarenheter som har betydelse för skolledare och pedagoger. Skolverket fick 2008 regeringens uppdrag att svara för att sammanställa och sprida kunskap om resultatet av forskning.² Sedan Skolverket övertog ansvaret för denna uppgift har hittills en särskild webbplats gällande forskning skapats på dess hemsida. Det finns dock många förslag om hur funktionen ska utvecklas och Skolverket har för avsikt att ta ett helhetsgrepp om spridning av forskningsresultat. En tanke är bland annat att etablera direkt kontakt med universitet och högskolor och ge dessa i uppdrag att bevaka ett antal teman både nationellt och internationellt för Skolverkets räkning. Resultaten ska sedan publiceras på hemsidan. Planen är också att forskningssidan ska omfatta forsknings- och kunskapsöversikter genom

¹ För övriga uppgifter se vidare i kapitel 3 om befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet.

² Skolverkets instruktion. Skolverket bedrev tidigare egen forskning, bl.a. inom ramen av ett doktorandprogram.

att bland annat länka till avtalspartners såsom exempelvis forskning.se (se vidare under 7.1.3 forskning.se).

När det gäller forskningsöversikter samarbetar Skolverket redan i dag med Vetenskapsrådets Utbildningsvetenskapliga kommitté³, som tar fram forskningsöversikter inom områdena betyg och bedömning, rektor och rektors roll och nyanländas lärande. Under 2010 kommer ett utökat samarbete med UVK att etableras när ytterligare forskningsöversikter ska tas fram.

Verket presenterar även kunskapsöversikter som baseras på annan kunskap. Mobbning är ett exempel på en sådan översikt. Därutöver arbetar Skolverket med att ta fram en helt ny publikationsserie som heter Forskning för Skolan.⁴ Inom ramen för Forskning för Skolan kommer myndigheten att presentera praxisnära forskning på ett lättillgängligt sätt. Skolverket kommer under 2010 att bland annat ta fram kunskapsöversikter om IT, jämställdhet, entreprenörskap och lärandet i förskolan.

I övrigt har Skolverket avtal med Skolporten att bevaka doktorsavhandlingar inom skolområdet. Detta avtal upphör dock från årsskiftet 2010. Från och med hösten 2009 har verket även avtal med forskning.se om att som tidigare nämnts vidareutveckla presentationen av de översikter som Skolverket tar fram.

Förutom publikationerna arrangerar och deltar Skolverket i seminarier respektive möten med syftet att främja kontakten mellan praktiker och forskare.

Sammanfattningsvis planerar Skolverket att följande aktiviteter ska ingå i en framtida funktion som sprider forskningsresultat inom skolområdet: bevakning, sammanställning av forskningsresultat i samarbete med lärosäten, forskningsöversikter i samarbete med Vetenskapsrådet, kunskapsöversikter, anordnande av seminarier och diskussionsträffar, referensgrupper, drift av portal, samarbete med externa aktörer för resultatspridning, forskning.se, regionala utvecklingscentrum och skandinaviska aktörer på området etc.

---

³ Se vidare under Vetenskapsrådet.

⁴ Tidigare hade Skolverket en serie: Forskning i fokus.

7.1.2 Vetenskapsrådet

Vetenskapsrådet är en annan statlig myndighet som huvudsakligen ger stöd till grundläggande forskning inom samtliga vetenskapsområden. Utöver forskningsfinansiering har myndigheten bland annat ett övergripande ansvar för samordning och kommunikation om forskning och forskningsresultat inom sina områden. Vetenskapsrådet är den största statliga finansiären av grundforskning vid svenska universitet, högskolor och institut. År 2009 disponerar Vetenskapsrådet statsanslag om totalt 4,5 miljarder kronor för forskning och forskningsinformation.⁵

Inom Vetenskapsrådet finns en särskild kommitté för utbildningsvetenskap, Utbildningsvetenskapliga kommittén, som fördelar medel till forskning och utbildning på forskarnivå inom områden som är relevanta för lärarutbildning och pedagogisk verksamhet. Regeringen fördelade 2009 cirka 150 miljoner kronor till utbildningsvetenskaplig forskning genom Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet fördelar medel till forskning efter ansökningar som har granskats och prioriterats av forskare i nationell konkurrens. Enbart disputerade forskare kan ansöka medel. Vetenskapsrådet har en mängd olika informationskanaler för att föra ut kunskap och resultat från den forskning som rådet finansierar, bland annat forskning.se, expertsvar, m.m. Specifikt för det utbildningsvetenskapliga området publiceras bland annat ett nyhetsbrev om utbildningsvetenskaplig forskning U-nytt, vilken utkommer med cirka tio nummer per år. I serien Forskning pågår presenteras pågående utbildningsvetenskaplig forskning som bygger på texter från forskningsansökningar som fått medel från UVK. UVK anordnar årligen konferensen Resultatdialog i syfte att sprida kunskap om aktuell forskning inom området. Konferensmaterialet består av populärvetenskapliga artiklar och forskarna presenterar sina resultat vid konferensen. I Vetenskapsrådets bokserie: Pocketerad populärvetenskap (Pop) intervjuar journalister forskare och andra experter med olika forskningsperspektiv.

UVK sammanställer även årligen ett antal forskningsöversikter, vilka tas fram genom att forskare som bedöms ha rätt kvalifikationer för uppdraget anlitas av UVK.

---

⁵ Regleringsbrev avseende Vetenskapsrådet år 2009.

7.1.3 Forskning.se

Forskning.se är en nationell webbportal som startades 2002 och ägs och utvecklas av tio myndigheter och stiftelser som finansierar forskning.⁶ Arbetet genomförs i samarbete med landets universitet och högskolor. I styrgruppen för webbportalen sitter en representant från vardera finansiär samt representanter från landets lärosäten. Det övergripande syftet med forskning.se är att väcka intresse för forskning som källa till kunskap, insikt och utveckling – för såväl individen som för samhället. Forskning.se strävar efter att bidra till att forskningsresultat ska komma till nytta i arbetsliv och samhälle, stimulera till debatt och diskussion, göra det enklare att hitta och förstå information om forskning, underlätta för alla som arbetar med forskningsinformation och initiera samarbete.

Redaktionen, som för närvarande bemannas av en handfull personer, är placerad på Vetenskapsrådet. Dess arbetsuppgift är att samla och sortera, producera men även att utveckla webbtekniken och att marknadsföra sig. Materialet som publiceras täcker forskning inom alla områden men information till skolan är prioriterad, dels forskningsinformation som kan användas i undervisningen, dels information som rör utvecklingen av professionen. Målgruppen utgörs av samtliga som önskar få kunskap om forskning. Elever, lärare, högskolestuderande, journalister och kunskapsintensiva företag prioriteras emellertid.

7.1.4 Skolporten

Skolporten är ett medieföretag som verkar för att stärka dialogen mellan forskare och skolans lärare respektive ledare och därmed skolans vetenskapliga grund. Målgruppen utgörs således av lärare, skolledare och skolhuvudmän. Skolportens mål är dels att stärka utbudet av god forskning, dels att sporra skolans lärare att utveckla sitt arbete. Företaget, som bildades för snart tio år sedan, är personalägt och har i dag drygt ett tiotal medarbetare.

Skolporten samlar in och publicerar varje vardag nyheter om aktuella händelser i skolvärlden. När det gäller spridning av forskningsresultat utgörs huvudprodukten av doktorsavhandlingar som är relevanta för skolans lärare och ledare. Bevakningen av avhand-

---

⁶ Energimyndigheten, Fas, Formas, KK-stiftelsen, Mistra, Naturvårdsverket, Riksbankens Jubileumsfond, Vetenskapsrådet, Vinnova och Vårdalstiftelsen.

lingar sker på uppdrag av Skolverket. Enligt Skolporten disputerar årligen cirka 2 700 nya forskare i Sverige. Många av dessa avhandlingar berör skolans ämne teori men endast omkring 125 (fem procent) är direkt relevanta för skolans lärare och ledare i dess yrkesroll. Under perioden januari 2006 till december 2008 har Skolporten identifierat 356 för skolans lärare och ledare relevanta doktorsavhandlingar. Av 2007 och 2008 års 233 avhandlingar har nästan hälften (49 procent) skrivits av forskare med lärarbakgrund. För var och en av de relevanta avhandlingarna samlar Skolporten in faktauppgifter. I de flesta fall skriver forskaren en sammanfattning på svenska. Skolporten erbjuder också forskarna en intervju. En lärarpanel, i form av ett nätverk av åtta lärare, bedömer vilka avhandlingar som är särskilt intressanta. Bedömningen sker utifrån kriterier som praktisk relevans, läraryrkets professionalisering och avhandlingens språk. Varje år sammanställs de mest relevanta och intressanta forskarna och deras avhandlingar i en årsbok.⁷ Publiceringen av årsboken följs av en rikskonferens.⁸

Från och med hösten 2009 bevakar Skolporten på eget initiativ svenska vetenskapliga tidskrifter. Kriterierna för vilka tidskrifter som bevakas är att tidskriften ska vara relevant för läsarna, de ska vara kvalitetsgranskade och finnas fritt tillgängliga på Internet.

På begäran från lärare och skolledare har Skolporten introducerat Magasin 360, ett kvartalsmagasin om skolans och förskolans forskning och utveckling.

En ny tjänst har utvecklats: intresseprofil och matchmail. Det handlar här om skraddarsydd forskningsinformation som är av särskilt intresse för den enskilde.

Sedan 2008 har Skolporten en numrerad artikelserie med utvecklingsartiklar för och av lärare. Tanken är att ge lärare en möjlighet att dela med sig av sin kunskap och erfarenhet till andra.

Skolverket har fram till årsskiftet 2009/2010 avtal med Skolporten om att publicera doktorsavhandlingar med relevans för skolområdet.

---

⁷ Ett exempel är: Att växa har ett pris – Skolportens årsbok 2009.

⁸ Böckerna och rikskonferenserna syftar till att lyfta fram både forskningens resultat och forskaren bakom. Fjärde årsboken utkom i april 2009.

7.1.5 Vetenskap & Allmänhet

Vetenskap & Allmänhet är en förening som vill stimulera till möten mellan folk och forskare i alla delar av samhället. Arbetet bygger på ett brett engagemang av ett 50-tal organisationer, myndigheter, förbund, företag, föreningar, samfund och enskilda personer från olika delar av samhället.⁹ Verksamheten stöds av Utbildningsdepartementet och finansieras genom medlemsavgifter och projektbidrag.

Vetenskap & Allmänhet har bland annat publicerat en undersökning om lärares syn på vetenskap och lärares inställning till vetenskap och forskningsbaserad kunskap.¹⁰

7.1.6 Tidskrifter

Flera universitet och högskolor står även som utgivare av tidskrifter i vilka resultat av forskningsinsatser, utvecklingsarbete och debatter om värderingar och kunskaper inom flera fält diskuteras. Ett exempel på en sådan tidskrift är LOCUS som är en mångdisciplinär tidskrift för aktuell forskning om barn och ungdomar. I varje nummer medverkar forskare från olika ämnen/vetenskapsområden med artiklar som redogör för nya forskningsrön och perspektiv. Artiklarna behandlar t.ex. lärares förhållningssätt, könsperspektiv på uppväxten samt utvecklingspsykologins betydelse i dag. LOCUS utkommer med fyra nummer per år. Utgivare är Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap vid Stockholms universitet.

Forskarna presenterar vanligtvis sina rön i tidskrifter som främst riktar sig till andra forskare, vilket minskar attraktiviteten i de texter som publiceras för praktiskt verksamma. Det avspeglas också i det relativt låga antalet prenumerationer som till exempel Pedagogisk Forskning i Sverige lyckats med att få andra än forskare att teckna. I denna tidskrift presenterar svenska pedagogiska forskare sina forskningsresultat fyra gånger om året. Upplagan är cirka 1 400 exemplar varav cirka 1 200 riktas till forskningsinstitutioner.

---

⁹ Representanter är akademier, folkbildningsorganisationer, forskningsfinansierare, fackföreningar, företag, myndigheter, universitet och högskolor, forskningsinstitut, museer, organisationer, skola och Svenska kyrkan.

¹⁰ Vetenskap & Allmänhet 2004:2 och 2004:4.

Den i särklass mest spridda tidskriften (220 000 exemplar), som till stor del presenterar forskningsrön, är Lärarförbundets Pedagogiska magasinet, som också kommer ut fyra gånger om året. I medlemsavgiften till Lärarförbundet ingår automatiskt prenumeration på Pedagogiska magasinet. Tidskriften är Lärarförbundets forum för utbildning, forskning och debatt. Magasinet tar upp aktuellt pedagogiskt och didaktiskt forsknings- och utvecklingsarbete i forskarsäer, artiklar, reportage, recensioner m.m.

7.2 Att använda forskningsresultat

Som nämndes inledningsvis är det i huvudsak två sätt att ta del av aktuella forskningsresultat, dels via bland annat Internet, tidskrifter etc., dels via diskussioner i nätverk, forskningscirklar etc. För att forskningsresultaten också ska komma till användning är det viktigt att de inte bara *”när ut utan också når fram”*, vilket kräver mötesplatser. I dag används resultat av forskning inom skolans område på många olika sätt av pedagogiskt verksamma. Nätverk, seminarier, konferenser, kurser, temaveckor, forskningscirklar, forskarskolor och forskningsverksamhet är exempel på aktiviteter där resultat från forskning nyttjas. Utredningen beskriver nedan några av organisationerna av aktiviteterna liksom aktiviteterna i sig.

7.2.1 Regionala utvecklingscentrum

Följande generella beskrivningar baseras huvudsakligen på Högskoleverkets (HSV) utvärdering av regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum.¹¹

När skolan decentraliserades i mitten av 1990-talet försvann många naturliga arenor för samverkan. För att främja samarbete mellan universitet, högskolor, lärarutbildning, kommuner och skolor har så kallade regionala utvecklingscentrum (RUC) inrättats i ett antal regioner. Sammantaget finns i dag 22 sådana centrum. Syftet med samverkan är att stödja skol- och kompetensutveckling, att underlätta kontakter och skapa mötesplatser för olika aktörer inom utbildningssystemet på lokal och regional nivå. I RUC:s arbete ingår en nära koppling till lärarutbildningarna som en viktig

---

¹¹ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R.

del.¹² Regeringen skrev i 1997 års regleringsbrev att ”Högskolor som bedriver utbildning av lärare skall efter sina förutsättningar samverka i uppbyggnaden av regionala centrum för skolutveckling.” Sedan dess ska universitet och högskolor med lärarutbildning, enligt regleringsbrevet för universitet och högskolor, medverka i regionala utvecklingscentrum.¹³

Uppdrag

Även om de regionala utvecklingscentrumen kommit olika långt i sitt arbete, och i ett par fall ännu inte kommit i gång, är det en tydlig trend att RUC befinner sig i en utvecklingsfas. Aktiviteten har ökat enligt HSV.

RUC tillhör högskolan men dess uppgifter framgår inte av exempelvis högskolelag eller högskoleförordning. De hänvisar själva till samverkansavtal med kommuner, verksamhetsplaner eller till regleringsbrevet. I HSV:s utvärdering beskriver RUC sig själva som ett förmedlande organ: RUC säger sig vara ”ett *samarbetsforum*”, ”*en länk*” eller *bro*”, ”*ett formaliserat nätverk*” eller ”*en arena*”. Tydligt formulerade uppdrag finns dock långt ifrån överallt.

En genomgående tanke med RUC:s aktiviteter är att skola och högskola ska närma sig varandra för att kunna ta ett gemensamt ansvar för lärarutbildningen, att högskolan ska kunna bidra till skolutvecklingen samt att skolans verksamma bidrar till att utveckla lärarutbildningen. RUC kan sägas främja kontakten mellan universitet och skolhuvudmän och vara en mötesplats för teori och praktik, men täcker dock långt ifrån alla kommuner. Verksamheten fokuserar ofta på skolutveckling, lärarutbildning och forskning. Nätverk, seminarieserier, utbildningsinsatser, föreläsningar, kurser, fortbildningsinsatser, forskningscirkel, uppdragsutbildningar, forskarskolor, skrifter, är exempel på aktiviteter som görs inom ramen för regionala utvecklingscentrum.

De regionala utvecklingscentrumen har successivt vuxit fram och sedan några år tillbaka finns det ett väl fungerande nätverk som samtliga RUC deltar i. Nationellt nätverk för regionala utvecklingscentrum träffas årligen för att utbyta erfarenheter och diskutera gemensamma frågor. Nätverket samverkar aktivt med

---

¹² www.forskning.se

¹³ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R.

myndigheter, däribland Högskoleverket, Skolinspektionen, Skolverket och Vetenskapsrådet men också kommuner och universitet.

Organisation, styrning och finansiering

RUC:s organisatoriska hemvist inom respektive lärosäte skiftar mycket. Med några undantag är RUC knutet till lärarutbildningen, men kan också tillhöra en institution eller vara ett samverkansorgan inom lärosätet. Organisatoriska förändringar inom RUC har genomförts under de senaste två åren i så kallade nystartssatsningar.

Förutom styrningen som följer av lärosätets organisation har nästan alla RUC egna samverkansråd eller ledningsgrupper med företrädare för berörda kommuner och lärosäte. Ibland ingår även andra parter i dessa grupper, t.ex. regionala kommunförbund eller fackliga organisationer. Enligt HSV:s utvärdering framgår att styrningen i flera fall är svår genomtränglig och att *”RUC är något av en udda fågel som lyder under många olika konstellationer/personer.”*

Regionala utvecklingscentrum får inga statliga medel från regeringen. De stora statliga satsningarna, såsom Myndigheten för skolutvecklings Mångfaldsprojekt och Lärarlyftet, står för en mycket stor del av de medel som RUC omsätter. RUC:s baskostnader, dvs. lön, lokal, övrig administration och verksamhet i form av återkommande möten, resor etc. finansieras genom att lärosätena fördelar resurser från sina respektive anslag till RUC och genom fast ersättning från kommuner samt deltagaravgifter.

7.2.2 Nationella resurscentrum

En särskild satsning för att skapa en koppling mellan forskning och pedagogisk praktik är de nationella resurscentrum (NRC) som inrättats på uppdrag av regeringen.¹⁴ Motivet med NRC är att de ska stödja skolornas (från förskola till vuxenutbildning) och lärarnas arbete inom särskilt prioriterade ämnesområden samt understödja en stimulerande, intressant och aktuell undervisning. Högskoleverkets utvärdering, som omfattar ett antal nationella

---

¹⁴ www.forskning.se

resurscentrum, visar att alla centrum utom ett är placerade vid ett lärosäte.¹⁵

Jämfört med de regionala utvecklingscentrumen är de nationella resurscentrumen sinsemellan betydligt mer olika. De skiljer sig åt både vad gäller anledning till att de inrättades och tidpunkten för detta. Avgränsningen mot andra typer av centrumbildningar är också mindre klar.

Enligt Högskoleverkets utvärdering har de nationella centrumen för matematik, kemi, fysik, biologi och bioteknik samt teknik (MNT) stora likheter. Dessa fem centrum har bildats eller fått fortsatta anslag av likartade skäl: *”att stimulera intresset för matematik och naturvetenskap, förbättra elevernas kunskaper och öka antalet elever som söker sådana utbildningar i högskolan.”*¹⁶

Uppdrag

Enligt HSV:s rapport är de nationella resurscentrumens uppdrag både tydligare formulerade och mer varierande än de regionala utvecklingscentrumens. Huvuduppgiften för MNT-centrumen *”är att stimulera och stödja skolans undervisning i respektive ämne, och målgruppen är framför allt lärare på skolans olika stadier”*.¹⁷ Övriga centrum utgörs av ett uppdrag till respektive lärosäte som ett särskilt åtagande.¹⁸

Organisation, styrning och finansiering

Den organisatoriska placeringen vid lärosätet skiftar mellan MNT-centrumen: från placering i linjeorganisationen under en fakultetsnämnd till direkt under rektor på en institution eller att tillhöra en

---

¹⁵ Nationellt centrum för matematikutbildning (Göteborgs universitet), Kemilärarnas resurscentrum (Stockholms universitet), Nationellt resurscentrum för fysik (Lunds universitet), Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik (Uppsala universitet i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet), CETIS – centrum för teknik i skolan (Linköpings universitet), Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk (Stockholms universitet), Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (Skolverket), Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering (Uppsala universitet), Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (Örebro universitet) och Encell – National center for life-long learning (Jönköpings högskola).

¹⁶ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R, s. 17.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ För övriga nationella resurscentrums uppdrag, se vidare i Högskoleverket. Rapport 2009:1 R. Endast Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdomar regleras genom SFS 2003:305.

enhet för externa relationer. Centrumen har, med ett undantag, rådgivande styrelser eller ledningsgrupper, vilka i varierande grad innehåller företrädare för högskolan och skolan, branschföreträdare och företrädare från Skolverket och ämnesföreningar för berörda delar.

De fem MNT-centrumen har få tillsvidareanställda medarbetare och få heltidsanställda.

I dag tilldelas centrumen medel från det lärosäte som de är knutna till. År 2008 varierade anslagen från 3,6 till 1,2 miljoner kronor. Övriga intäkter kommer från försäljning av litteratur och prenumerationer på tidskrifter.

För övriga nationella resurscentrum varierar den fysiska placeringen: de kan utgöra en del av en institution, ingå i en myndighet, ligga under en fakultetsnämnd, vara en särskild inrättning samt vara belägna vid en högskola.

Finansiering kan ske genom olika kanaler: via anslag från regeringen, medel för olika projekt, forskningsfinansiering från exempelvis Vinnova, KK-stiftelsen och Vetenskapsrådet samt övriga uppdrag, t.ex. kurser/program etc.

7.2.3 Forskningscirklar

Utredningen har vid flera tillfällen understrukit hur viktigt det är att forskningsresultat inte bara sprids utan också bearbetas för att öka förutsättningarna för användning. Utredningen ska kort redovisa två sådana aktiviteter som syftar till att ta del av forskningsresultat på ett mer grundligt sätt, nämligen forskningscirklar och forskarskolor.

Forskningscirklar har funnits i olika sammanhang i Sverige sedan 1970-talet. Däremot är det först under senare år som forskningscirklar har börjat användas i skolans värld. En forskningscirkel kan liknas vid en studiecirkel som inkluderar praktiker i kombination med forskare.

Som ett exempel kan nämnas Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö (RMS), som är en konkret mötesplats för alla som arbetar med utbildning. RMS har av olika skäl valt att satsa på forskningscirklar. Till en början var etableringen ett sätt att ta tillvara ett uttalat intresse för forskning bland pedagoger i Malmö som sökt men inte kunnat erbjudas forskartjänster. Sedan dess har RMS startat åtskilliga forskningscirklar. Inom ramen för RMS har cirklar

etablerats såväl i Malmö som i andra delar av landet. I Malmö har 13 forskningscirklar med 93 deltagare avslutats medan elva cirklar med 61 deltagare för närvarande pågår. Nio cirklar, med 73 deltagare, har startats och avslutats i andra kommuner inom ramen för mångfaldssatsningen. Under hösten 2009 har fem cirklar startat i Huddinge, Botkyrka och Södertälje. Intresset har visat sig så stort att alla som anmält sig inte kommer att ges möjlighet att delta.

En forskningscirkel handleds av forskare ofta pedagoger med forskningskompetens och innebär att tid avsätts till kontinuerliga möten och dialog. Forskningscirkelns syfte är att medverka till utveckling i såväl skola som högskola/universitet genom att deltagarna söker kunskap kring ett självdefinierat problem. Det är viktigt att cirkelns syfte är att ge värde för individen och dess utveckling men även behandlar frågor med koppling till verksamheten. Alla cirklar utmynnar i en slutprodukt, t.ex. en artikel eller en bok men det har även förekommit att deltagare genomfört ett seminarium för arbetskamrater eller att en film producerats.

På senare tid har forskningscirkeln blivit en populär och tillförlitlig metod för att utveckla skolan och professionen.¹⁹ Utgångspunkten är att en pågående dialog mellan forskare och yrkesverksamma lägger grunden till att utveckla den egna praktiken. Utvärderingar visar att deltagarna är nöjda med dessa cirklar och att de i förlängningen kan bidra till en ökad måluppfyllelse bland skolans elever.

7.2.4 Forskarskolor

Forskarskolor är ett sätt att bedriva utbildning på forskarnivå. Ett exempel är en ny forskarskola för lärare i kommunala skolor vid Luleå tekniska universitet. Den drivs som ett samarbetsprojekt mellan Luleå tekniska universitet och ett antal kommuner i länet. Forskarskolan *Lärande praxis* planeras omfatta 12–20 forskarstuderande, vilka är anställda av respektive kommun och som ägnar 80 procent av sin arbetstid åt forskarutbildning. Resterande 20 procent arbetar den forskarstuderande inom kommunen. Studierna omfattar fyra års heltidsstudier för doktorsexamen. Luleå tekniska universitet finansierar fyra doktorander medan Norrbottens kommuner bekostar ett varierande antal.²⁰

---

¹⁹ Malmö stad (2008).

²⁰ www.ltu.se

Ett annat exempel är tre forskarskolor²¹ vid Stockholms universitet som startade 2008. Forskarskolorna vänder sig till verkssamma lärare som ska delta i utbildning på forskarnivå på 80 procent för att arbeta i sin skola resterande 20 procent. Utbildningen leder till en licentiatexamen.²²

Även Lärarförbundet arbetar för att kommuner ska satsa på lärardriven forskning. Förbundet vill att fler lärare ska ges möjlighet att gå forskarutbildning för att därefter fortsätta forska inom ramen för sin anställning. *”Målet är att göra skolan till en verklig kunskapsorganisation med stark vetenskaplig bas. Forskning om skolan i skolan förutsätter forskande och undervisande lärare.”*²³

7.3 Sammanfattning

Det är många aktörer som på olika sätt sprider forskningsresultat. Det sker dels via bland annat Internet, fackpress, rapporter av olika slag dels via seminarier, forskningscirklar etc. Spridning av forskningsresultat måste ske på olika sätt och på olika nivåer. Att nå ut är en sak att nå ända fram är en annan sak. Det är *mötet* mellan teori och praktik som i förlängningen åstadkommer det som många frågar efter, nämligen en ökad professionalisering av skolan. Exempel på organisationer som sprider såväl forskningsinformation som erbjuder mötesplatser har utredningen visat ovan.

---

²¹ Med inriktning på läs- och skrivutveckling, geografi, naturkunskap, fysik och kemi respektive teknik.

²² www.su.se

²³ Lärarförbundet 2008, s. 2.

8 Enkäter

För att spegla efterfrågan hos dem som tar emot forskningsresultaten har utredningen genomfört två enkätundersökningar. Frågorna har gällt behov, spridning och användning av forskningsresultat. Den ena enkäten riktades till deltagare i forskningscirklar som Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö arrangerat (158 stycken), den andra till landets alla skolchefer (418 stycken). Den första enkäten är inte representativ för landets lärare eftersom den avser lärare/skolledare m.fl. som deltagit i forskningscirklar. Att utredningen valt denna grupp beror på att deltagarna i dessa forskningscirklar förutsätts ha ett intresse av forskning och därmed lättare att svara på de frågor som utredningen ställt.

Den andra enkäten, som sänts till landets alla skolchefer, syftar till att få deras syn på forskning och forskningsspridning. Valet av denna grupp beror på att skolchefen är en viktig position såväl i förhållande till skolorna som till politikerna. En forskningsintresserad skolchef borde rimligtvis ge avtryck både uppåt och nedåt i organisationen.

8.1 Resultat från enkäter

Resultatet bör tolkas med en viss försiktighet eftersom svarsfrekvensen endast är omkring 60 procent för båda kategorierna.

Trots detta förbehåll kan en del reflektioner göras utifrån underlaget och många av kommentarerna kring frågorna underbygger utredningens förslag som återfinns i kapitel 9.

8.1.1 Behovet av forskningsresultat

I vilken utsträckning anser respondenterna att forskningsresultat behövs i skolans arbete? Både deltagare i forskningscirkel och skolchefer säger att forskningsresultat är mycket viktigt i deras arbete. Skolcheferna anser i något högre grad (70 procent) än de som deltagit i forskningscirkelarna (60 procent) att forskningsresultat är mycket viktigt. Övriga respondenter, dvs. de som inte svarat mycket viktigt, har svarat ganska viktigt (gäller båda kategorierna).

En viss försiktighet bör iaktas i tolkningen eftersom svaren kan utgöra en blandning av hur viktig man anser att forskningen borde vara och hur viktig den faktiskt är i dag. *”Frågan gäller vad jag tycker och ingalunda vad jag anser att jag har tillgång till eller har skaffat mig tillgång till...”* som en av skolcheferna uttrycker sig.

Ett vanligt påstående när det gäller forskning är att den inte är relevant för skolans arbete. Ungefär 50 procent av båda respondentkategorierna instämmer i detta. Rent allmänt finns en önskan om att forskning ska vara mer konkret. Följaktligen framförs önskemål om praktisknära forskning och klassrumsforskning. En sådan forskning skulle, menar respondenterna, ge lärare mer konkreta idéer om arbetssätt, läroprocesser (lusten att lära, lärandet i det digitala samhället) etc. Även mer didaktisk forskning efterlyses. Skolledarfrågor tas upp av skolcheferna men inte av deltagarna i forskningscirkel, vilket är naturligt. Önskemålen i den senare gruppen ligger nära vardagssituationen, som modersmålets betydelse, om elever med särskilda behov, om skolbibliotekets betydelse för måluppfyllelsen etc.

Synen på frågan om på vilket sätt forskningsresultat kommer till användning i skolan förstärker synen på att det är konkreta resultat som informanterna vill ha. Båda grupperna anser att forskningen främst ger nya idéer och förhållningssätt och en allmänkunskap, medan färre anger att forskningsresultat ger konkreta handlingsalternativ.

Samtidigt svarar ungefär 20 procent (båda grupperna) nej på frågan om det saknas relevant forskning och 30 procent svarar vet inte. Den relativt stora gruppen som svarat vet inte, kan vara en indikation på att respondenterna inte vet vilken forskning som finns tillgänglig eller är osäkra på hur praktiskt användbar forskning kan vara.

8.1.2 Spridning av forskningsresultat

Ungefär hälften av respondenterna uppger att de relativt ofta tar del av forskningsresultat. Det därefter vanligaste svaret är att man endast sporadiskt tar del av forskningsresultat (forskningscirkeldeltagare 30 procent, skolchefer 18 procent). Det kan dock vara svårt att veta om respondenterna uppfattar *relativt ofta* och *spordiskt* på likartat sätt. Många tar emellertid del eller försöker så långt möjligt att ta del av forskningsresultat. Följande är några citat från skolcheferna:

Försöker ta del av forskningsresultat inom skola, utbildning men också organisationsforskning och forskning om samhällsfrågor.

Läser regelbundet tidskrifter, prenumererar på webbsidor. Ibland blir det en bok också. Händer att jag deltar i seminarier på högskolan, mer förr än nu. Viktigt att känna att man hänger med och är någorlunda uppdaterad.

Jag har personer i min organisation som har i uppgift att följa olika forskningsresultat och sedan rapporterar när det är något som är intressant för oss.

En förutsättning för att få kunskap om vilken forskning som finns är att spridningen av forskningsresultat fungerar. På frågan hur spridningen fungerar i dag, anser endast två procent av skolcheferna att den fungerar utmärkt, drygt 50 procent att spridningen fungerar ganska bra och knappt 40 procent att den fungerar mindre bra. För deltagarna i forskningscirkelarna är siffrorna ungefär desamma: två procent anser att spridningen fungerar utmärkt, knappt 40 procent att den fungerar ganska bra och drygt 45 procent anser att den fungerar mindre bra. Nedan återges några kommentarer till frågan:

Det är lite pyssel med att söka fram forskning. Skolporten har gjort ett gott arbete i den saken men det skulle behövas mer som finns samlat någons – så man inte behöver söka runt på olika platser.

Allt finns tillgängligt, om man bara vet var man ska leta. Jag tror att väldigt många lärare inte tar sig tid, eller har ork. Med detta sagt menar jag att man kan skapa hur många informationsvägar som helst, utan att kunskaperna når ut. Det handlar alltså mer om lärarkårens inställning än om bristen på information.

På frågan om vilket sätt som forskning framöver skulle kunna spridas och göras mer användbar finns flera förslag. Ett förslag är att:

Bygg vidare på den goda grund som finns i Skolporten där forskningsresultat sprids på ett enkelt och modernt sätt, utan någon onödig byråkrati. Vi i kommunerna vill också ha tillgång till hela forskningsutbudet, inte bara samarbete med närliggande lärosäte. Det är viktigare med forskningsfrågan och resultatet än närheten. Ta också med aktuell internationell forskning särskilt på områden där vi är svaga i Sverige.

Tillgänglighet har också att göra med hur den forskning som finns presenteras och sammanställs. Av respondenterna menar knappt 50 procent av skolcheferna och drygt 40 procent av deltagarna i forskningscirkelarna att forskningsresultaten borde presenteras på ett annat sätt. De önskar kortare sammanfattningar av resultaten liksom lättillgänglighet. Några efterfrågar även fler forskningsöversikter. Framför allt skolchefer anser att översikter av evidenskaraktär är viktigt och 20 procent av den gruppen uppger dessa som allra viktigast när det gäller att ge förslag på hur forskningen skulle kunna göras mer användbar framöver. Motsvarande andel för deltagarna i forskningscirkelarna är 12 procent. Att evidens, kanske åtminstone inte ännu, är ett känt begrepp får följande citat illustrera: ”Jag var tvungen att slå upp evidenskaraktär”. Det bör nämnas att på denna fråga fanns ett antal alternativ som respondenterna fick rangordna och hade frågeställningen varit helt öppen finns möjligheten att evidensöversikter inte nämnts i samma omfattning.

8.1.3 Användning av forskningsresultat

Som svar på frågan på vilket/vilka sätt forskningen framöver skulle kunna spridas och göras mer användbar i skolorna betonar båda grupperna av respondenter framför allt mötet – dialogen där forskning kan diskuteras och bearbetas, men även t.ex. webbportaler. Bland dem som gått forskningscirkel har nästan hälften angett mötet som det allra viktigaste. Följande citat belyser behovet av olika mötesformer.

Mellanmänskliga möten är oftast det som har störst genomslagskraft i skolan. Det finns inte tid att under arbetstid sitta ner och ta till sig nya forskningsresultat. Det bästa sättet att sprida resultaten är att en person med kunskap och egen erfarenhet berättar vidare för andra som därefter har konkret användning av informationen.

Forskningscirkel tar tid men ska forskningen påverka behövs tid! Är läraren redan intresserad av aktuell forskning kan den omvandla de forskningsöversikter som presenteras. Är läraren däremot inte påläst så

kanske omvälvningen som det kan innebära att delta i en forskningscirkel behövas, och gärna tillsammans med kollegor på samma skola.

RUC är viktigt, samt ökad utveckling tillsammans med universitet.

Många av skolcheferna beskriver sig själva som mycket aktiva när det gäller att sprida forskningsresultat till kommunens skolor. En skolchef beskriver aktiviteten i sin kommun så här:

...ordnar forskarseminarier, forskarfrukost och eftermiddagsfika med forskare, seminarier för skolledare och lärare med inbjudna föreläsare. Vi delar ut kvalitetspris till de bästa lärarna varje år, där de får dokumentera sitt utvecklingsarbete i syfte att sprida erfarenheter men också inspirera till att gå vidare och intressera sig för forskning. Vi har också inlett ett samarbete med Stockholms universitet kring en ny forskarskola, intagning till den pågår för närvarande. Vi låter också forskare titta på oss, nu senast en avhandling med fokus på styrning av komplexa system, mycket intressant.

Samtidigt som forskning ses som viktig för skolans arbete och trots att man drar paralleller till medicinen "... tänk om läkarkåren inte tog del av ny forskning... var vore vi då?" menar de flesta att kopplingen till skolans värld är alltför svag. Vad finns det då för hinder för att denna koppling ska komma till stånd? *Tidsbrist* anges av de flesta som det största hindret för att ta till sig forskningsresultat. Men det handlar också om en ovana att ta sig an forskningsresultat:

Medvetenheten är för låg bland skolans folk. Insikten om forskningens möjliga konsekvenser är underskattad. Vi lever i en så stark erfarenhetskultur som begränsar perspektiven. Det ska heller inte underskattas att utvecklingsarbete är en tidskrävande process och lärare och rektorer har stora svårigheter att strukturera och frigöra tid för detta i den omfattning som egentligen är nödvändig. Kvalitet kostar.

Det är emellertid inte bara tid som utgör ett hinder. Det näst största hindret, som kanske är ett sätt att bryta det första hindret, anses vara *bristen på incitament* för att sätta av tid och resurser för att ta till vara och omsätta forskningsresultat.

Som det tredje största hindret anger respondenterna att forskningsresultaten är *otillgängliga/svåra att använda*. En ökad kontakt med forskningen bedömer dock utredningen minskar upplevelsen av forskning som svårtillgänglig. Det fräntar emellertid inte forskarna ansvaret att göra sina resultat så lättillgängliga och pedagogiska som möjligt.

Ökad kontakt med forskning kanske också förändrar förhållningssättet till vad forskningen kan åstadkomma. En av respondenterna uttrycker detta på följande sätt:

Det finns en övertro på att forskningsresultat ska ge enkla lösningar av komplexa frågor. Alla forskningsresultat kräver i sig såväl analys som ett kritiskt förhållningssätt för att omsättas.

8.2 Sammanfattning

Sammanfattningsvis framgår av enkäterna att det rent allmänt finns ett *behov* av forskningsresultat, men att de borde vara mer konkreta och lättillgängliga. Önskemål framförs om praktisk forskning och klassrumsforskning men även om översikter. När det gäller *spridningen* av forskningsresultat förordas att forsknings-spridningen i framtiden bör bygga på dagens goda erfarenheter samt att det behövs en mer samlad funktion för forskningsspridning. Mötet – dialogen där forskning kan diskuteras och bearbetas – antas öka *användningen* av forskningsresultat.

Den bild som framkommer i enkäterna stämmer i stort sett överens med den som framkommit i andra sammanhang. Vetenskap & Allmänhet har exempelvis i ett par rapporter berört lärares inställning till vetenskap och forskningsbaserad kunskap. Åtta av tio av respondenterna i en av dessa rapporter anser att det är viktigt att utnyttja resultat från pedagogisk forskning i undervisningen, medan sju av tio tycker att det är viktigt att ta med vetenskapliga resultat inom sitt/sina ämnesområden.¹ Samma resultat som ovan visar också ett par nyligen genomförda studier i Norge.² En av dessa, gjord bland norska lärare, visar att lärarna anser att pedagogisk forskning sällan behandlar frågor som anses viktiga för det vardagliga arbetet och att forskning kan vara för abstrakt för att passa in i skolans arbetsmetoder. En av anledningarna till att det ser ut som det gör är, enligt respondenterna, att det saknas mötesplatser för dialog mellan forskning och praktik. Diskussionerna förs parallellt och respektive aktör känner inte till vad som pågår utanför sin egen arena.

---

¹ Vetenskap & Allmänhet 2004:4, s. 21 f. När det gäller synen på själva innehållet i den pedagogiska forskningen instämmer 20 procent helt i att forskningen alltför sällan behandlar frågor som är viktiga för lärarens dagliga verksamhet, 21 procent instämmer till stor del, 36 procent instämmer något och resten instämmer inte alls. 38 procent instämmer helt eller till stor del i att forskningen är för abstrakt för att passa in i skolans arbetssätt.

² En nyligen genomförd studie i Norge visar att lärarna där har ett stort intresse för forskning men att denna inte omsätts i praktiken. Studien visar vidare att lärare, till skillnad från sjukhuspersonal, revisorer eller it-ingenjörer, inte konfronterar sin egen praktik med forskning. Kunskapsdepartementet 2009, s. 7.

Både utredningens enkäter och de norska undersökningarna visar att det finns en diskrepans mellan uttryckta behov och de hinder för att ta till sig forskningsresultat i form av tidsbrist, brist på incitament och att forskningsresultaten är otillgängliga och svåra att använda.

9 Utredningens överväganden och förslag avseende spridning av forskningsresultat

9.1 Utgångspunkter

En förutsättning för att spridning av forskningsresultat ska fungera är att det finns ett samspel mellan utbud och efterfrågan. Lika viktigt som att forskningsresultat sprids är att det finns en kvalificerad efterfrågan. Erfarenhetsmässigt skapas efterfrågan först när mottagaren har mer vana av att ta del av resultat från forskning. Risken är annars att den som tar emot informationen tycker att forskning är viktig trots att den praktiska erfarenheten saknas. En schablonbild kan växa fram som reflexmässigt uttrycker att det saknas relevant forskning eller att den inte är tillräckligt konkret. Enkätresultaten som redovisas i föregående kapitel indikerar också att respondenterna inte alltid vet vilken forskning som saknas eftersom de inte känner till vilken forskning som finns.¹ Utredningen anser att det ständiga önskemålet från skolans sida om *lösningar, best practice* etc. är en passiv inställning. Det krävs att resultaten från varje studie anpassas till varje enskild situation och då är den egna erfarenheten och kontexten avgörande. Forskningsresultat måste, oavsett hur konkreta eller teoretiska de är, bearbetas. Om förutsättningar för det saknas, så ger det heller ingen kraft åt skolutvecklingen.

Utredningen bedömer att olika typer av insatser krävs för att bättre tillgodose behov av forskning, att göra forskningsresultat tillgängliga och att öka förutsättningarna för att resultaten används, dvs. för att minska glappet mellan utbud- och efterfrågesidan. Detta återspeglas i utredningens förslag som redovisas senare i detta kapitel. En förutsättning för att insatserna ska få effekt är att

---

¹ Det finns också delade meningar om det saknas praxisnära forskning. Lärarutredningen har föreslagit mer resurser till bland annat praxisnära forskning. Se vidare i SOU 2008:109.

inblandade parter tar sitt ansvar för att utbud, spridning och användning fungerar på ett sätt som gynnar skolutveckling. Staten har ett ansvar t.ex. via lärarutbildningen. Lärares ansvar preciseras t.ex. i yrkesetiska principer för lärare som antogs av Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund 2001. Universitet och högskolor ska enligt högskolelagen "... *samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.*"² I egenskap av skolhuvudmän har kommuner ett stort ansvar för att se till att det skapas möjligheter för lärare, rektorer m.fl. att utvecklas i sitt arbete.

Det finns många faktorer som ska fungera för att skolan ska utvecklas. Utredningens förslag uppfyller därför bara *en* del av det behov som finns. I det följande presenteras tre områden som identifierats och som utgör utgångspunkterna i utredningens förslag. Områdena bör ses som delar i en helhet.³

1. *Forskningsresultat*: Det ska finnas ett utbud av forskningsresultat inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse.
2. *Spridningen av forskningsresultat*: Spridningen ska fylla behovet av en mer samlad tillgång till forskningsresultat inom förskole- och skolområdet.
3. *Användning av forskningsresultat*: Forskningsresultaten ska göras tillgängliga och användas.

Spridning av forskningsresultat kan som tidigare beskrivits ske på olika sätt. Att sprida resultaten via en webbportal är en väg. Att sprida information via seminarier, forskningscirklar eller liknande är ett annat sätt. För att forskningsresultat som sprids på central nivå också ska komma till användning på regional och kommunal nivå bedömer utredningen det angeläget att en särskild organisation handhar den regionala spridningen. Internationella erfarenheter visar att kunskapen om hur forskningsresultat används i praktiken är liten.⁴

I det följande analyseras och föreslås hur de statliga insatserna inom respektive område ska vara organiserade för att öka utbud, spridning och användning av forskningsresultat.

---

² SFS 1992:1434.

³ För ytterligare klargöranden om områdena hänvisas till kapitel 5 gällande utgångspunkter för spridning av forskningsresultat.

⁴ Se vidare i bilaga 5 avseende internationella utblickar och jämförelser.

Utredningen börjar med att beskriva hur utbudet av forskningsresultat skulle kunna kompletteras med systematiska översikter, som närmare beskrivs i kapitel 6.

9.2 Mäklarorganisation inom utbildningsområdet

Utredningens förslag: Utredningen förordar ett skandinaviskt samarbete avseende mäklarorganisation inom utbildningsområdet.

Utbildningsområdet behöver översikter av olika slag för att såväl forskare, politiker som verksamma inom skolan ska ha möjlighet att överblicka den forskning som produceras. Expanderande forskningsvolym, krav på ökad transparens av forskningsresultat och ökade krav på forskningskommunikation i stället för forskningsinformation är några av skälen. Kunskapsöversikter har ökat kraftigt under de senaste åren, särskilt de systematiska översikterna.⁵ I Sverige har, som tidigare nämnts, inga sådana hittills gjorts även om svenska forskare deltagit i systematiska översikter gjorda av exempelvis the Danish Clearinghouse. Utredningen bedömer att metodologisk mångfald behövs såväl när det gäller primärforskning som för den forskning som sammanställs. Utmärkande för systematiska översikter är bland annat att de baseras på explicita och transparenta metoder och att resultaten från olika studier syntetiseras i syfte att ge en övergripande bild av den forskning som produceras inom ett specifikt område. Systematiska översikter kan, menar utredningen, både berika debatten om skolan och ge nya uppslag till områden där forskning saknas eller behöver fördjupas.

Som beskrivs i bilaga 5 har vissa länder valt att etablera mäklarorganisationer eller *clearinghouses* inom utbildningsområdet, därav Danmark. Den norska regeringen har i budgetpropositionen gällande 2010 föreslagit ett eget *Kunnskapscenter for utdanning*.⁶

⁵ Utbildningsdepartementet 2009. Rapport 10.

⁶ Kunskapscentret ska sammanställa och förmedla resultat från systematiska kunskapsöversikter baserat på norsk och internationell forskning samt syntetisera norsk utbildningsforskning. Översikterna ska omfatta såväl kvantitativ som kvalitativ forskning. Verksamheten, som föreslås börja starta per den 1 januari 2011, ska omfatta hela utbildningsområdet: från förskola till högre utbildning. Förslaget bygger på en rapport av Rambøll Management Consulting. Risker eller faktorer som är viktiga att fundera på om ett sådant kunskapscenter skulle inrättas är, enligt den norska rapporten, centrets självständighet kontra politiken, samtidigt som man måste främja detta samband. Andra faktorer är bemanningen av centrat så att det finns rätt kompetens, att det som når ut har

Förslaget innebär att Norges forskningsråd får i uppgift att bygga upp ett kunskapscenter under 2010 och som är tänkt att starta 2011. Utredningen anser dock att forskningsunderlaget är för litet för att varje enskilt land ska inrätta självständiga mäklarorganisationer.

Utredningen skulle helst förorda ett skandinaviskt samarbete men eftersom förutsättningarna för detta ännu inte finns, skulle ett samarbete med Danmark ses som ett första steg i den riktningen. Ledningen för den danska mäklarorganisationen har också ställt sig mycket positiv till ett samarbete.⁷ På sikt finns en förhoppning om ett samarbete med Norge. Redan i dag tar the Danish Clearinghouse (DCU) emot uppdrag från de skandinaviska länderna. För ett skandinaviskt alternativ talar också att skolsystemen i länderna åtminstone upp till grundskolenivå inte skiljer sig nämnvärt. Eftersom utredningen anser att samverkan med the Danish Clearinghouse är betydelsefull porträtteras här den danska organisationen och dess verksamhet⁸.

The Danish Clearinghouse bildades 2006 och finns inom Danmarks Pedagogiska Universitetskole (DPU) som är en fakultet vid Aarhus Universitet. DCU leds av en direktör som ansvarar för verksamhetens genomförande.

DCU utför tre aktiviteter: samlar in information, analyserar den samt sprider resultaten. De sammanställer huvudsakligen systematiska kunskapsöversikter och inkluderar i detta arbete såväl kvantitativa som kvalitativa studier. Förutom systematiska kunskapsöversikter samlar DCU in sammanställningar från andra organisationer i och utanför Danmark. Verksamheten spänner över hela skolområdet – från förskola till gymnasieskola och alla aspekter av skola behandlas. En tredjedel av verksamheten är uppdrags-

---

relevans för skolornas arbete, att alla skolans områden finns representerade, dvs. inte bara grundskola utan även förskola, vuxenutbildning etc. Det får inte heller ställas för stora förväntningar på centrat. Det får inte uppfattas som att det som ges ut är *sanningar* och att det sker en klassificering i vad som är god respektive inte god forskning. När det gäller målsättning och målgrupper är meningarna delade bland de som intervjuats i utredningen. De som arbetar på *fältet* vill se att forskningen blir mer tillgänglig och praktisk, medan myndighetspersoner ser centret som ett sätt att lägga ut beställningar och att diskutera forskningsbehov och forskarna ser nytta med att få en samlad bild av forskningen. Vilken uppgift ett kunskapscenter ska ha upptar en hel del diskussion i den norska utredningen. En fråga är om spridningen är tillräcklig eller om de som arbetar i skolor ska delta i kunskapsproduktionen. En annan fråga är om det inte bara ska vara forskning utan även innefatta utvecklingsarbete, eftersom en del menar att forskningen inte alltid har konkreta handlingsalternativ. (Kunnskapsdepartementet 2009).

⁷ Utredningen har vid två tillfällen besökt the Danish Clearinghouse och fört diskussioner samt haft ytterligare kontakt via telefon och mail.

⁸ För en fylligare beskrivning hänvisas till bilaga 5.

finansierad och resten finansieras av DPU. Institutet har också ingått ett samarbetsavtal med EPPI i London. Bemanningen består av sex anställda som huvudsakligen arbetar med mäklarorganisationens metodologiska utveckling men även administrativ personal finns knuten till organisationen. Målgrupperna utgörs av beslutsfattare, forskare, skolans verksamma och föräldrar.

DCU är i dag en fungerande organisation för att sammanställa systematiska kunskapsöversikter. Ett samarbete med Danmark skulle innebära fördelar för svenskt vidkommande såväl strategiska, ekonomiska som kompetensmässiga. Sverige skulle kunna utnyttja DCU:s redan uppbyggda verksamhet, vilket i sin tur medför ett bättre resursutnyttjande dels i form av fler kunskapssammanställningar, dels genom att flera funktioner inom organisationen kan samordnas (bl.a. teknisk och administrativ funktion). Bland strategiska synergier kan nämnas att verksamheten kommer att ha tillräcklig volym för att vara en internationell spelare både med hänsyn till produkt- och metodutveckling. Ett skandinaviskt samarbete öppnar också upp för icke-engelskspråkiga produkter. Andra fördelar med ett samarbete är att risken för överlappning av projekt minimeras liksom att nationella experter t.ex. teknisk expertis används skandinaviskt. Redan i dag deltar skandinaviska forskare i förarbetena till samtliga projektgrupper inom DCU.

För Sveriges del behövs en organisation som ansvarar för arbetet, att antingen tillsammans med DCU genomföra skandinaviska översikter eller enbart svenska översikter.

9.2.1 Verksamhetens inriktning

Eftersom få översikter görs inom högskoleområdet anser utredningen att verksamheten vid den svenska organisationen bör omfatta hela utbildningsområdet och inte enbart förskole- och skolområdet som direktiven anger.

Utredningen vill betona vikten av en bred ansats i de sammanställningar som görs. Det innebär att de ska omfatta forskning med såväl kvantitativa som kvalitativa data. Sammanställningarna ska kunna produceras på uppdrag men också genomföras på eget initiativ. Uppdragen kan initieras av regering och myndigheter.

Initialt, dvs. under första verksamhetsåret, bör den svenska organisationen fokusera på etablering samt på formerna för hur ett skandinaviskt samarbete ska komma till stånd.

9.2.2 Bemanning och kompetens

Den svenska organisationen bör förslagsvis omfatta en vetenskaplig direktör, två administrativa sekretariatsmedarbetare, varav en bör ha kompetens inom kommunikationsområdet samt två seniora forskare till den tekniska funktionen. Kompetenskraven för organisationen som helhet är forskarkompetens, en bred metodkompetens och kunskap om utbildningsområdet.

9.2.3 Den svenska organisationens fysiska placering

Det finns flera tänkbara alternativ till placering av den svenska organisationen. Enligt utredningens bedömning är det emellertid inte lämpligt att koppla organisationen till det råd för utvärdering och analys som föreslagits. Att forskning skulle bedrivas inom en verksamhet som likt rådet är placerad inom Regeringskansliet vore främmande i förhållande till kansliets övriga arbete. Däremot kan rådet beställa systematiska översikter från organisationen.

En alternativ placering skulle kunna vara inom en befintlig myndighet, antingen som en enhet eller som en egen myndighet inom en annan myndighet (värdmyndighet). Ett annat alternativ är en konstruktion liknande den som Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete för närvarande har.⁹ IMS ingår inte i Socialstyrelsens linjeorganisation utan har en egen styrelse även om myndighetschefen har det slutliga ansvaret. Verksamheten är alldeles för liten för att bilda en egen myndighet.

Att sammanställa systematiska översikter är en forskningsuppgift eftersom forskning måste bearbetas, sammanställas och bedömas vilket kräver forskarkompetens. Det är den kompetens som vanligtvis krävs för att göra de sammanställningar som t.ex. SBU ansvarar för inom det medicinska området. Utredningen menar att en sådan forskningsuppgift inte bör ligga hos vare sig Högskoleverket, Skolverket eller Statskontoret eftersom ingen av dessa myndigheter bedriver forskning. Att placera en organisation vid IFAU har fördelen att det finns en hög forskar- och metodologisk kompetens. Nackdelen är att utbildningsforskning inte är IFAU:s huvudområde och därmed löper verksamheten större risk att inte få acceptans inom utbildningsområdet. Det finns

---

⁹ Som tidigare nämnts kommer IMS att förändra sin organisation så att Institutet efter årsskiftet kommer att ingå i Socialstyrelsens linjeorganisation.

också en risk för att systematiska översikter skulle betraktas som något som endast görs för och av ekonomer.

Internationellt är mäklarorganisationer vanligtvis kopplade till en universitetsinstitution, exempelvis EPPI-centre i Storbritannien och TIER i Nederländerna. Även i Danmark har man som nämnts valt att lägga DCU vid ett universitet och på en pedagogisk institution. Placeringen kan delvis hänga samman med att andra länder inte har ett förvaltningssystem och en myndighetsstruktur som Sverige, men också för att det är av stor vikt för en mäklarorganisation att ha närhet till och kontinuerlig kontakt med forskarvärlden. De mäklarorganisationer som utredningen har som förebild och som beskrivs i bilaga 5 har en blandad metodkompetens och är specialiserade på utbildningsområdet. Utredningen anser därför att en svensk organisation inom utbildningsområdet bör vara knuten till en aktör med utbildning som profession.

När det gäller fysisk placering har två alternativ övervägts – antingen att en organisation knyts till en utbildningsvetenskaplig institution vid ett universitet eller till Vetenskapsrådet. Båda alternativen är tänkbara.

Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet gör i dag forskningsöversikter på uppdrag av t.ex. Skolverket. UVK sammanställer inte översikterna i egen regi utan anlitar forskare som bedöms ha rätt kvalifikationer för uppdraget, dvs. efter samma princip som de beskrivna mäklarorganisationerna arbetar. Fördelen med UVK är att kommittén, som del av Vetenskapsrådet, har tillgång till forskning inom en mängd andra forskningsområden. Norges forskningsråd har, som nämnts ovan, fått i uppdrag att etablera och driva ett kunskapscenter. Samma organisatoriska lösning är, enligt utredningen, även tänkbar för svensk del.

Ett annat alternativ är att inrätta en svensk organisation vid en utbildningsvetenskaplig institution vid ett svenskt universitet. Att identifiera en sådan institution försvåras dock av att universiteten organiserat utbildningsvetenskaplig forskning på olika sätt. En lösning skulle vara att ge exempelvis Vetenskapsrådet i uppdrag att genomföra en utlysning där olika institutioner får komma med förslag på hur en organisation kan etableras. Efter bedömning av alternativens kvalitet kan förslag ges om den fysiska placeringen.

9.3 Tillgänglig information om forskningsresultat

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att Skolverket ska ha ett fortsatt ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om resultat av forskning inom skolans område.

Ovan har utredningen beskrivit hur utbudet av forskningsresultat skulle kunna kompletteras. Nästa fråga är hur man kan organisera en mer samlad tillgång till forskningsresultat där systematiska översikter utgör en del.

Information om forskning inom det utbildningsvetenskapliga området görs i dag tillgängligt på en rad olika sätt och möjligheterna att skaffa sig kunskap inom området är mycket stora, vilket även beskrivs mer ingående i kapitel 7. Resultat från utredningens enkäter visar att cirka hälften av respondenterna tycker att spridningen fungerar ganska bra och ungefär 40 procent att den fungerar mindre bra.

Av resultatet framgår att Skolportens webbplats är den mest kända sökvägen och beskrivs av respondenterna som en aktör att bygga vidare på. Skolportens utbud av forskningsresultat begränsas dock till att bevaka doktorsavhandlingar som fram till årsskiftet 2009/10 genomförs på uppdrag av Skolverket. Även Skolverkets webbportal är en känd sökväg bland respondenterna medan forskning.se inte omnämns i enkätresultaten.¹⁰ Av dem som menar att spridningen av forskningsresultat fungerar mindre bra uppges det bland annat bero på att det inte finns upparbetade och kända vägar för att ta del av informationen.

Skolverket har sedan den 1 oktober 2008 regeringens uppdrag att bevaka, sammanställa och sprida adekvat forskning för skolan. Sedan Skolverket övertog ansvaret för att sprida forskningsresultat inom verksamhetsområdet har en särskild webbplats för forskning skapats på verkets hemsida. Skolverket har för avsikt att ta ett helhetsgrepp kring spridningen och många tankar och förslag finns om hur funktionen ska kunna utvecklas i framtiden. En tanke är bland annat att etablera direkt kontakt med universitet och högskolor och ge dessa i uppdrag att bevaka ett antal teman både nationellt och internationellt för Skolverkets räkning. Resultaten ska sedan publiceras på verkets forskningssida. Planen är också att webbportalen ska omfatta forsknings- och kunskapsöversikter

---

¹⁰ En närmare presentation av organisationerna återfinns i kapitel 7.

genom att bland annat länka till avtalspartners såsom exempelvis forskning.se. I dag publicerar verket även kunskapsöversikter som baseras på annan kunskap. Mobbning är ett exempel på en sådan översikt. Även fortsättningsvis är tanken att den typen av översikter ska spridas på forskningssidan.

Utredningen bedömer att det är betydelsefullt att det finns en statlig aktör vars uppgift är att ha ett samlat ansvar för att resultat om forskning sprids inom skolans område. En förutsättning för en fungerande spridning av forskningsresultat är bland annat att ansvarig aktör är känd bland skolans verksamma och att förtroendet för den är stort. Utredningen anser att Skolverket är den statliga myndighet som även fortsättningsvis bör inneha ansvaret för att forskningsresultat sprids inom skolans område. Ansvaret innebär naturligtvis inte att en aktör ska ansvara för att all forskning sprids. Däremot måste det ingå i ansvaret att säkerställa att det finns en samlad tillgång till de olika delarna. Andra statliga aktörer som i dag sprider forskningsresultat, t.ex. Vetenskapsrådet bör även fortsättningsvis göra detta.¹¹ Utredningen har övervägt om forskning.se skulle kunna vara en alternativ aktör till Skolverket. Forskning.se har en väl utvecklad plattform för att sprida forskningsresultat inom samtliga forskningsområden där utbildningsvetenskap är en del. Forskning.se är emellertid i dag den minst kända av de aktörer som sprider forskningsresultat inom skolområdet. Utredningen bedömer att det är viktigt att aktören är känd och att huvudområdet är skola, även om detta område anknyter till många forskningsområden. Det samarbetsavtal som Skolverket har med forskning.se garanterar dock att Skolverket får ta del av den forskningsinformation som forskning.se har tillgång till.

Ansvaret för spridningen av forskningsresultat innebär en rad åtaganden. Först och främst ett ansvar för *vad* som sprids, dvs. att forskningsresultaten som tillgängliggörs är trovärdiga, av hög kvalitet och målgruppsanpassade. Vidare ansvar för *hur* spridningen organiseras. I utredningens enkäter framkommer krav på att informationen ska vara lättillgänglig och lockande, vilket ställer krav på de som sprider forskningsresultat i olika former bearbetar resultaten. Det kan exempelvis innebära korta referat i form av nyhetsbrev, sammanfattningar, intervjuer med forskare etc. Ansvar för att medverka till att användningen av forskningsresultat ökar är ett annat åtagande som ingår i funktionen. I enkätresultatet fram-

¹¹ Vetenskapsrådet har ett övergripande ansvar för att samordna kommunikation om forskning och forskningsresultat.

kommer också att de som sprider forskningsresultat i framtiden bör vara ett *”kommunicerande kärn mellan forskningens teorier och skolans praktik vad gäller behovet av forskning”*.

Att sprida forskningsresultat innefattar även att ansvarig aktör via den egna portalen ska vägleda intresserade besökare vidare till andra aktörers hemsidor eller portaler. Samverkan blir därmed en huvuduppgift. Utredningen bedömer att en förutsättning för att en funktion av detta slag ska fungera tillfredsställande kräver en långsiktig satsning som tar till vara och bygger vidare på goda erfarenheter samt att verksamheten får en mycket hög prioritet inom organisationen.

Utredningen bedömer att de aktiviteter som Skolverket gör i dag och planerar att genomföra i framtiden väl motsvarar de krav som kan ställas på en funktion som har till uppgift att sprida forskningsresultat.

9.3.1 Aktiviteter

För uppslag till aktiviteter för ett fortsatt uppdrag att sprida resultat om forskning hänvisas till kapitel 7 om spridning och användning av forskningsresultat

9.3.2 Bemanning och kompetens

Av utredningens internationella utblick framgår att funktioner som sprider forskningsresultat internationellt vanligtvis är relativt små till storleken. Utredningen uppskattar att ett fortsatt uppdrag till Skolverket skulle kräva ytterligare medarbetare för att verksamheten till fullo ska utvecklas. I övrigt bygger förslaget på existerande funktion inom Skolverket liksom fortsatt samverkan med externa aktörer.

9.4 Användning av forskningsresultat via regionala utvecklingscentrum

En samlad tillgång till forskningsresultat är viktigt. Att sprida information har dock inget egenvärde utan syftet är att dessa också ska kunna användas. Internationella och svenska erfarenheter visar

att det krävs mer av interaktion mellan lärare, skolledare och de som ansvarar för att tillgängliggöra forskningsresultat för att ny kunskap ska komma till användning.¹² Det finns en rad aktiviteter som kan tillämpas för att ta vara på och använda tillgänglig information, exempelvis nätverk, seminarier, forskningscirkclar, konferenser m.m. För att forskningsresultat inte bara ska nå ut utan också nå fram, anser utredningen att det måste finnas en organisation som inte bara sprider utan också hjälper till att bearbeta denna information.

Utredningen menar att det krävs en särskild mötesarena för att kunna ta till vara och använda forskningsresultat. Det finns alternativa former för att organisera en sådan mötesplats. Lärosätenas *tredje* uppgift innebär att de ska samverka med det omgivande samhället, informera om sin verksamhet och verka för att forskningsresultat kommer till nytta. Ett alternativ skulle kunna vara att inrätta denna så kallade förmedlingsfunktion på universitet och högskolor där forskningsmiljön finns. Erfarenheterna visar emellertid att forskare i allmänhet inte ser en bred spridning av forskningsresultat som en angelägen uppgift.¹³ Det kan förhålla sig så, som det kom till uttryck i ett av de projekt som fått stöd från Vetenskapsrådet, nämligen att spridningen just betraktades som den tredje uppgiften (efter utbildning och forskning).¹⁴

Ett utökat uppdrag till nationella resurscentrum, som beskrivs i kapitel 7 är också ett alternativ. Det som talar emot detta är att de verkar inom särskilt prioriterade områden, vilket gör placeringen både administrativt krånglig och att helhetsgreppet också försvinner.

Utredningen anser att det behövs en organisation inom lärosätena och föreslår att de regionala utvecklingscentrumen får denna roll. Några av de aktiviteter som vissa regionala utvecklingscentrum anordnar har visat sig vara särskilt framgångsrika när det gäller att koppla samman teori med praktik och att skapa mötesplatser.¹⁵ RUC är redan i dagsläget en länk mellan kommuner och skolor respektive högskolor och universitet och skulle i framtiden kunna fungera som mötesplats för diskussioner om forskningsresultat. Regionala utvecklingscentrum styrs i dag via regleringsbrev till universitet och högskolor. Om regeringen följer Autonomiutredning-

¹² Ds 2005:16, s. 74 (med hänvisning till Hargreaves 2004 och Härnsten 2003).

¹³ Se t.ex. Ds 2005:16.

¹⁴ Vetenskapsrådet 2009, s. 14.

¹⁵ Exempelvis forskningscirkclar. Se vidare i kapitel 7 gällande spridning och användning av forskningsresultat.

ens förslag att göra universitet och högskolor mer autonoma från staten, dvs. minska den statliga styrningen, blir följderna att regleringsbrev utgår.¹⁶

Utredningen rekommenderar, oavsett om Autonomiutredningens förslag antas eller inte, att universitet och högskolor använder existerande regionala organisation. En regional organisation av något slag är en förutsättning för att forskningsresultat inte bara ska spridas utan också komma till användning.

I det följande diskuteras utveckling och utformning av regionala utvecklingscentrums framtida verksamhet och utredningen utgår då från följande aspekter:

- ett utökat uppdrag
- organisation
- bemanning och kompetens
- aktiviteter
- gemensam benämning
- nätverk
- utvärdering

9.4.1 Ett utökat uppdrag

Utredningens rekommendation: Utredningen rekommenderar universitet och högskolor att regionala utvecklingscentrum får ett utökat uppdrag att också verka för att forskningsresultat sprids och används.

Regionala utvecklingscentrum har i dag, via statliga regleringsbrev till universitet och högskolor med lärarutbildning, ett uppdrag att bland annat främja utveckling av lärarutbildning och kompetensutveckling av lärare. Det finns redan i dag regionala utvecklingscentrum som också fokuserar på aktiviteter kring forskning. Utredningen rekommenderar universitet och högskolor med lärarutbildning att ge RUC ett tydligt formulerat uppdrag avseende forskning och förordar att samtliga centrums uppdrag bör utökas till att även innefatta spridning av forskningsresultat.

---

¹⁶ SOU 2008:104.

Eftersom RUC utgör en länk som verkar med andra aktörer är en förutsättning att *samverkan* sker med andra myndigheter, t.ex. Högskoleverket, Skolverket, Vetenskapsrådet, Nationella resurscentrum och forskningsfinansiärer såsom FAS, Formas, VINNOVA samt andra relevanta myndigheter.

Kommunerna är som skolhuvudmän en viktig aktör i detta sammanhang. Sveriges Kommuner och Landsting har en viktig roll i att stödja kommuner och skolor så att forskningsresultat används, t.ex. genom att stödja modellen med samverkansavtal mellan respektive RUC och dess kommuner.

Sammanfattningsvis bör aktörerna ta ett gemensamt ansvar för att resultat av forskning som finns tillgängligt, sprids och kommer till användning. RUC är i dag en viktig samarbetspartner för t.ex. Skolverket som via dessa kan nå många av landets kommuner för information och diskussion om nya reformer och information om forskning.

9.4.2 Organisation

För att möjliggöra att forskningsresultaten används rekommenderar utredningen att RUC:s organisation ses över och stärks. Det handlar om att skapa en mötesplats kring forskning där teori och praktik kan mötas och där forskningsresultat som görs tillgängligt via en nationell webbplats sprids vidare i regionen genom olika aktiviteter. Några RUC är redan i dag organiserade på detta sätt medan andra exempelvis kommer att behöva inrätta en mötesplats mellan praktiker och forskare. En förutsättning för att detta ska komma till stånd är bland annat att kommunerna utser en medarbetare som länk mellan den enskilda kommunen och dess RUC.

Ett sätt att öka kommunernas engagemang är att se till att de får ett tillräckligt stort inflytande i RUC:s styrelser.

9.4.3 Bemanning och kompetens

I dag arbetar vanligtvis ett fåtal personer med skolutveckling inom RUC. Utredningen förordar att en särskild resurs avsätts för att arbeta med lokal och regional spridning samt tillämpning av tillgänglig forskning. Denna resurs bör anpassas efter lokala behov

och förutsättningar men utredningen menar, att ett riktmärke bör vara en resurs motsvarande åtminstone en halvtidstjänst.

9.4.4 Aktiviteter

Utredningen förordar att RUC prioriterar aktiviteter avseende forskningsverksamhet. För uppslag hänvisas till kapitel 7 och avsnittet om regionala utvecklingscentrum samt forskningscirkelar men även andra verksamheter.

Sammantaget är det viktigt att verksamheten leder till verksamhetsutveckling snarare än individuell kompetensutveckling.

9.4.5 Gemensam benämning

Utredningens rekommendation: Utredningen förordar att samtliga regionala utvecklingscentrum benämns enhetligt, dvs. använder en nationell beteckning.

Centrumen benämns ofta olika, t.ex. förekommer Centrum för skolutveckling, Pedagogiskt utvecklingscentrum, Forum för skolutveckling, Centrum för kommunstrategiska studier och Regionalt pedagogiskt kunskapscentrum.¹⁷ Detta skapar förvirring bland kommuner och skolor. Utredningen förordar därför en gemensam nationell beteckning för samtliga regionala utvecklingscentrum, nämligen regionalt utvecklingscentrum.

9.4.6 Nätverk

Regionala utvecklingscentrum har växt fram successivt och sedan några år tillbaka finns ett väl fungerande nationellt nätverk som samtliga centrum deltar. Nätverket har även ett aktivt samarbete med Högskoleverket, Skolverket, Skolinspektionen, Vetenskapsrådet, men också kommuner och representanter från olika delar av universitet och högskolor. Möten sker vid två tillfällen per år i Stockholm.

Utredningen understryker vikten av att nätverket även fortsättningsvis utgör ett forum för utbyte av goda erfarenheter. För att

---

¹⁷ Högskoleverket. Rapport 2009:1 R.

undvika att RUC blir för provinsiellt kan det också handla om en utväxling av forskning som sker vid andra universitet och högskolor än de som ligger närmast geografiskt. Friskolor och friskolekoncerner uppmuntras att medverka.

9.4.7 Utvärdering

Utredningen föreslår att RUC:s forskningsuppdrag ska utvärderas efter tre år. Av utvärderingen ska framgå huruvida de regionala utvecklingscentrumen uppfyllt sitt uppdrag.

10 Ekonomiska konsekvenser och finansiering av utredningens förslag

I detta avslutande kapitel redovisas beräkningar av de ekonomiska konsekvenser som uppstår till följd av utredningens förslag samt uppslag till finansiering.

10.1 Kostnader

När det gäller kostnader har utredningen valt att dela in dem i fasta och rörliga kostnader. De fasta kostnaderna avser t.ex. kostnader för personal och lokaler i de organisationer som skapas eller förstärks. De rörliga kostnaderna utgörs av kostnader som direkt kan knytas till de projekt som bedrivs. Fasta kostnader består därmed av den resursuppoftning som årligen uppstår som ett resultat av behovet av att bibehålla en given organisation. De rörliga kostnaderna varierar med omfattning av verksamheten: hur många och hur omfattande projekt av olika slag som genomförs. Uppdelningen är till nytta bland annat som underlag för bedömning av den tid det tar för infasning av verksamheterna och därmed kostnaderna. Exempelvis förutses att en nybildad organisations fasta kostnader når full omfattning tidigare än de rörliga kostnaderna.

10.2 Finansiering

När det gäller olika finansieringsalternativ har utredningen uteslutet underskottsfinansiering. Samtliga finansieringsalternativ är neutrala för statsbudgeten, vilket innebär att det till följd av utredningens förslag inte uppstår något över- eller underskott i

statsbudgeten. Finansieringen bygger dock på att det i skolverksamheten finns en betalningsvilja för den del av verksamheten som handlar om kunskapsspridning på regional nivå.

Ett finansieringsalternativ benämns *omprioriteringar inom statsbudget*. På en övergripande nivå handlar det om att utredningens förslag möjliggör en neddragning inom områden som direkt eller indirekt drar nytta av det som skapas genom de verksamheter som föreslås. Utredningen kan inte i detalj ange hur omprioriteringarna ska göras men skisserar på några förslag.

Exempelvis kommer det råd för policyinriktad utvärdering och analys som utredningen föreslår sannolikt att vara sådan verksamhet som i annat fall skulle finansieras inom ramen för regeringens kommittébudget, vilket möjliggör omprioriteringar.

Ett annat finansieringsalternativ benämns *omprioriteringar av statlig verksamhet*. Med detta menar utredningen att man inom given statlig verksamhet flyttar resurser från en delverksamhet till en annan. Exempelvis föreslår utredningen att Skolverkets fortsatta ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om resultat av forskning inom skolans område bör ske genom en omfördelning av resurser från annan verksamhet inom myndigheten.

Det tredje finansieringsalternativet benämns *forskningsanslag och avtal med slutanvändarna*. Med forskningsanslag avses anslag till lärosäten. Avtal med slutanvändarna torde inte kräva ytterligare precisering.

10.3 Fyra förslagsområden

10.3.1 Rådet för utbildningsutvärdering och analys

Utredningen föreslår att det bildas ett råd inom Regeringskansliet som initierar utvärderingar och analyser. Kostnaderna för rådet kan delas in i två delar. Den ena delen utgörs av personal och dess bikostnader och den andra omfattar kostnader för projekten. Kansliorganisationen beräknas bestå av fem personer, varav en är kanslichef samt en assistent. De fasta kostnaderna för organisationen beräknas uppgå till fem miljoner kronor.

Projekten som initieras av rådet kan finansieras på flera sätt. I den mån en statlig stabsmyndighet, som t.ex. Statskontoret, blir utförare är det vanligt att kostnader för personal inte uppstår för uppdragsgivaren. De personalkostnader som då uppkommer finan-

sieras via uppdragstagande myndighets anslag. Anlitar rådet där-
emot en fristående konsult för ett speciellt projekt genererar det
betydligt högre kostnader då samtliga kostnader måste finansieras
av uppdragsgivaren. Skulle en forskare, som också frigör forsk-
ningsmedel, anlitas som utförare kan kostnaderna delvis finansieras
från andra källor. En annan finansieringskälla kan vara kommitté-
budgeten inom utbildningsområdet. Rådet får då sin finansiering i
konkurrens med annan av regeringen initierad utredningsverk-
samhet.

Uppskattningsvis kommer rådet genomföra fem till tio projekt
per år till en kostnad av en till två miljon kronor per projekt.
Utredningen gör antagandet att dessa projekt finansieras genom
omprioritering av kommittéanslag inom utbildningsområdet,
genom omprioriteringar från befintliga myndigheter och via
forskningsanslag till lärosätena.

10.3.2 Mäklarorganisation inom utbildningsområdet

Utredningen föreslår att det inrättas en svensk organisation som
bygger på ett skandinaviskt samarbete, initialt med the Danish
Clearinghouse. Utredningens förslag inkluderar att en svensk orga-
nisation etableras som ansvarar för det skandinaviska samarbetet.
För att få tillgång till metodkunnande, databas, administrativ och
teknisk personal i DCU bedömer utredningen att de fasta kostna-
derna uppgår till cirka 1,5 miljoner svenska kronor vid fullt
utbyggd verksamhet.¹ De rörliga, projektberoende, kostnaderna
bedöms då uppgå till 4,5 miljoner svenska kronor.² Sammantaget
uppskattar utredningen således kostnaderna för det danska sam-
arbetet till sex miljoner svenska kronor. Under det första verksams-
hetsåret fokuseras på etablering samt på att finna former för sam-
arbetet. Det innebär att fasta och rörliga kostnader för denna
period inte når full omfattning.

Utredningen gör antagandet, som i fråga om rådet, att
översikter finansieras genom omprioritering av kommittéanslag,
genom omprioriteringar från befintliga myndigheter och forsk-
ningsanslag till lärosätena. I tabellen nedan återfinns denna del
under rubriken dansk-svenskt samarbete.

---

¹ I dagsläget uppgår lönekostnaderna för the Danish Clearinghouse till totalt tre miljoner
danska kronor exklusive OH- kostnader.

² Totalt beräknas samarbetet generera cirka tre till sex översikter per år till en kostnad av
cirka 1½ miljon svenska kronor per översikt.

Den svenska organisationens samtliga kostnader är fasta och uppgår till fyra miljoner kronor vid fullt utbyggd verksamhet.³ Finansieringen antas ske på samma sätt som ovan. I tabellen återfinns denna del som svensk organisation.

De sammantagna kostnaderna för mäklarorganisationen inom utbildningsområdet bedöms således till tio miljoner kronor.

10.3.3 Skolverket

Skolverkets ansvar för forskningsspridning inom skolområdet föreslås kvarstå. Utredningen bedömer att kostnaderna för att verksamheten ska kunna utvecklas till fullo uppgår till ungefär tre miljoner kronor per år utöver de resurser som Skolverket i dag avsätter för spridning av forskningsresultat.

Utredningen föreslår att finansieringen sker genom omprioriteringar och/eller effektiviseringar av Skolverkets verksamhet. Tre miljoner kronor utgör endast omkring en procent av verksamhetens samlade kostnader. Utredningen lämnar inga förslag till vilka områden eller funktioner inom verket som ska nedprioriteras alternativt effektiviseras.

10.3.4 Regionala utvecklingscentrum

Utredningen rekommenderar att befintliga regionala utvecklingscentrum utöver nuvarande uppgifter får i uppdrag av sina respektive lärosäten att förmedla forskningsresultat.

Utredningen bedömer att varje RUC får ytterligare en kostnad motsvarande åtminstone en resurs på halvtid. Det finns 22 RUC i landet. Utöver RUC:s nuvarande resurser innebär förslaget ytterligare fasta kostnader vilka uppgår till cirka sju miljoner kronor. Dessa kostnader föreslås finansieras på samma sätt som i dag – vilket innebär en viss omprioritering inom universitet och högskolor.

De rörliga kostnaderna är beroende av hur omfattande verksamheten är. En mycket ambitiös verksamhetsvolym leder naturligtvis till högre rörliga kostnader än en mindre ambitiös. Det rimliga ur finansieringssynpunkt är därför att låta finansieringen av åtminstone dessa kostnader vara beroende av verksamhetsvolymen.

---

³ Bemanningen beräknas uppgå till fem personer.

Utredningen föreslår att finansieringen av de rörliga kostnader bör utgöras av frivilliga avtal mellan RUC och avnämarna av verksamheten. Då det också finns andra aktörer utöver kommunerna som bedriver skolverksamhet finns det anledning att så långt det är möjligt finansiera verksamheten med deltagaravgifter. Det handlar t.ex. om deltagande i konferenser, seminarier och workshops. Utredningen avstår från rekommendationer om vilka avtalsmodeller som ska väljas. Det kan t.ex. handla om engångsvisa konferensavgifter eller mer abonnemangslänkande avtal.

De rörliga kostnaderna är alltså beroende av omfattningen av verksamheten. Utredningen har här förenklat genom att anta att varje RUC i genomsnitt får en rörlig kostnad på en miljon kronor.

Tabell 10.1 är en sammanställning av bedömda kostnader och finansiering av dem.

Tabell 10.1 Sammanställning av kostnader och finansiering (miljoner kronor)

Förslag	Kostnader		Omprioriteringar inom statsbudget	Omprioriteringar av statlig verksamhet	Forskningsanslag	Avtal med slutanvändarna	Summa finansiering
	Fasta	Rörliga					
<i>Del 1 Policyinriktad utvärdering</i>							
Råd	5	10	7,5	5	2,5	0	15
<i>Summa del 1</i>	5	10	7,5	5	2,5	0	15
<i>Del 2 Spridning av forskningsresultat</i>							
Dansk-svenskt samarbete	1,5	4,5	1,5	3	1,5	0	6
Svensk organisation	4	0	1	2	1	0	4
Skolverket	3	0	0	3	0	0	3
RUC	7	22	0	7	0	22	29
<i>Summa del 2</i>	15,5	26,5	2,5	15	2,5	22	42
<i>Totalt del 1 och del 2</i>	20,5	36,5	10	20	5	22	57
<i>Procent</i>	36 %	64 %	18 %	35 %	8 %	39 %	

Av tabellen framgår bland annat att de samlade kostnaderna uppgår till 57 miljoner kronor. Kostnaderna för utredningens förslag inom ramen för det första deluppdraget – ett råd för utvärdering och

analys bedöms uppgå till 15 miljoner kronor. Det andra deluppdraget – spridning av forskningsresultat uppskattas kosta 42 miljoner kronor. Tabellen visar kostnader när den svenska organisationen och det dansk-svenska samarbetet är fullt utbyggt.

De rörliga kostnaderna dominerar och utgör 64 procent av de samlade kostnaderna vid fullt utbyggd verksamhet. Finansieringen av förslaget i dess helhet utgörs till stor del, 39 procent, av medel som genom avtal betalas av slutanvändarna. 18 procent föreslås finansieras via omprioriteringar inom statsbudgeten, exempelvis genom omprioriteringar inom regeringens kommittébudget inom utbildningsområdet. 35 procent av de sammanlagda kostnaderna föreslår utredningen finansieras genom omprioriteringar från anslag till befintliga myndigheter inom utbildningsområdet. Hur omprioriteringen ska gå till har utredningen inte möjlighet att bedöma eftersom de utvärderingsuppdrag som regeringen ger till myndigheterna i dag vanligtvis ryms inom givna ramar. Detta skulle föranleda ytterligare konsekvensbedömningar, som utredningen inte anser är möjliga att genomföra inom ramen för uppdraget. Skolverkets fortsatta ansvar för att sammanställa och sprida kunskap inom skolans område föreslås ske genom en omfördelning av resurser från annan verksamhet inom verket. Slutligen bedömer utredningen att cirka åtta procent av finansieringen kan ske via forskningsanslag till lärosätena.

Omfördelningen från myndigheter och forskningsanslaget till rådet respektive mäklarorganisationen förutser utredningen kommer att återföras i form av värdefull kunskap till förmån för myndigheter inom utbildningsområdet liksom till universitet och samtliga högskolor.

Troligtvis krävs en period på något eller några år för att de verksamheter som utredningen föreslår ska uppnå full verksamhetsvolym. Det innebär sannolikt också att de fasta kostnaderna etableras snabbare än de rörliga. Infasningen kan ske enligt olika scenarion. Utredningen menar att det mest sannolika är att kostnaderna ökar successivt men avstår från att prognostisera sådana framtidsbilder.

Referenser

SOU och Ds

Ds 2000:1. *Kommittéhandboken*. Regeringskansliet. Statsrådsberedningen.

Ds 2005:16. *Att fånga kunskandet om lärande och undervisning*. Regeringskansliet. Utbildnings- och Kulturdepartementet. Manus: Mats Ekholm.

SOU 2003:13. *AHA – utredningsinstitut och mötesplats*.

SOU 2007:75. *Att styra staten – regeringens styrning av sin förvaltning*.

SOU 2008:104. *Självständiga lärosäten*.

SOU 2008:109. *En hållbar lärarutbildning*.

SOU 2008:118. *Styra och ställa – förslag till effektivare statsförvaltning*.

SOU 2009:64. *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?*

Kommittédirektiv

Dir. 2007:46. *Kommittédirektiv för expertgrupp för studier i offentlig ekonomi*.

Propositioner

Regeringens proposition 2009/10:1. Budgetpropositionen 2010.

Övriga referenser

- Bhatti, Yosef, Forss Hansen, Hanne & Rieper, Olaf, 2006. *Evidensbevaegelsens udvikling, organisering og arbejdsform. En kortlaegningsrapport*. Akf forlaget.
- Boruch, Robert 2007. "Encouraging the Flight of Error: Ethical Standards, Evidence Standards, and Randomized Trials" i *New Directions for Evaluation*, 2007. nr 13, s. 55–73. Jossey-Bass and American Evaluation Association.
- Chelimsky, Eleanor 1985. *Program Evaluation: Patterns and Directions*. American Society for Public Administration.
- Department of Education, US. Federal Register/Vol. 68, No. 213, 2003.
- Erlandsson, Magnus & Möller, Tommy, 2008. *PM till statsministern – om vikten av effektiva politiska institutioner i globaliseringens tid*. Underlagsrapport 29 till Globaliseringsrådet.
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena 2007. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Norstedts Juridik.
- Evaldsson, Ann-Carita & Nilholm, Claes 2009. "Evidensbaserat skolarbete och demokrati" i *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 14, nr 1, s. 65–82.
- Fitzpatrick, Jody L., Sanders, James, R. & Worthen, Blaine, R., 2004. *Program Evaluation. Alternative Approaches and Practical Guidelines*. Third Edition. Pearson Education, Inc.
- Högskoleverket, Rapport 2009:1 R, *Utvärdering av regionala utvecklingscentrum och nationella centrum*.
- Karlsson Vestman, Ove & Sedish, Mehdi & Månsson, Niclas & Jäder, Julia, Mälardalens utvärderingsakademi 2007. *Ett välstämt piano – till rätt melodi? Metautvärdering av Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003*. Forskningsrapport 2007:1.
- Knubb-Manninen, Gunnel, 2009. *Den nationella utvärderingens metodik*. Publikation från Rådet för utbildningsutvärdering 36.
- Kunskapsdepartementet, Norge, 2009. *Utredning av behov for kunskapscenter for utdanning*.

- Lidegran, Ida & Broady, Donald. 2009. *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet. Inventering 2009*. Kollegiet för utbildningsvetenskaplig forskning vid Uppsala universitet.
- Läraryrket, 2008. *Delta i promilleprogrammet*.
- Malmö stad, 2008. Persson, Sven. *Forskningscirklar – en vägledning*.
- Mills, John Stuart 1967. *System of logic. Ratiocinative and inductive*. London: Longmans.
- Nationalencyklopedin. www.ne.se
- Nilstun, Tore & Herméren, Göran, 1984. *Utvärderingsforskning och rättsliga former*.
- Oakley, Ann, Gough, David, Oliver, Sandy & Thomas, James, 2005. *The politics of evidence and methodology: lessons from EPPI-Centre*. Policy Press, Evidence & Policy 5–31.
- Pawson, Ray, 2006. *Evidence-based Policy. A Realist Perspective*. SAGE Publications, Inc.
- Premfors, Rune, 1989. *Policyanalys. Kunskap, praktik och etik i offentlig verksamhet*.
- Regeringskansliet, Finansdepartementet, 2002. *Regeringskansliets kontroll och styrning av statlig verksamhet*.
- Regeringskansliet, *Regeringens skrivelse 2008/09:103, Kommittéberättelsen*.
- Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet. *1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94)*.
- Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet, Rapport 10, 2009. *Evidens i utbildningspolitiken. En kartläggning och analys av policyrelevanta kunskapsöversikter*. Manus: Daniel Sundberg.
- Rieper, Olaf (red) 2004. *Håndbog i evaluering*. Köpenhamn: AKF.
- Rossi, Peter, H., Freeman, Howard, E. & Lipsey, Mark, W., 1999. *Evaluation. A Systematic Approach*. 6th Edition. SAGE Publications, Inc.
- Rådet för utbildningsutvärdering i Finland, 2004. *Utbildningsutvärderingens nya inriktning, Utvärderingsprogram för perioden 2004–2007*. Publikation från Rådet för utbildningsutvärdering 2.

- Sandahl, Rolf, 2009. *Mångfaldssatsningen, En satsning på mångfald eller en mångfald av satsningar?* Arbetsrapport 2009:1. Mälardalens högskola.
- Scriven, Michael, 1991. *Evaluation Thesaurus*. Fourth Edition. SAGE Publications, Inc.
- Sinova, 2001. *Utvärdering av Expertgruppen för studier av utvecklingsfrågor (EGDI) samt avseende former för en förstärkt utvärderingsverksamhet inom utvecklingsarbetet*.
- Skolportalen, 2009. *Att växa har ett pris – Skolportens årsbok 2009*.
- Skolverket Rapport 2007:294. *Fem år med maxtaxa*.
- Skolverket, 2009. *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.
- Socialstyrelsen, IMS, 2008. *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Red. Ulla Jergeby. Stockholm:Gothia förlag.
- Statskontoret 2002:21. *Utvärderingar och politik II – Hur använder regeringen utvärderingar?*
- Statskontoret 2004:9. *Myndigheternas ledning och organisation – kartläggning och analys av myndighetsverige*.
- Statskontoret 2009:100. *Att utvärdera fortbildningsatsningens effekter – förutsättningar och möjligheter*.
- Undervisningsministeriet, Finland, 2003. *Statsrådets förordning om utvärdering av utbildning 20.2.2003/150*.
- Vedung, Evert & Furubo, Jan-Eric & Sandahl, Rolf, 2002. *Utvärdering i det svenska politiska systemet, Åtta iakttagelser*. Uppsala Universitet, Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF).
- Vedung, Evert, 2009. *Utvärdering i politik och förvaltning*. Tredje upplagan. Studentlitteratur.
- Weiss, Carol, 1972. *Evaluation Research. Methods for Assessing Program Effectiveness*. Prentice-Hall, Inc.
- Weiss, Carol, 1998. *Evaluation*. Second Edition. Prentice-Hall, Inc.
- Vetenskap & Allmänhet, 2004. *Lärares inställning till vetenskap och forskningsbaserad kunskap – en förstudie*. VA-rapport 2004:2.

- Vetenskap & Allmänhet, 2004. *Lärares syn på vetenskap*. VA-rapport 2004:4.
- Vetenskapsrådets forskningsserie, Rapport 14:2003. *Forskning om lärande i högre utbildning*.
- Vetenskapsrådet, 2009. *Verksamhetsberättelse 2008*. Diarie-nummer:711-2009-1149. Utbildningsvetenskapliga kommittén.
- Wildawsky, Aaron, 1973. "If planning is everything, Maybe it's nothing", i *Policy Sciences*, 4, nr 2, s. 127–153.
- Åberg, Jan-Olof, 1997. *Det rationella och det legitima. En studie av utvärderingars teori och praktik*. Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Kommittédirektiv

Utvärdering och analys inom utbildningsområdet

**Dir.
2008:132**

Beslut vid regeringssammanträde den 30 oktober 2008

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare ska se över nuvarande resurser för utvärdering inom utbildningsområdet.

Uppdraget består av två delar, policyinriktad utvärdering och forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma.

Policyinriktad utvärdering I den första delen av uppdraget ska utredaren bl.a.

- kartlägga befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet,
- bedöma behovet av resurser för sådan utvärdering,
- föreslå hur den policyinriktade utvärdering som genomförs kan göras mer tillgänglig för beslutsfattare,
- redovisa vilka arbetsformer som behövs för att säkra kompetens och kvalitet i utvärderingsverksamheten, och
- ta ställning till om resurser för policyinriktad utvärdering bör kvarstå i den befintliga myndighetsstrukturen eller samlas och inordnas i en särskild myndighet.

Om utredaren bedömer att en ny myndighet bör bildas, ska utredaren föreslå hur uppgifter, ansvar och organisation närmare ska utformas samt redovisa myndighetens resursbehov. Forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma I den andra delen av uppdraget ska utredaren bl.a.

- översiktligt beskriva den forskning som finns inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse,
- föreslå hur former för att kartlägga, beskriva och särskilt sammanställa forskningsresultat med relevans för skolans måluppfyllelse kan utvecklas,
- analysera och föreslå hur de statliga insatserna inom området ska vara organiserade och särskilt pröva om en skolmyndighet ska ges ett utökat ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om forskning och forskningsresultat, och
- göra internationella utblickar och jämförelser.

Utgångspunkter för utredaren ska bl.a. vara att den organisation som föreslås ska tillgodose de behov som finns inom förskole- och skolområdet av en mer samlad tillgång till information om utvärderade och kvalitetsgranskade metoder och arbetsätt. Organisationen ska även ha vetenskaplig kompetens att bedöma användbarheten av forskningsresultat.

I uppdraget ingår att utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens förslag.

Utredaren ska senast den 4 maj 2009 redovisa de förslag som avser policyinriktad utvärdering. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2009.

Nuvarande resurser för utvärdering inom utbildningsområdet

Utbildningssystemet berör 2,6 miljoner barn, ungdomar och vuxna. Den samlade kostnaden uppgår till ungefär 240 miljarder kronor per år. Detta motsvarar cirka åtta procent av Sveriges bruttonationalprodukt. Den statliga styrningen ska ske genom mål- och resultatstyrning. Grundläggande syften med utbildning är att förbereda för vidare studier och bidra till individens bildning och personliga utveckling. Ett annat grundläggande syfte är att utbildningen ska bidra till den ekonomiska utvecklingen i samhället, vilket bl.a. förutsätter att utbildningssystemet möter arbetsmarknadens behov. Utbildning är även viktig mot bakgrund av den ökade globaliseringen och för att stärka Sveriges konkurrenskraft gentemot omvärlden.

Myndigheters nationella utvärderingsuppdrag

Statens skolverk och Högskoleverket har inom sina ansvarsområden ett övergripande ansvar för uppföljning och utvärdering av utbildning. Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning har bl.a. ett ansvar för uppföljning inom sitt ansvarsområde.

Skolverket har till uppgift att bl.a. följa upp och utvärdera förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, skolan och vuxenutbildningen. Syftet med uppföljningen och utvärderingen är att kunna göra jämförelser nationellt och internationellt och därmed få underlag för beslut om insatser på såväl nationell nivå som huvudmannanivå. Skolverket ska genom nationella studier öka kunskapen om hur verksamhetsområdet utvecklas i förhållande till de nationella målen och orsakerna bakom variationer i måluppfyllelse mellan olika huvudmän och skolor. Skolverket ansvarar också för Sveriges deltagande i internationella jämförande kunskapsbedömningar.

En av Högskoleverkets uppgifter är att löpande granska och utvärdera kvaliteten i högskoleutbildning. Högskoleverket utreder och analyserar även högskolesystemet i syfte att ge regeringen beslutsunderlag och öka kunskapen om sektorn hos beslutsfattare.

Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning har ett övergripande nationellt planeringsansvar för kvalificerad yrkesutbildning. Myndigheten ska även följa upp och främja utvecklingen av utbildningen samt säkerställa utbildningens kvalitet. Yrkeshögskoleutredningen redovisade i mars 2008 ett nytt system för eftergymnasial yrkesutbildning, benämnt yrkeshögskolan, och föreslog att en ny myndighet för yrkeshögskolan ska skapas. Den nya myndigheten ska enligt utredningen inrättas den 1 juli 2009 och ta över uppgifter från Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning och Skolverket (SOU 2008:29). Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Policyinriktad utvärderingsverksamhet

Med policyinriktad utvärdering avses i dessa direktiv studier som främst tar sikte på effekter på måluppfyllelse eller resultat av olika politiska beslut, reformer och åtgärder. Policyinriktad utvärdering förekommer i dag inom ett antal myndigheter och universitet och högskolor.

Skolverket har utöver sitt uppdrag att genomföra nationell utvärdering också haft särskilda regeringsuppdrag att utvärdera vissa satsningar och reformer inom förskole- och skolområdet. Ett exempel på en genomförd studie av denna karaktär är utvärderingen av maxtaxereformen.

Högskoleverket har i uppdrag att granska och följa upp högskoleutbildning. Vidare har Högskoleverket även haft särskilda regeringsuppdrag att utvärdera vissa satsningar och reformer inom högre utbildning. Det har t.ex. gällt lärosätenas arbete med breddad rekrytering och satsningen på särskild lärarutbildning för obehöriga lärare (SÅL II).

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering har i uppgift att bl.a. främja, stödja och genomföra utvärdering av den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, studier av arbetsmarknadens funktionssätt samt arbetsmarknadseffekter av åtgärder inom utbildningsväsendet och utvärdering av socialförsäkringen. Myndigheten ska vidare sprida information om resultaten av sina utvärderingar och studier till andra myndigheter och intressenter. Myndigheten har publicerat rapporter om alla delar av utbildningssystemet.

Statskontoret ska bl.a. analysera och granska den offentliga förvaltningens funktionssätt. Statskontoret genomför utvärderingar inom utbildningsområdet och har på regeringens uppdrag bl.a. utvärderat försöksverksamheten med lokala styrelser i skolan och analyserat lärares utbildning och undervisning i skolan. Statskontoret har vidare två pågående regeringsuppdrag om utvärdering av fortbildning av lärare och utvärdering av svenskundervisning för invandrare.

Utbildningssatsningar har också i vissa fall utvärderats i samband med verksamhet i delegationer och projekt.

Vidare sker utvärderingar inom ramen för bl.a. universitetens och högskolornas verksamhet. Nationella resurscentrum och frivilliga institut har också bildats inom högskolan för att stimulera kunskapsuppbyggnad inom utvalda områden. Exempelvis har Swedish Institute for Studies in Education and Research – SISTER – bildats som fokuserar på studier om forskning, utbildning och innovationsprocesser.

Forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma

Forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och för pedagogiskt verksamma anknyter till praktikhära eller praxisnära forskning. I dessa direktiv avses med forskning med relevans för skolans måluppfyllelse även relevant forskning inom andra discipliner än de som har en direkt koppling till utbildningsområdet.

För att förstärka utbildningsvetenskaplig forskning som är relevant för skolan inrättades en utbildningsvetenskaplig kommitté som en del av Vetenskapsrådet 2001. Utbildningsvetenskapliga kommitténs uppdrag är att främja och finansiera forskning av hög vetenskaplig kvalitet som är relevant för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Det innebär forskning om kunskapsbildning, utbildning, undervisning och lärande.

En utredare har på regeringens uppdrag utvärderat myndighetsorganisationen för forskningsfinansiering. Av uppdraget framgick att utredaren bl.a. skulle överväga hur den forskningsfinansierade organisationen kunde utvecklas för att stödja forskning inom det utbildningsvetenskapliga området. Utredaren har i mars 2008 överlämnat betänkandet *Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans* (SOU 2008:30). Betänkandet har utgjort ett underlag för propositionen *Ett lyft för forskning och innovation* (prop. 2008/09:50). Regeringen bedömer i propositionen att den utbildningsvetenskapliga kommittén fortsatt bör finnas kvar inom Vetenskapsrådet.

Av direktiven till Utredningen om en ny lärarutbildning framgår att utredaren ska bl.a. föreslå hur forskningsanknytning och koppling till utbildningsvetenskap, ämnesteorier och ämnesdidaktik, kan förbättras samt hur den praxisnära forskningen ska komma skolan till del (dir. 2007:103). Uppdraget ska redovisas under hösten 2008.

Därutöver finns andra vetenskapliga discipliner som producerar forskningsresultat med relevans för skolans måluppfyllelse.

Det anslag som Skolverket tidigare disponerade för att främja praktikhära forskning avvecklades 2003. Ansvaret för fördelning av medel för forskning inom detta område överfördes till Utbildningsvetenskapliga kommittén för att säkerställa en hög kvalitet på denna forskning.

Efter förändringen av myndighetsstrukturen på skolområdet 2003 hade Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att medverka i att sprida resultat av forskning vid universitet och högskolor men inte att initiera ny forskning. Myndigheten för skolutveckling upphörde den 1 oktober 2008, och Skolverket har nu övertagit uppdraget.

Universitet och högskolor ska enligt högskolelagen (1992:1434) samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt enligt förslag i ovannämnda forsknings- och innovationsproposition verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta. Universitet och högskolor kan samverka med skolan när det gäller praktisknära forskning.

Regeringen har den 24 juli 2008 gett Högskoleverket i uppdrag att i samverkan med Skolverket utvärdera hur verksamheten vid regionala utvecklingscentrum samt vissa nationella resurscentrum fungerat i ett skolutvecklingsperspektiv. Centrumens verksamhet och dess betydelse ska utvärderas med utgångspunkt i skolhuvudmännens behov av insatser och stöd för skolutveckling. Uppdraget ska redovisas senast den 1 februari 2009.

Behovet av en utredning

Ökat fokus på utvärdering

Sedan flera år har frågor om reformer inom utbildningsområdet haft en mycket framskjuten plats i samhällsdiskussionen. Utbildningens betydelse för tillväxt, samhällsekonomi och hållbar samhällsutveckling har tydligt markerats. Det finns allt starkare krav på att utbildningsområdet ska bidra till ekonomisk utveckling, och inte minst har vikten av en stark koppling mellan utbildningssystemets utformning och arbetsmarknadens behov betonats.

Mål- och resultatstyrning inom utbildningsområdet förutsätter att det finns en fungerande uppföljning och utvärdering av verksamheten. Det politiska och ekonomiska fokus som finns på utbildningsområdet medför också att kraven på beslutsunderlag av hög kvalitet ökar. Det är angeläget att väl gjorda analyser och annat kunskapsunderlag finns tillgängliga vid beslutsfattande som rör framtida utbildningsfrågor. Tillgången till bl.a. policyrelevanta studier av hög vetenskaplig kvalitet som tar sikte på effekter av utbildningspolitiska beslut behöver öka. Reformerna och åtgärder

behöver följas upp och utvärderas utifrån de intentioner som har legat till grund för besluten. Större ekonomiska satsningar inom utbildningsområdet behöver vidare kunna analyseras ur ett effektivitetsperspektiv och ur ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv. Mot denna bakgrund finns det ett behov av att utreda hur utvärderingsverksamheten inom utbildningsområdet kan utvecklas, kvalitetssäkras och organiseras.

Som tidigare nämnts finns det redan i dag myndigheter som har till uppgift att genomföra utvärderingar inom utbildningsområdet. De resurser som finns för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet bör därför kartläggas, och det bör övervägas om en särskild myndighet behöver inrättas för detta behov.

Det finns ett stort fokus på frågor om policyinriktad utvärdering också i den internationella debatten om utbildningsfrågor. Både inom EU och OECD och i flera enskilda länder pågår en diskussion om hur användningen av utvärderingar kan öka och hur utformningen av offentlig verksamhet i högre grad ska kunna baseras på sådana underlag. Diskussionen handlar både om hur utvärderingen inom utbildningsområdet kan stärkas och om hur utvärderingar ska göras mer tillgängliga och användbara för beslutsfattare och praktiker. Inom EU har frågan om s.k. evidensbaserat beslutsfattande på senare tid uppmärksammats. I flera länder, bl.a. Storbritannien, USA och Nederländerna, har särskilda organ skapats med uppgift att systematisera samt sprida resultat av utvärdering och forskning. OECD har publicerat en rapport där det bl.a. diskuteras betydelsen av att inrätta strukturer för att göra utvärdering tillgänglig för beslutsfattare och verksamma inom utbildningsområdet, (*Evidence in Education: Linking Research and Policy*, 2007). Det är viktigt att Sverige drar lärdomar från dessa initiativ och är en aktiv part i den internationella diskussionen. Även mot denna bakgrund är det viktigt att utreda hur Sverige kan utveckla en stärkt utvärderingsverksamhet och hur verksamheten kan stödja regeringens ambition att Sverige ska vara en aktiv och drivande part i det internationella samarbetet.

Det finns också ett stort behov av att få tillgång till forskning med relevans för skolans måluppfyllelse, från förskola till vuxenutbildning, och pedagogiskt verksamma och som fokuserar på frågor om utbildningens utformning inom skolområdet. Det finns områden där det saknas sådan forskning samtidigt som det finns annan relevant forskning som inte når ut till skolorna. Det bör därför finnas en tydlig funktion som kan säkra att kunskap sprids

till profession och beslutsfattare om arbetsätt och metoder i undervisningen. En sådan funktion bör kunna bidra till förbättrad måluppfyllelse och främja evidensbaserade arbetsätt. En tydlig funktion av denna karaktär har hittills saknats. Inom funktionen bör det finnas en samlad och hög kompetens för att sammanställa kunskap om forskningsresultat, nationellt och internationellt, inom olika discipliner och bedöma dess relevans för skolans och förskolans måluppfyllelse.

I propositionen Nya skolmyndigheter (prop. 2007/08:50) bedömer regeringen att det behövs en samlad insats för att sprida kunskap om forskningsresultat utöver det arbete som universitet och högskolor bedriver utifrån sin uppgift att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet.

Statskontorets uppdrag att kartlägga och bedöma statlig utvärderingsverksamhet

Statskontoret har i rapporten Utvärderingar och politik II – Hur använder regeringen utvärderingar? (Statskontoret 2002:21) konstaterat att det är relativt sällsynt med utvärderingar i bemärkelsen genomarbetade jämförelser av olika åtgärders eller verksamheters effekter. Ofta finns det kvalitetsbrister i utvärderingarna. Statskontoret konstaterar också att utvärderingarnas kvalitet är högre i de fall där utvärderingar görs av myndigheter som har utvärdering som en central uppgift och som inte har till uppgift att genomföra den politik man utvärderar. I en annan rapport (Utvärderingar – Av vem och till vad? En kartläggning av Regeringskansliets utvärderingsresurser, Statskontoret 2002:20) identifierar Statskontoret bl.a. utbildningsområdet som ett av de politikområden där det är extra angeläget med god tillgång till utvärderingsresurser. Statskontoret uppmärksammar särskilt utvärderarens grad av oberoende i förhållande till den verksamhet som ska utvärderas. Statskontoret anser därför att ytterligare sektorsspecifika utvärderingsresurser utan genomförandeuppgifter skulle öka förutsättningarna för en allsidig belysning av verksamheten inom utbildningsområdet och därigenom förbättra underlaget för mål- och resultatstyrningen. Statskontorets slutsatser visar att det finns ett behov av en utredning inom området.

Uppdraget

En särskild utredare ska se över nuvarande resurser för utvärdering inom utbildningsområdet. Uppdraget består av två delar, policyinriktad utvärdering och forskning med relevans för skolans målfyllelse och pedagogiskt verksamma. I uppdraget ingår att utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens förslag.

Policyinriktad utvärdering

Utredaren ska kartlägga befintliga resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet, främst inom Skolverket, Högskoleverket, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Statskontoret och Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning samt tillfälliga delegationer och kommittéer.

Utredaren ska vidare bedöma behovet av resurser för sådan utvärdering och ta ställning till om resurser för policyinriktad utvärdering inom utbildningsområdet bör kvarstå i befintlig myndighetsstruktur eller samlas och inordnas i en särskild myndighet. Om utredaren bedömer att en ny myndighet bör bildas, ska utredaren föreslå hur uppgifter, ansvar och organisation närmare ska utformas samt redovisa myndighetens resursbehov. Utredaren ska därvid redogöra för den analys som har lett fram till slutsatsen att en ny myndighet bör bildas. För- och nackdelar med att inrätta ytterligare en myndighet inom utbildningsområdet ska redovisas särskilt.

I uppdraget ingår att överväga om det finns behov av att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter med utgångspunkt i myndigheternas nuvarande uppdrag. I det sammanhanget ska utredaren även redovisa vilka arbetsformer som behövs för att säkra kompetens och kvalitet i utvärderingsverksamheten.

Utredaren ska därutöver sammanställa och redovisa internationella erfarenheter av hur policyinriktade utvärderingsinsatser av hög kvalitet har utformats inom utbildningsområdet samt särskilt redogöra för de institut för utvärdering och forskningssammanställning som bildats i flera länder i Europa. Utredaren ska även föreslå hur den utvärdering som genomförs kan göras mer tillgänglig för beslutsfattare och profession.

Utgångspunkter för utredaren ska vara att

- utvärderingarna ska vara av hög kvalitet och avse bl.a. effekter på måluppfyllelsen av olika politiska beslut, reformer eller åtgärder på utbildningsområdet,
- utvärderingsfunktionens oberoende ska säkerställas i förhållande till genomförandet av utbildningspolitiken,
- regeringen ska kunna beställa utvärderingar genom uppdrag, men utvärderingar ska även kunna genomföras på eget initiativ av en utvärderingsfunktion, och
- myndigheternas nationella utvärderingsuppdrag inte ska prövas inom ramen för utredarens uppdrag.

Forskning med relevans för skolans måluppfyllelse och pedagogiskt verksamma

Utredaren ska översiktligt beskriva den forskning som finns inom olika discipliner med relevans för skolans måluppfyllelse och som är användbar för de pedagogiskt verksamma. Utredaren ska redovisa det arbete som Skolverket, universitet och högskolor, inklusive regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum, samt andra relevanta myndigheter och organisationer bedriver för att sprida forskningsresultat inom skolområdet.

Utredaren ska vidare föreslå hur former för att kartlägga, beskriva och särskilt sammanställa forskningsresultat om de bästa arbetsmetoderna samt ett effektivt resursutnyttjande med relevans för skolans måluppfyllelse kan utvecklas och kvalitetssäkras. I detta sammanhang ska utredaren även föreslå hur former för att kartlägga områden där det saknas forskning av betydelse för skolans utveckling och måluppfyllelse kan utvecklas.

Därutöver ska utredaren föreslå hur former för att sprida kunskap om forskningsresultat med relevans för skolans måluppfyllelse till professionen, beslutsfattare och allmänhet kan utvecklas och kvalitetssäkras. I uppdraget ingår att analysera och föreslå hur de statliga insatserna inom området ska vara organiserade och särskilt pröva om en skolmyndighet ska ges ett utökat ansvar för att sammanställa och sprida kunskap om forskning och forskningsresultat. Utredaren ska även göra internationella utblickar och jämförelser.

Utgångspunkter för utredaren ska vara att den organisation som föreslås ska

- tillgodose de behov som finns inom förskole- och skolområdet av en mer samlad tillgång till information om utvärderade och kvalitetsgranskade metoder och arbetssätt,
- säkerställa att forskningsresultat med relevans inom olika vetenskapliga discipliner och ämnen görs tillgängliga, och
- även ha vetenskaplig kompetens att bedöma användbarheten av forskningsresultat.

Arbetsmetod och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med Skolverket, Statens skolinspektion, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Högskoleverket, berörda universitet och högskolor, Institutet för arbetsmarknads- politisk utvärdering och Statskontoret samt andra relevanta myndigheter och organisationer.

Utredaren ska även samråda med Kommittén om översyn av den statliga förvaltningens uppgifter och organisation (Fi 2006:08) och En ny Lärarutbildning (U 2007:10). Vidare ska utredaren följa arbetet i andra relevanta utredningar på utbildningsområdet.

Utredaren ska senast den 4 maj 2009 redovisa de förslag som avser policyinriktad utvärdering. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2009.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om utvärdering av utbildning (U 2008:10) Dir. 2009:48

Beslut vid regeringssammanträde den 20 maj 2009

Delredovisning ska inte lämnas

Med stöd av regeringens bemyndigande den 30 oktober 2008 gav chefen för Utbildningsdepartementet en särskild utredare i uppdrag att se över nuvarande resurser för utvärdering inom utbildningsområdet (dir. 2008:132). Utredaren ska enligt direktiven redovisa sina slutsatser och förslag som avser policyinriktad utvärdering senast den 4 maj 2009 och slutredovisa uppdraget senast den 1 december 2009.

Någon delredovisning ska nu inte göras. Utredaren ska i stället redovisa de förslag som avser policyinriktad utvärdering tillsammans med uppdraget i övrigt senast den 1 december 2009.

(Utbildningsdepartementet)

Utvärderingsorgan inom andra samhällssektorer

Inom ramen för denna studie har utredningen studerat utvärderingsresurser liksom hur dessa organiseras inom andra samhällssektorer. Vid en översiktlig genomgång av de studerade myndigheterna framgår vissa skillnader. Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) och Svenska institutet för Europapolitiska studier (SIEPS) företräder en forskningsinriktad verksamhet. Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) och Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) liksom Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) kan sägas representera myndigheter med kunskapsmäklande verksamhet. Brottsförebyggande rådet (Brå), Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) och Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete (SADEV) svarar för utvärderingar inom sina respektive ansvarsområden. Kartläggningen visar vidare att sju av åtta organisationer är egna myndigheter. Ett organ ingår som en del i en värmyndighet och ett annat har stark koppling till ett universitet.

Uppgifterna varierar från forskning, utveckling och utvärdering till forskningsöversikter, metodutvecklingsverksamhet och/eller analyser. Endast en av de åtta myndigheterna har i sin instruktion till uppgift att endast ägna sig åt utvärdering (SADEV). Två myndigheter har nationellt statistikansvar (Brå och SIKA). De flesta har uppgiften att sprida kunskap.

Verksamheten genomförs antingen på uppdrag eller på eget initiativ.

Tre av åtta myndigheter finansieras förutom av statsbidrag av avgifter (Brå, VTI, SBU).

1.1 Brottsförebyggande rådet

Brå omvandlades till en fristående myndighet 1974 och är en myndighet inom Justitiedepartementet. Myndigheten bedriver forsknings- och utvecklingsverksamhet på det kriminalpolitiska området, samt sammanställer, publicerar och utvecklar Sveriges officiella kriminalstatistik som ger kvalificerat stöd till lokalt brottsförebyggande arbete.

Brå leds av en generaldirektör och har ett insynsråd jämte ett vetenskapligt råd. Rådet sysselsätter cirka 84 årsarbetskrafter, varav ungefär 20 årsarbetskrafter arbetar med forskning och utvärdering.¹ Finansiering sker över statsbudget och uppgår till omkring 68 miljoner kronor.² Andelen avgiftsfinansierad verksamhet har ökat.

1.2 Statens väg- och transportforskningsinstitut

VTI bildades 1971 genom en sammanslagning av Statens väginstitut och den del av dåvarande Statens trafiksäkerhetsråd, som bedrev egen forskning. Sedan 1975 finns VTI i Linköping men har lokalkontor i Borlänge, Stockholm och Göteborg.

VTI är en myndighet under Näringsdepartementet, som har till huvuduppgift att bedriva forskning för transportsektorns utveckling. I arbetet ingår att genomföra analyser samt förbättra kunskapen om transportsektorn. Institutet utför mot ersättning arbete åt myndigheter och andra uppdragsgivare. VTI har en internationell anknytning och samverkar med universitet och högskolor.

Institutet leds av en generaldirektör och har ett vetenskapligt råd, vilket har till uppgift att stödja institutet vad gäller den vetenskapliga kvaliteten i forskningen. Institutet sysselsätter 165 årsarbetskrafter och har en omsättning på cirka 169 miljoner kronor, 38 miljoner kronor av dessa utgörs av statsbidrag och resterande del av uppdragsintäkter.³

---

¹ Årsredovisning 2008 för Brottsförebyggande rådet.

² Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Brottsförebyggande rådet.

³ Årsredovisning 2008 för Statens väg- och transportforskningsinstitut.

1.3 Statens institut för kommunikationsanalys

SIKA ombildades 1995 av Delegationen för prognos- och utvecklingsverksamhet (DPU) som inrättades 1993 under dåvarande Kommunikationsdepartementet. Regeringen beslöt under 2005 att SIKA skulle omlocaliseras från Stockholm till Östersund.

SIKA är en myndighet under Näringsdepartementet med tre huvudsakliga ansvarsområden inom transport- och kommunikationsområdet:

- att ta fram utredningar, analyser och annat beslutsunderlag åt regeringen,
- att utveckla prognos- och analysmetoder samt
- att ansvara för den officiella statistiken.

Institutet leds av en generaldirektör och har ett vetenskapligt expertråd som stödjer myndigheten i kvalitetssäkringsarbetet med analyser och utredningar. Antalet årsarbetskrafter uppgår till cirka 29⁴ och budgetomslutningen ligger på omkring 56 miljoner kronor.⁵

1.4 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

ITPS bildade 1 april 2009 tillsammans med Glesbygdsverket Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser – Tillväxtanalys, som är en myndighet under Näringsdepartementet.

Myndigheten har till uppgift att ansvara för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. Tillväxtanalys ska utifrån olika perspektiv utvärdera, analysera och redovisa effekter av statens åtgärder för hållbar tillväxt, konkurrenskraft och regioners utvecklingskraft i hela landet samt ge underlag och rekommendationer för att ompröva och effektivisera åtgärderna.

Tillväxtanalys arbetar inom tre kompetensblock:

---

⁴ Årsredovisning 2008 för Statens institut för kommunikationsanalys.

⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Statens institut för kommunikationsanalys.

- 1) Entreprenörskap och näringsliv,
- 2) Tillgänglighet och regional tillväxt samt
- 3) Innovation och globala mötesplatser med kontor i Sverige, USA, Indien, Japan, Kina och Belgien.

Myndigheten ansvarar vidare för utlandsbaserad omvärldsbevakning i samråd med berörda aktörer samt för officiell statistik om internationella företag, nystartade företag, konkurser och offentliga ackord.

Tillväxtanalys, som leds av en generaldirektör, är en världsomspännande och gränsöverskridande organisation med 60 anställda, varav 42 i Sverige. Huvudkontoret ligger i Östersund men har verksamhet i Stockholm, Bryssel, New Delhi, Peking, San Francisco, Tokyo och Washington. Budgetomslutningen uppgår till cirka 54 miljoner kronor vad avser kvartal 2–4 år 2009.⁶

1.5 Statens beredning för medicinsk utvärdering

SBU etablerades 1987 som en del av Regeringskansliet och blev en statlig myndighet under Socialdepartementet 1992.

SBU är ett nationellt kunskapscentrum för hälso- och sjukvården och arbetar med att systematiskt granska och utvärdera olika metoder för prevention, diagnostik, handling och omvårdnad. SBU:s utvärderingar bygger på en opartisk och kritisk genomgång av hela den vetenskapliga litteraturen inom området (evidensbaserade kunskapsöversikter). Resultat sprids så att vårdgivare och andra berörda kan tillägna sig den kunskap som förvärvats.

SBU leds av en styrelse med företrädare för centrala institutioner inom Sveriges sjukvård. Vidare finns två vetenskapliga råd – SBU:s råd och Alerträdet – som representerar olika kunskapsområden inom hälso- och sjukvården. SBU har ett kansli med cirka 36 årsarbetskrafter och ett stort nätverk av experter runt om i Sverige med medicinsk, etisk, ekonomisk och epidemiologisk fackkunskap.⁷ SBU bedriver ingen egen forskning utan sammanställer och granskar befintliga forskningsresultat. Finansieringen sker över statsbudgeten med cirka 43 miljoner kronor.⁸

---

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

⁷ Årsredovisning 2008 för Statens beredning för medicinsk utvärdering.

⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Statens beredning för medicinsk utvärdering.

1.6 Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete

IMS är namnet på det institut inom Socialstyrelsen, som påbörjade sin verksamhet 2004. Samtidigt uppgick Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) i IMS.

Verksamhetsfältet omfattar omsorgen om individ och familj, äldre och funktionshindrade. Huvuduppgifterna är fyra:

- Förse det sociala området med systematiska kunskapsöversikter över vilka insatser och metoder som fungerar i det sociala arbetet.
- Stödja och ibland genomföra studier av sociala insatser och strukturerade åtgärdsprogram.
- Stödja utvecklingen av standardiserade bedömningsmetoder.
- Sprida information om resultaten.

IMS är ett forskningsinstitut, som har till uppgift att stödja utvecklingen mot en mer evidensbaserad praktik i socialt arbete.

Institutet har en egen styrelse och ingår inte i Socialstyrelsens linjeorganisation. Socialstyrelsens styrelse utser ledamöterna i IMS styrelse. Styrelsen för IMS fattar bland annat beslut om verksamhetsplan och verksamhetsberättelse och ger förslag till budget för institutet till Socialstyrelsens verksamhetsledning. Generaldirektören för Socialstyrelsen utser IMS chef på förslag från IMS styrelse. Inom de områden som inte direkt berör IMS forskningsverksamhet ses IMS som en avdelning inom Socialstyrelsen. IMS personal uppgår sammanlagt till cirka 40 personer med projekt- eller tillsvidareanställningar. IMS budget uppgår till cirka 40 miljoner kronor, varav cirka hälften går till regeringsuppdrag.

Från och med den 1 januari 2010 upphör IMS som självständig organisation och kommer att ingå som en del i Socialstyrelsens linjeorganisation.

1.7 Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete

SADEV som inrättades 2006 har till uppgift att självständigt, eller i samarbete med andra aktörer, genomföra utvärderingar av det svenska internationella utvecklingssamarbetet samt reformarbetet i Östeuropa. Därutöver ska institutet främja utvecklingen av utvärderingskapacitet i samarbetsländerna inom ramen för myndighetens ordinarie verksamhet. SADEV ska sprida information om resultaten av sina utvärderingar till riksdag, regering, myndigheter och andra intressenter i Sverige och internationellt.

SADEV leds av en generaldirektör och har ett insynsråd. Myndigheten har sammanlagt 19 årsarbetskrafter.⁹ Finansieringen från statsbudgeten uppgår till cirka 20 miljoner kronor.¹⁰

1.8 Svenska institutet för Europapolitiska studier

SIEPS startade sin verksamhet 2001 och lyder under Statsrådsberedningen. Fram till år 2006 var namnet Expertgruppen för EU-frågor.

Institutets uppgift är särskilt att ta fram forskningsbaserade analyser och annat underlag i Europapolitiska frågor. Verksamheten täcker in flera områden såsom ekonomi och handel, statsvetenskap och juridik. Viss avgränsning sker genom att tre övergripande fastställda teman:

- makt och demokrati,
- EU:s roll i världen samt
- effekter av EU:s politik.

SIEPS har också till uppgift att tillgängliggöra och objektivt bidra till en allsidig belysning av aktuella Europapolitiska frågor.

SIEPS leds av en myndighetschef och har ett insynsråd. Vid institutet finns för närvarande nio årsarbetskrafter varav cirka hälften är forskare. Finansieringen från statsbudgeten uppgår till

---

⁹ Årsredovisning 2008 för Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete.

¹⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Institutet för utvärdering av internationellt utvecklingssamarbete.

cirka 18 miljoner kronor vari ingår ett anslag om fem miljoner kronor till att förstärka folkbildningsinsatser avseende EU.¹¹

Tabell 1.1 En sammanställning av myndigheterna

Utvärderingsorgan	Anslag mnkr	Antalet års-arbets-krafter	Uppgift	Nationellt statistik-ansvar	Fördelar forsknings-bidrag	Beställare/uppdrags-tagare/Egeninitierat
Brottsförebyggande rådet Stockholm	68	84 ¹²	Forskning Utveckling Utvärdering Undersökning Kartläggning Analys	Ja	Nej	Regeringsuppdrag Egeninitierat
Statens väg- och transport-forskningsinstitut Linköping Borlänge Stockholm Göteborg	38 ¹³	166	Forskning Analys	Nej	Ja	Uppdragsmyndig-het (200 uppdrags-givare)
Statens institut för kommunikationsanalys Östersund	56	29	Utredning Analys Utveckla prognos och analysmetoder Samordning av undersök-ningar Kartläggningar	Ja	Nej	Regeringsuppdrag Egeninitierat
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser Östersund Stockholm samt utlandskontor	54 ¹⁴	60 ¹⁵	Utvärdering Analys Omvärldsbevakning Metodutveckling	Ja ¹⁶	Nej	Uppdrag Egeninitierat
Statens beredning för medicinsk utvärdering Stockholm	43 ¹⁷	36	Utvärdering Sammanställa och granska forskningsresultat	Nej	Ja	
Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete Socialstyrelsen Stockholm	40	41	Bedömningsinstrument Forskning Forskningsöversikter Studier	Nej	Ger ibland ekonomiskt stöd	Extern uppdragsgivare
Institutet för utvärdering av internationellt utvecklings-samarbete Karlstad	20	19	Utvärdering	Nej	Nej	Regeringsuppdrag Egeninitierat
Svenska institutet för Europapolitiska studier Stockholms universitet	13 ¹⁸	9	Forskningsbaserade analyser	Nej	Nej, fr.o.m. 2009	Extern uppdragsgivare

¹¹ Regleringsbrev för budgetåret 2009 avseende Svenska institutet för Europapolitiska studier.

¹² Cirka 20 årsarbetskrafter arbetar med forskning och utvärdering.

¹³ Avgiftsfinansierad med cirka 130 miljoner kronor.

¹⁴ Avser kvartal 2–4 år 2009.

¹⁵ Varav 20 vid utlandskontor.

¹⁶ Som avser internationella företag, nystartade företag, konkurser och offentliga ackord.

¹⁷ Avgiftsfinansierad med nio miljoner kronor.

¹⁸ Till detta kommer att dela ut fem miljoner kronor till Folkbildningsrådet.

Utvärderingsverksamhet ur ett nordiskt perspektiv

I denna bilaga redogörs för utvärderingsverksamhet i Danmark, Finland och Norge.

Det bör understrykas att översikten inte tillåter enkla jämförelser mellan länder. Tvärtom är det ofta olika politiska och samhällsliga förhållanden som ligger bakom konstruktionerna av utvärderingssystemen.

Sammanfattningsvis framgår att det främst är Skolestyrelsen och the Danish Evaluation Institute (EVA) som genomför utvärdering inom utbildningsområdet i Danmark. Finland har Rådet för utbildningsutvärdering, Rådet för utvärdering av högskolorna, Utbildningsstyrelsen men även regionala myndigheter. Utdanningsdirektoratet har det övergripande utvärderingsansvaret för den obligatoriska skolan i Norge och flera utvärderingsaktörer som Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) och Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) genomför utvärderingar inom olika delar av utbildningssystemet.

1.1 Danmark

Danmark har betydligt fler ministerier än vad Sverige har departement. Utbildningsområdet domineras framför allt av tre ministerier: Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling och Velfærdsministeriet.

1.1.1 Skolestyrelsen

Undervisningsministeriet har tre styrelser anknutna till sig. Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen, kallad Skolestyrelsen, är en av dem. Skolestyrelsen har cirka 60 medarbetare och arbetar med utvärdering och kvalitetsutveckling av grundskolan. De ger utvärderingsuppdrag till olika aktörer, främst EVA (se nedan) men även till exempelvis Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM), som är ett oberoende statligt center som arbetar för att säkerställa en god undervisningsmiljö vid läroanstalter och en god miljö för barn i dagvård.

1.1.2 Kommunerna

En stor del av utvärderingsansvaret för utbildningsområdet ligger hos kommunerna. Dessa utvärderar lärande m.m. och kan i hög grad påverka hur olika utvärderingsinsatser ska prioriteras.

1.1.3 The Danish Evaluation Institute

EVA är ett fristående utvärderingsinstitut, som etablerades i syfte att samordna och effektivisera utvärderingsinsatserna inom hela utbildningssystemet och för att främja kvaliteten i undervisning och lärande. På nationell basis ansvarar EVA för att utvärdera offentliga skolor eller institutioner. Institutet utvärderar olika utbildningsprogram och deras kopplingar i utbildningssystemet. Det ansvarar även för att utveckla metoder inom utvärderingsområdet och sammanställer nationella och internationella erfarenheter av pedagogisk utvärdering. Efter en lagändring 2007 genomför EVA inte längre utvärderingar inom universitetssektorn. Utvärderingsuppdrag inom förskolans område (0–6 år) har däremot tillkommit.

Utvärderingarna görs dels utifrån EVA:s handlingsplaner, dels som projekt för externa uppdragsgivare. Institutets handlingsplaner tas fram i samarbete med Undervisningsministeriet och Velfærdsministeriet som godkänner förslagen.

EVA leds av en direktör och är organiserat efter utbildningssystemets utbildnings- och skolformer: barnomsorg, grundskola, gymnasie- och högskoleutbildning samt har enheter för metodutveckling och rådgivning, kommunikation jämte administration. Personalstyrkan uppgår till omkring 100 anställda, motsvarande

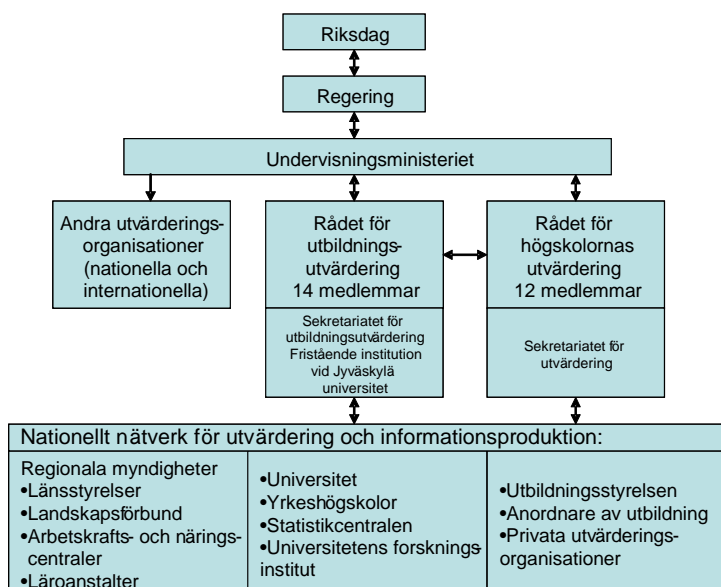
70–80 årsarbetskrafter. De anställda, varav en handfull är disputerade, har främst en utbildningsbakgrund inom samhälls- och utbildningsvetenskap.

Arbetet med att sprida resultaten kommer att prioriteras särskilt de närmaste åren. EVA arbetar med olika metoder för att nå ut med sina resultat (konferenser, webben, workshops m.m.). Inom varje område publiceras årligen ett antal utvärderingar.

1.2 Finland

I Finland ansvarar Undervisningsministeriet för utbildnings-, forsknings-, kultur-, idrotts- och ungdomspolitiken. De kontrollerar den statsunderstödda utbildningen samt förbereder utbildningslagstiftning och statsrådsbeslut. Det nationella systemet för utvärdering består av ett antal aktörer på olika nivåer (se figur 1.1 nedan).

Figur 1.1 Nationellt system för utvärdering i Finland

1.2.1 Rådet för utbildningsutvärdering

Rådet för utbildningsutvärdering arbetar i anslutning till Undervisningsministeriet som ett expertorgan för utvärdering av utbildning. Rådet fungerar som ett nätverk av sakkunniga som stödjer Undervisningsministeriet, utbildningsanordnare och läroanstalter. På uppdrag av Undervisningsministeriet är det ansvarigt för att planera, organisera och utveckla nationell utvärdering av utbildning. Rådets uppgift är att utvärdera utbildning och inläring, utveckla utvärdering och främja utvärderingsforskning. Den centrala uppgiften är att *”i form av ett expertnätverk för utvärdering och inläring organisera externa utvärderingar som ansluter sig till utbildningspolitiken och utbildningsanordnarnas verksamhet och handha offentliggörandet av de viktigaste utvärderingsresultaten”*.¹ Metodutveckling ingår som ett viktigt område inom rådets verksamhet. Till rådets uppgifter hör att utarbeta ett program för utbildningsutvärdering för mandatperioden. Rådet har hittills saknat en egen projektbudget. Det är Undervisningsministeriet som ger rådet i uppdrag att organisera utvärderingar samt fastställer riktlinjerna för utvärdering. De fastställer även finansieringsramarna i en utvärderingsplan som ska godkännas varje regeringsperiod. Verksamheten omfattar alla utbildningssektorer förutom högskolesektorn. Principen är att alla utvärderingsprojekt även ska omfatta den svenskspråkiga utbildningen. I utvärderingsrådets strategiska handlingslinje ingår att systematiskt utnyttja utvärderingsresultat i utbildningspolitisk styrning och i utvecklingen av utbildningen på riksnivå, lokal nivå och i läroanstalterna.

Rådet för utbildningsutvärdering består av 14 medlemmar som tillsätts av Undervisningsministeriet. Till rådet hör Sekretariatet för utbildningsutvärdering som administrativt utgör en fristående institution vid Jyväskylä universitet. Sekretariatet har till uppgift att bereda och verkställa rådets beslut. I sekretariatet arbetar en generalsekreterare, som utnämns för viss tid, och en avdelningssekreterare men även fem huvudplanerare. Rådet ansvarar för att utvärderingarna organiseras som nätverk. Sekretariatets formella verksamhet styrs och övervakas av en direktion tillsatt av universitetet med en ordförande samt representanter för Rådet för utbildningsutvärdering respektive Jyväskylä universitet. Innehållsmässigt är sekretariatet ansvarigt inför rådet. Kontinuiteten för utvärderingssekretariatets verksamhet samt personalens ställning förstärks

---

¹ Statsrådets förordning om utvärdering av utbildning.

genom att man utnämner nyckelpersoner i tjänsteförhållanden som huvudsakligen gäller tills vidare.

Oberoendet i utvärderingsverksamheten garanteras genom att rådet endast organiserar utvärderingar och inte själva genomför dem. Det är gruppen av experter som ansvarar för utvärderingens slutsatser medan rådet ansvarar för utvärderingens kvalitet. Ett visst beroende förekommer dock eftersom Undervisningsministeriet tillsätter rådet och det i sin tur tillsätter utvärderingsgrupperna.

1.2.2 Rådet för utvärdering av högskolorna

I Finland finns också Rådet för utvärdering av högskolorna (RUH) som är ett kvalitetssäkringsorgan för utbildning vid högskolorna. RUH är ett oberoende expertorgan som verkar i anslutning till Undervisningsministeriet. Dess uppgifter fastställs i en förordning. I början av varje mandatperiod bestämmer rådet strategin och riktlinjerna för den egna verksamheten.

Uppgiften är att bistå högskolorna och Undervisningsministeriet i samband med kvalitetsutvärderingar av högskolan. RUH:s utvärderingsprojekt kan i stort delas in i sex kategorier:

- 1) utvärderingar som gäller enskilda högskolor,
- 2) utvärderingar av utbildningsområden,
- 3) högskolepolitiska utvärderingar och andra utvärderingar enligt teman,
- 4) utvärderingar av kvalitets- och spetsenheter inom båda högskolesektorerna,
- 5) utvärdering och registrering av specialiseringsstudier, samt
- 6) utvärderingar på uppdrag av högskolorna och Undervisningsministeriet.

Därutöver arbetar rådet med att granska högskolornas kvalitetssäkringssystem. Avsikten är att alla finska högskolor ska ha genomgått granskning före utgången av 2011.

Rådet har tolv ledamöter, som representerar universiteten, yrkeshögskolorna, de studerande samt arbetslivet. De utses för en bestämd mandatperiod. Rådets beslut bereds och verkställs av ett

sekretariat med ett tiotal medarbetare under ledning av generalsekretären. I anslutning till rådet för utvärdering av högskolorna arbetar även ett arbetsutskott.

1.2.3 Utbildningsstyrelsen

Utbildningsstyrelsen har en central nationell roll när det gäller att genomföra utbildningspolitiken och utveckla utbildningen samt ansvarar för skolutveckling, utvärderar resultat och erbjuder information och stöd för utbildningen. Utbildningsstyrelsen ansvarar för att utveckla utbildning på alla nivåer.

Deras uppgift är att göra nationella utvärderingar av läroämnen eller teman samt genomföra alternativt beställa olika utredningar och undersökningar.

Utbildningsstyrelsen leds av en generaldirektör. I myndigheten arbetar cirka 320 sakkunniga på olika områden.

1.2.4 Regionala myndigheter

Länsstyrelsernas bildningsavdelningar fungerar som Undervisningsministeriets regionala förvaltningsmyndighet. De ansvarar för uppgifter i anslutning till utbildnings- och kulturförvaltningen men också för idrotts- och ungdomsväsendet samt verksamhet som gäller EU:s strukturfonder och regionalt utvecklingsarbete. De regionala utvärderingarna, som delvis utförs av länsstyrelserna, inkluderar bland annat samarbete mellan läroanstalter.

Även landskapsförbunden sköter regionala planerings- och utvecklingsuppgifter på uppdrag av kommunerna.

1.2.5 Kommunerna

På kommunal nivå är de olika utbildningsanordnarna och läroanstalterna ansvariga för utvärdering. De har även fokus på tillgängligheten till utbildning, ekonomiskt ansvar m.m.

1.3 Norge

I Norge har Kunnskapsdepartementet det övergripande ansvaret för alla utbildningsnivåer – från primär och sekundär till högre utbildning – inklusive vuxenutbildning. Ansvaret omfattar utveckling av standarder och läroplaner, övervakning av leverantörer av utbildning, certifiering och forskningspolitik. På länsnivå har detta ansvar delegerats till nationella utbildningskontor som finns i varje län (fylke). Utdanningsdirektoratet har tillsammans med dessa kontor ansvaret för att utvärdera utbildningssektorn. Det finns också två oberoende organ som utvärderar utbildningsområdet nämligen NOKUT och NIFU STEP.

1.3.1 Utdanningsdirektoratet

Den norska motsvarigheten till Skolverket, Utdanningsdirektoratet, har det övergripande ansvaret för grund- och gymnasieskola under departementet. Direktoratets verksamhet är bred och sträcker sig från läroplaner, till granskning och analys av regler, samt tillsyn. Utdanningsdirektoratet är statistikansvariga och publicerar en årlig rapport. Myndigheten genomför inga egna utvärderingar men med hjälp av konsulter görs olika typer av årliga uppföljningar, såsom elevundersökningar och lärarutvärderingar. Större och mer forskningsbaserade utvärderingar ges i uppdrag till NIFU STEP, olika konsultföretag samt universitet och högskolor.

1.3.2 Nationella utbildningskontor

Verksamheten vid de nationella utbildningskontoren omfattar sakområdena grund- och gymnasieskola. För högre utbildning avgränsas verksamheten till koordinerande verksamhet inom relevanta områden. Utbildningskontorens verksamhet fokuseras på samråd med skola och kommun, kvalitetskontroller samt att presentera resultat. Ministeriet har möjlighet att ge särskilda uppdrag till utbildningskontoren

1.3.3 Norges Forskningsråd

Norges Forskningsråd är rådgivande i forskningsfrågor, finansierar forskning och skapar mötesplatser. Bland annat finansierar Forskningsrådet utvärdering av politiska initiativ och reformer beställda av olika ministerier.

1.3.4 NOKUT

NOKUT har bland annat till uppgift att kontrollera kvaliteten i den högre utbildningen och att utvärdera kvalitetssäkringssystemen vid norska universitet och högskolor. NOKUT leds av en styrelse och en direktör och har 45 anställda. Verksamheten är indelad i tre områden: ackreditering, kvalitetssystem och utländsk utbildning. Sakkunniga utgör stommen i NOKUT:s arbetsform.

1.3.5 NIFU STEP

NIFU STEP är ett samhällsvetenskapligt forskningsinstitut som arbetar på uppdrag av till exempel Norges forskningsråd, departement, EU, Nordiska Ministerrådet, kommuner och regioner. Institutet genomför studier inom utbildning, forskning och innovation. Med hjälp av statistik, forskning och utredningsverksamhet utgör NIFU STEP en kritisk kunskapsproducent som levererar underlag för politiska beslut på olika nivåer.

NIFU STEP:s verksamhet är organiserad inom följande tematiska områden:

- 1) statistik och indikatorer,
- 2) grundskola,
- 3) högre utbildning,
- 4) genomströmning av studenter och akademisk arbetskraft,
- 5) forsknings- och innovationspolitik jämte
- 6) innovationsstudier.

Exempel på utvärderingar är arbetsvillkor i norsk forskning, digital kompetens i norsk lärarutbildning, tillgång och efterfrågan av efter- och vidareutbildning i Norge: en analys av status, strategier och samspel.

Institutet leds av en direktör och har en styrelse som utnämns av det Norska Forskningsrådet och Kunnskapsdepartementet. NIFU STEP har dock förslagsrätt. De har cirka 90 anställda. Av forskarna och utvärderarna har cirka 40 procent doktorsexamen och drygt tiotalet av institutets anställda ingår i doktorandprogram. Majoriteten av forskarna/utvärderarna har utbildningsvetenskaplig bakgrund, i första hand i pedagogik men även i sociologi och ekonomi och har gedigen erfarenhet av såväl kvantitativa som kvalitativa metoder.

Institutet får ett grundanslag från Forskningsrådet. Anslaget utgör omkring 15 procent av institutets totala omsättning.

Internationell utblick och jämförelse

I flera länder, bland annat Storbritannien, USA och Nederländerna, har särskilda organ skapats med uppgift att systematisera och sprida resultat av utvärdering och forskning.¹

Vissa länder har valt att etablera mäklarorganisationer eller *clearing houses* inom utbildningsområdet. I USA finns bland annat forskningsnätverket Campbell Collaboration (C2) och What Works Clearinghouse (WWC). Storbritannien har the Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre (EPPI-Centre) och Danmark har the Danish Clearinghouse for Educational Research (DCU). Top Institute for Evidence Based Education Research (TIER) finns i Nederländerna. Som tidigare nämnts föreslår den norska regeringen i budgetpropositionen avseende 2010 att ett *Kunnskapscenter for utdanning* upprättas i Norge. Den norska organisationen föreslås starta i januari 2011.

Mäklarorganisationer sammanställer huvudsakligen systematiska kunskapsöversikter, vilket innebär att de systematiserar och värderar forskningsresultat på ett vetenskapligt säkerställt sätt (se vidare kapitel 6).

1.1 Campbell Collaboration

Campbell Collaboration² är ett internationellt nätverk för forskare och praktiker som bildades år 2000 med Cochrane Collaboration som förebild. Nätverket gör systematiska litteratursökningar inom områdena socialt arbete, kriminalvård och utbildning. Resultatet av granskningen sammanställs sedan i systematiska kunskapsöversikter som är tänkta att fungera som beslutsunderlag för både beslutsfattare och skolans verksamma. Organisationen är USA-

¹ Dir 2008:132.

² C2 verkar inom följande områden: "Crime and Justice, Education och Social Welfare".

baserad och icke vinstdrivande. Dess övergripande syfte är att göra den internationella forskningens samlade erfarenheter lättillgängliga för målgrupperna och att ta ansvar för kvalitetsgranskningen av forskningen. Utbildning blev ett tillämpningsområde 2001. Ett nordiskt Campbellcenter (SFI Campbell) etablerades 2002 i Köpenhamn och dess uppgift är bland annat att sprida information om Campbell Collaboration och att fungera som ett stöd för genomförande av kunskapsöversikter i Norden. Campbells internationella sekretariat finns i Oslo och har tre anställda. Medarbetarna har vetenskaplig kompetens där expertis i metaanalys särskilt prioriteras. Den årliga budgeten uppgår till sex miljoner norska kronor.

Campbell har en strategisk och policyskapande styrgrupp som prioriterar och bestämmer vetenskapliga och generella policyer för organisationen. Dessutom finns för närvarande separata grupper som samordnar och ansvarar för verksamheten inom sociala området, kriminalvården, utbildning, metod och brukare. Varje samordnande grupp har två representanter i styrgruppen. Inom utbildningsgruppen tas kunskapsöversikter fram inom speciellt utvalda ämnesområden s.k. hot topic³ och huvudsakligen sammanställs forskning som bygger på experiment och kvasiexperiment. Översikterna tas fram genom en metod som bygger på sex olika steg.⁴ Historiskt har mer än hälften av översikterna varit egeninitierade men trenden är nu att uppdragsverksamheten ökar. Gruppen erbjuder också utbildning i produktion av kunskapsöversikter genom workshops, kurser etc. Målgruppen består av beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan och allmänhet. På Campbell Collaborations webbplats återfinns bland annat ett bibliotek med guidelines och en databas över framtagna kunskapsöversikter.

1.2 What Works Clearinghouse

Det amerikanska intresset för evidensbaserad policy och praktik är stort och slog rot bland annat genom *No child left behind-act* som fick till följd att Educational Research Reform antogs 2002. What

---

³ Exempelvis Dropout Prevention, Class size, Teacher certification/qualification etc.

⁴ 1) selecting a topic, 2) title registration, 3) establishing an editorial team, 4) developing a scientific protocol and project management plan, 5) undertaking the systematic review and 6) publishing the review.

Works Clearinghouse är instiftat av det amerikanska Utbildningsforskningsinstitutet och bildades 2002. WWC är knutet till det federala utbildningsministeriet, som också finansierar verksamheten, och är lokaliserat inom Department of Education, Institute of Education Sciences.

What Works Clearinghouse ”collects, screens, and identifies studies of effectiveness of educational interventions (programs, products, practices, and policies)”. WWC förser utbildningsordnare, beslutsfattare, forskare, skolans verksamma och allmänheten med kunskapsöversikter om praktiskt pedagogiska problem (interventionsorientering) inom utbildningsområdet. De värderar dels effekterna av olika program för att förebygga drop-out och för personlighetsutveckling, dels effekterna av olika metoder för läs- och matematikinläring etc.⁵ What Works inkluderar enbart studier med randomiserad design, metaanalyser, i översikterna. Sammanställningarna tas fram av ledande forskare inom utbildningsvetenskap som företräder olika discipliner bland annat pedagogik, psykologi, ekonomi, sociologi och kommunikation. Samtliga medarbetare i WWC-projekt måste genomgå en rigorös utbildnings- och certifieringsprocess för att få ingå i projekten. WWC initierar själva samtliga systematiska kunskapsöversikter. I USA har forskning en stark ställning som också avspeglas i anslagen till forskning om utbildning och pedagogik.

1.3 The Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre

EPPI-Centre etablerades 1992 och är den organisation som funnits längst inom utbildningsområdet. Den är även att betrakta som världsledande vad gäller utvecklandet av systematiska sammanställningar inom samhällsvetenskap och policyforskning. Ett projekt med att bygga databaser för att utvärdera olika interventioner (icke-kliniska) inom socialtjänst och utbildning låg till grund för etableringen. Från början mottogs EPPI:s produkter med skepsis men acceptansen ökade i takt med att verksamheten växte och

---

⁵ WWC fokuserar på följande områden: ”Adolescent Literacy, Beginning Reading, Dropout Prevention, Early Childhood Education, Elementary School Mathematics, English Language Learners, Middle School Mathematics, Character Education.” WWC planerar att arbeta med ytterligare sex till åtta områden.

organisationen fick en mer permanent status när utbildningsministeriet år 2000 gick in som delfinansiär.

Metodologin har utvecklats avsevärt under åren. Inte minst har en breddning och en ökad integration mellan olika typer av forskningsmetoder och forskningsfrågor ägt rum.⁶

EPPI är en del av Social Science Research Unit och är lokaliserat vid Institute of Education i London. Social Science Research Unit gör grundforskning medan EPPI genomför systematiska sammanställningar. EPPI:s verksamhet omfattar även metodutveckling, en databas samt undervisning. Institutet har tillsammans med Social Science Research Unit cirka 40 medarbetare, varav hälften arbetar vid EPPI.

EPPI vänder sig till beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan och föräldrar. De genomför många systematiska kunskapsöversikter och täcker ett stort antal policyområden.⁷

EPPI-Centres verksamhet baseras huvudsakligen på uppdrag som finansieras av olika organisationer: The Economic and Social Research Council, The Department of Health, the Department for Education and Skills, the Training and Development Agency for schools, the Home Office.

1.4 The Danish Clearinghouse for Educational Research

Vid bildandet av the Danish Clearinghouse (DCU) 2006 spelade särskilt två faktorer in. Den ena var den granskning som OECD genomförde av Danmark 2004 och som bland annat visade på en svag utbildningsforskning med en svag koppling mellan forskning, politiker och praktiker. Den andra var Globaliseringsrådet som regeringen tillsatte 2006 och som hade denna fråga på sin agenda. Sammanslagning till ett Danskt utbildningsuniversitet år 2000 liksom mediokra PISA-resultat för danskt vidkommande bidrog faktorn också till att DCU bildades.

Danish Clearinghouse finns inom Danmarks Pedagogiska Universitet (DPU) i Aarhus och utför tre aktiviteter: de samlar in, analyserar information samt för ut resultaten. DCU sammanställer

---

⁶ Oakley, Gough, Oliver & Thomas (2005).

⁷ Inom utbildningsområdet delar EPPI in sin verksamhet inom följande områden: "Curriculum topics, Inclusive education, None, Other, Pupil attainment, School organization and management."

huvudsakligen systematiska kunskapsöversikter som inkluderar både kvantitativa och kvalitativa studier. Verksamheten spänner över hela skolområdet – från förskola till gymnasieskola och alla aspekter av skola behandlas. En tredjedel av verksamheten är uppdragsfinansierad och resten finansieras av DPU. DCU har för närvarande sex medarbetare som huvudsakligen arbetar med teknikutveckling samt två forskarstuderande som är knutna till ett center vid DPU. De bidrar till mäklarorganisationens metodologiska utveckling. Målgrupperna är beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan och föräldrar. DCU samarbetar med EPPI-centre i London med vilka de också har ett samarbetsavtal.

Förutom systematiska kunskapsöversikter samlar DCU in sammanställningar från andra organisationer i och utanför Danmark. Vidare kartlägger DCU forskning vilket ger en överblick över existerande forskning på ett bestämt område. Med utgångspunkt i kartläggningarna identifieras inom vilka områden det är särskilt fruktbart att också göra systematiska kunskapsöversikter och vilka gap som finns inom forskningsområdet. I förlängningen av kartläggningen görs en kort redogörelse för slutsatserna av befintlig forskning.

DCU sprider sina rapporter via webb och genom tryckta publikationer. Sammanlagt framställs två till tre systematiska rapporter per år. Den danska databasen innehåller omkring 270 systematiska rapporter inom det utbildningsvetenskapliga området.

DCU har en budget på tre miljoner danska kronor, som i huvudsak täcker personalens lönekostnader. DPU står för kostnader för DCU:S lokaler. Därutöver utgörs cirka två miljoner danska kronor av uppdragsverksamhet.

1.5 The Top Institute for Evidence-Based Education Research

TIER är ett nybildat s.k. *inter-university* institut som genomför evidensbaserad utbildningsforskning. Institutet etablerades år 2008 och samarbetar med universiteten i Amsterdam, Maastricht och Groningen. Organisatoriskt finns institutet vid universitetet i Amsterdam. Övriga organisationer med vilka institutet har en nära relation är Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (CPB), olika ministerier och främst Ministry of Education, Culture and Science, the Netherlands Organisation for Scientific Research

(NWO) och relevanta nationella och internationella forskningsgrupper.

Syftet med verksamheten är dels att genomföra högkvalitativ forskning, dels att sprida relevanta forskningsresultat till beslutsfattare skolans verksamma och allmänhet. I uppgiften ingår att genomföra forskning om kostnadseffektivitet, att göra metaanalyser i olika projekt, värdera kvaliteten och användbarheten i existerande forskning, göra dessa forskningsresultat tillgängliga samt att sprida kunskap om evidensutveckling inom utbildningsområdet. Intentionen är att TIER ska dra till sig högt kvalificerade forskare med lång erfarenhet inom pedagogik och ekonomi som kan samarbeta i större forskningsprojekt med praktisk och social relevans inom utbildningsområdet. Förhoppningen är att institutet ska fungera som en brygga mellan forskning, praktik och politik samt att bidra till spridningen av forskningsresultaten till relevanta målgrupper.

Institutet fokuserar på följande fyra områden:

1. Utveckling och utvärdering av effektiva utbildningsprojekt.
2. Utredning av samhällsfaktorers inverkan på utbildning, exempelvis kopplingen mellan arbetsmarknad och utbildning.
3. Koppling mellan forskning och politik.
4. Utveckla Lärarhögskolan i samarbete med professionen för att möjliggöra att forskningsresultat överförs till lärare inom samtliga nivåer inom utbildningsområdet.

De fyra områdena ska täcka in hela utbildningsområdet från förskola till högre utbildning. Varje område är sedan underindelad i ett antal temaområden.

Institutet är organisatoriskt en stiftelse som leds av en vetenskaplig direktör/professor och en styrelse. Styrelsen har en oberoende ordförande och representanter från de tre universiteten i Amsterdam, Maastricht och Groningen samt representanter från NWO och CPB. Ett vetenskapligt råd och användarråd kommer att knytas till institutet. Det finns vidare en projektledare för varje fokusområde som leder aktiviteterna i varje forskargrupp. Projektledarna rapporterar direkt till styrelsen. TIER har inte en legal status. Institutet har inga anställda utan de personer som arbetar i projekt inom TIER kvarstår i sina anställningar vid respektive universitet. Totalt uppgår bemanningen för närvarande till 39

medarbetare som huvudsakligen utgörs av professorer, forskare och doktorander.

All verksamhet som institutet genomför är egeninitierad och fokuserar främst på kvantitativa metoder. Målgruppen för verksamheten är beslutsfattare, forskare och lärare. The Dutch Ministry of Education, Culture and Science får huvudsakligen sin forskningsinformation från TIER. Forskningsspridningen sker genom publicering på Internet, genom seminarier och universitetskurser.

Institutet finansieras från statsbudgeten och den årliga budgeten uppgår till cirka en miljon euro. Institutet har etablerats för en begränsad tid av fem år och en utvärdering av institutet kommer att genomföras under denna tidsperiod.

1.6 Jämförelse mellan olika mäklarorganisationer

I följande tabell görs en jämförelse mellan de beskrivna mäklarorganisationerna avseende typ av information som framställs, målgrupp och spridningsform, organisationernas bemanning och kompetens, hur de finansieras liksom hur verksamheten fördelas mellan uppdrags- och egeninitierad verksamhet och slutligen tas den fysiska lokalisering upp.

Märklar-organisation	Typ av information	Målgrupp & spridningsform	Uppföljning av produkternas användning	Antal anställda & deras kompetens	Finansiering	Fördelning uppdrag & egeninitierad verksamhet	Lokalisering
Campbell Collaboration, USA	Systematiska kunskapsöversikter inom <i>hot topics</i> . Sammanställer huvudsakligen forskning som bygger på experiment & kvasiexperiment.	Målgruppen är beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan & allmänhet. Spridningen sker via Internet, seminarier, konferenser & utbildningar etc.	Användning har hittills inte systematiskt följts upp.	Tre anställda vid det internationella sekretariatet i Oslo. Samtliga har akademisk bakgrund. Specialist-kompetens i meta-analyser & informationssökning prioriterat.	6 miljoner norska kronor per år som huvudsakligen finansieras av the Norwegian Knowledge Centre for Health Service som är en statlig myndighet.	Hittills har 50 % utgjorts av egen initierad verksamhet. Trenden i dag visar att uppdragsverksamheten ökar.	Ett nätverk med ett internationellt sekretariat i Oslo.
What Works Clearinghouse, USA	Systematiska kunskapsöversikter inom åtta områden. Sammanställer huvudsakligen forskning som bygger på experiment & kvasiexperiment.	Målgruppen är beslutsfattare, verksamma inom skolan & allmänhet.	Användning har hittills inte systematiskt följts upp.	WWC har ett stort antal personer involverade i att ta fram systematiska kunskapsöversikter. De anställda har tvär-vetenskaplig bakgrund & är ledande experter på sina områden. De måste genomgå en certifieringsprocess för att ingå i projektet.	Finansieras av the U.S. Departement of Education's Institute of Education Sciences (IES).	Egen initierad verksamhet.	Knutet till De-partment of Education, Institute of Education Sciences.
EPPI-Centre, Storbritannien	Systematiska kunskapsöversikter inom åtta områden. Sammanställer både kvantitativ och kvalitativ forskning.	Målgrupp är beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan och allmänhet. Spridningen sker via Internet men även genom utbildning, genom databas etc.	Kan inte besvaras då ingen utvärdering gjorts.	Cirka 20 anställda.	Över statsbudgeten genom uppdrag.	Huvudsakligen uppdragsverksamhet.	En del av Social Science Research Unit vid Institute of Education i London.
The Danish Clearinghouse, Danmark	Systematiska kunskapsöversikter från förskola till gymnasieskola och alla aspekter av skolan. Samlar in sammanställningar från andra organisationer i och utanför Danmark. Sammanställer både kvantitativ och kvalitativ forskning.	a) beslutsfattare, forskare, verksamma inom skolan och allmänhet b) genom rapporter på webben, tryckta publikationer men även genom utbildning, genom databas etc.	Kan inte besvara frågan.	Sex medarbetare som arbetar med teknikutveckling.	Tre miljoner danska kronor som täcker lönekostnader.	En tredjedel av verksamheten är uppdragsfinansierad. (två miljoner danska kronor).	Verksamheten är förlagd Danmarks Pedagogiska Universitet (DPU) i Aarhus.
Top Institute for Evidence-Based Education Research, Nederländerna	Genomför forskning om kostnadseffektivitet, metaanalyser, sammanställningar, utvecklar Lärarhögskolan. Huvudsakligen kvantitativ forskning.	a) beslutsfattare, verksamma inom skolan och allmänhet. b) genom rapporter på webben, seminarier och universitetskurser.	Frågan är inte besvarad.	39 medarbetare som huvudsakligen är professorer, forskare och doktorander.	En miljon euro via statsbudgeten.	All verksamhet är egeninitierad.	Organisatoriskt finns institutet vid universitetet i Amsterdam, men samarbetet omfattar även universiteten i Maastricht och Groningen.

Statens offentliga utredningar 2009

Kronologisk förteckning

1. En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. Ju.
2. Nya nät för förnybar el. N.
3. Ransonering och prisreglering i krig och fred. Fö.
4. Sekretess vid anställning av myndighetschefer. Fi.
5. Säkerhetskopiors rättsliga status. Ju.
6. Återkrav inom välfärdssystemen. – Förslag till lagstiftning. Fi.
7. Den svenska administrationen av jordbruksstöd. Jo.
8. Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. Jo.
9. Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. Fi.
10. Miljöprocessen. M.
11. En nationell cancerstrategi för framtiden. S.
12. Skatt i retur. Fi.
13. Effektiviteten i Kriminalvårdens lokal-försörjning. Ju.
14. Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. Ju.
15. Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat.
+ Bilagor. Ku.
16. Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. Ku.
17. Kommunal kompetenskatalog.
En problemorientering. Ju.
18. Två rapporter till Grundlagsutredningen. Ju.
19. Aktiv väntan – asylökande i Sverige. Ju.
20. Mer järnväg för pengarna. N.
21. Redovisning av kommunal medfinansiering. Fi.
22. En ny alkohollag. S.
23. Olovlig tobaksförsäljning. S.
24. De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. N.
25. Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. Fi.
26. Det växande vattenbrukslandet. Jo.
27. Ta klass. U.
28. Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. U.
29. Fritid på egna villkor. IJ.
30. Skog utan gräns? Jo.
31. Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. N.
32. Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. S.
33. Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. Fi.
34. Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. Ju.
35. Moderna hyreslagar. Ju.
36. Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. IJ.
37. Enklare beslutsfattande i ekonomiska föreningar. Ju.
38. Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten. S.
39. En ny kollektivtrafiklag. + Bilagor. N.
40. En ny modell för arbetsmiljötillsyn. A.
41. Bättre och snabbare insättningsgaranti. Fi.
42. Vattenverksamhet. M.
43. Klinisk forskning – ett lyft för sjukvården. U.
44. Integritetsskydd i arbetslivet. A.
45. Områden av riksintresse och Miljökonsekvensbeskrivningar. M.
46. Försenad årsredovisning och bokföringsbrott, m.m. Ju.
47. God arbetsmiljö - en framgångsfaktor? A
48. Koncessioner för el- och gasnät. N.

49. Bättre samverkan. Några frågor kring samspelet mellan sjukvård och socialförsäkring. S.
50. Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten. Fi.
51. Avskaffande av filmcensuren för vuxna – men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan. Ku.
52. Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi. U.
53. Fiskevård i enskilt vatten. En översyn av lagen om fiskevårdsområden. Jo.
54. Uthållig älgförvaltning i samverkan. Jo.
55. Ett effektivare smittskydd. S.
56. Den nya migrationsprocessen. Ju.
57. Myndighet för hållbart samhällsbyggande – en granskning av Boverket. M.
58. Skatteförfarandet. Fi.
59. Skatteincitament för gåvor till forskning och ideell verksamhet. Fi.
60. Återvändandedirektivet och svensk rätt. Ju.
61. Modernare adoptionsregler. Ju.
62. Skatt på fluorerade växthusgaser. Fi.
63. Totalförsvarsplikt och frivillighet. Fö.
64. Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det? U.
65. Moderniserade skatteregler för ideell sektor. Fi.
66. Signalspaning för polisiära behov. Ju.
67. Försvarsmaktens helikopter 4 – frågan om vidmakthållande eller avveckling. Fö.
68. Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) + bilaga. S.
69. En ny ransonerings- och prisregleringslag. Fö.
70. Utvärdering av buggning och preventiva tvångsmedel. Ju.
71. EU, Sverige och den inre marknaden – En översyn av horisontella bestämmelser inom varu- och tjänsteområdet. UD.
72. Insyn och integritet i brottsbekämpningen – några frågor. Ju.
73. Vägval för filmen. Ku.
74. Höghastighetsbanor – ett samhällsbygge för stärkt utveckling och konkurrenskraft. N.
75. Folkbokföringen. Fi.
76. Svenskt rättsväsende i internationella uppdrag, m.m. Ju.
77. EU:s Viseringskodex. Ju.
78. Ökad säkerhet i domstol. Ju.
79. Några begravningsfrågor. Ku.
80. Kriminalvården – ledning och styrning. Ju.
81. Lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik. N.
82. En ny postlag. N.
83. Miljömålen i nya perspektiv. + Bilagor. M.
84. Regler för etablering av vårdgivare. Förslag för att öka mångfald och integration i specialiserad öppenvård. S.
85. Gymnasial lärlingsutbildning – hur blev det? Erfarenheter från första försöksåret. U.
86. Strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning. Fi.
87. En ny kameraövervakningslag. Ju.
88. Kärnkraft – nya reaktorer och ökat skadeståndsansvar. M.
89. Gränslandet mellan sjukdom och arbete. Arbetsförmåga/Medicinska förutsättningar för arbete/Försörjningsförmåga. S.
90. Tredje sjösäkerhetspaketet. Hamnstatskontrolldirektivet, Övervakningsdirektivet, Flaggstatsdirektivet. N.
91. Fingeravtryck i uppehållstillstånd. Ju.
92. Se medborgarna – för bättre offentlig service. Fi.
93. Inkluderande arbetsliv. A.
94. Att nå ut och nå ända fram. Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses. U.

Statens offentliga utredningar 2009

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. [1]
Säkerhetskopiers rättsliga status. [5]
Effektiviteten i Kriminalvårdens lokalförsörjning. [13]
Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. [14]
Kommunal kompetenscatalog.
En problemorientering. [17]
Två rapporter till Grundlagsutredningen. [18]
Aktiv väntan – asylsökande i Sverige. [19]
Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. [34]
Moderna hyreslagar. [35]
Enklare beslutsfattande i ekonomiska föreningar. [37]
Försenad årsredovisning och bokföringsbrott, m.m. [46]
Den nya migrationsprocessen. [56]
Återvändandedirektivet och svensk rätt. [60]
Modernare adoptionsregler. [61]
Signalspaning för polisiära behov. [66]
Utvärdering av buggning och preventiva tvångsmedel. [70]
Insyn och integritet i brottsbekämpningen – några frågor. [72]
Svenskt rättsväsende i internationella uppdrag, m.m. [76]
EU:s Viseringskodex. [77]
Ökad säkerhet i domstol. [78]
Kriminalvården – ledning och styrning. [80]
En ny kameraövervakningslag. [87]
Fingeravtryck i uppehållstillstånd. [91]

Utrikesdepartementet

- EU, Sverige och den inre marknaden
– En översyn av horisontella bestämmelser inom varu- och tjänsteområdet. [71]

Försvarsdepartementet

- Ransonerings- och prisreglering i krig och fred. [3]

- Totalförsvarspplikt och frivillighet. [63]
Försvarsmaktens helikopter 4
– frågan om vidmakthållande eller avveckling. [67]
En ny ransonerings- och prisregleringslag. [69]

Socialdepartementet

- En nationell cancerstrategi för framtiden. [11]
En ny alkohollag. [22]
Olovlig tobaksförsäljning. [23]
Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. [32]
Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten. [38]
Bättre samverkan. Några frågor kring samspelen mellan sjukvård och socialförsäkring. [49]
Ett effektivare smittskydd. [55]
Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU). + Bilaga. [68]
Regler för etablering av vårdgivare.
Förslag för att öka mångfald och integration i specialiserad öppenvård. [84]
Gränslandet mellan sjukdom och arbete.
Arbetsförmåga/Medicinska förutsättningar för arbete/Försörjningsförmåga. [89]

Finansdepartementet

- Sekretess vid anställning av myndighetschefer. [4]
Återkrav inom välfärdssystemen.
– Förslag till lagstiftning. [6]
Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. [9]
Skatt i retur. [12]
Redovisning av kommunal medfinansiering. [21]
Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. [25]
Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. [33]
Bättre och snabbare insättningsgaranti. [41]

Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten. [50]
Skatteförfarandet. [58]
Skatteincitament för gåvor till forskning och ideell verksamhet. [59]
Skatt på fluorerade växthusgaser. [62]
Moderniserade skatteregler för ideell sektor. [65]
Folkbokföringen. [75]
Strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning. [86]
Se medborgarna – för bättre offentlig service. [92]

Utbildningsdepartementet

Ta klass. [27]
Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. [28]
Klinisk forskning – ett lyft för sjukvården. [43]
Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi. [52]
Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det? [64]
Gymnasial lärlingsutbildning – hur blev det? Erfarenheter från första försöksåret. [85]
Att nå ut och nå ända fram.
Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses. [94]

Jordbruksdepartementet

Den svenska administrationen av jordbruksstöd. [7]
Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. [8]
Det växande vattenbrukslandet. [26]
Skog utan gräns? [30]
Fiskevård i enskilt vatten. En översyn av lagen om fiskevårdsområden. [53]
Uthållig älgförvaltning i samverkan. [54]

Miljödepartementet

Miljöprocessen. [10]
Vattenverksamhet. [42]
Områden av riksintresse och Miljökonsekvensbeskrivningar. [45]
Myndighet för hållbart samhällsbyggande – en granskning av Boverket. [57]

Miljömålen i nya perspektiv. + Bilagor. [83]
Kärnkraft – nya reaktorer och ökat skadeståndsansvar. [88]

Näringsdepartementet

Nya nät för förnybar el. [2]
Mer järnväg för pengarna. [20]
De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. [24]
Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. [31]
En ny kollektivtrafiklag. + Bilagor. [39]
Koncessioner för el- och gasnät. [48]
Höghastighetsbanor.
Ett samhällsbygge för stärkt utveckling och konkurrenskraft. [74]
Lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik. [81]
En ny postlag. [82]
Tredje sjösäkerhetspaketet.
Hamnstatskontrolldirektivet, Övervakningsdirektivet, Flaggstatsdirektivet. [90]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Fritid på egna villkor. [29]
Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. [36]

Kulturdepartementet

Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat. + Bilagor. [15]
Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. [16]
Avskaffande av filmcensuren för vuxna
– men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan. [51]
Vägval för filmen. [73]
Några begravningsfrågor. [79]

Arbetsmarknadsdepartementet

En ny modell för arbetsmiljötillsyn. [40]
Integritetsskydd i arbetslivet. [44]
God arbetsmiljö - en framgångsfaktor? [47]
Inkluderande arbetsliv. [93]